

การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของ
วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

พระครูปลัดธีรวัฒน์ (องอาจ นาคอุณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต
แผนกวิชาวัฒนธรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาภิราช

พ.ศ. 2564

**Communication Network Management of Dhamma to Heart by
Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan**

Phrakhrupaladtheerawat (Ongart Nakoon)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Communication Arts in Communication Innovation for Political and Local Administration

School of Communication Arts
Sukhothai Thammathirat Open University

2021

ชื่อวิทยานิพนธ์ การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

ผู้วิจัย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (องอาจ นาคูณ) รหัสนักศึกษา 2621500483

ปริญญา ปริญญาโทสาขาสตรมหาบัณฑิต (นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.ธิตพัฒน์ เอี่ยมรินทร์ (2) อาจารย์ ดร.หัสพร ทองแดง **ปีการศึกษา** 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร 2) การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสาร 3) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ รวมทั้งสิ้น 27 คน โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 7 คน ได้แก่ 1) พระที่เป็นฝ่ายบริหารของวัด จำนวน 2 รูป 2) พระที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ จำนวน 5 รูป และทำการสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน ได้แก่ 1) พุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งทำวัตรสวดมนต์แปลเป็นประจำ จำนวน 10 คน 2) สมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์ “วัดระฆังโฆสิตาราม ครอบครัวยุทธธรรมะสู่ดวงใจ” จำนวน 10 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างข้อสรุป

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารของโครงการธรรมะสู่ดวงใจของ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารเป็นเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม ได้แก่ การสวดมนต์ การบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็นลักษณะรูปแบบเครือข่ายใกล้ชิด 2) การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจดำเนินการผ่านกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยทุกกิจกรรมที่ดำเนินการมุ่งเน้นการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย มีกลไกสร้างระบบจูงใจอย่างต่อเนื่อง ผ่านกิจกรรม การสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน มีการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าของร่วมบริจาค และมีการให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้กับสมาชิกในเครือข่าย รวมทั้งมี การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง 3) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร การสื่อสารของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยมุ่งเน้นที่การพัฒนาการสื่อสารซึ่งมีกองงานเผยแผ่ธรรมะสู่ดวงใจทำหน้าที่ที่รับผิดชอบในการเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกันได้ โดยใช้การสื่อสารแบบหลายช่องทางผ่าน “สื่อใหม่” เพื่อทำให้เกิดการเสวนา และการแลกเปลี่ยนความรู้ได้ตลอดเวลาผ่านสื่อใหม่ ได้แก่ กลุ่มไลน์วัดระฆังโฆสิตาราม ครอบครัวยุทธ “ธรรมะสู่ดวงใจ” เฟซบุ๊กธรรมะสู่ดวงใจ เฟซบุ๊กกองงานเผยแผ่ธรรมะสู่ดวงใจ เฟซบุ๊กวัดระฆังโฆสิตาราม เว็บไซต์ <http://www.watrakang.com> เป็นต้น โดยมุ่งเน้นให้เกิดการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสต่างๆ และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ได้แก่ การระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้สมาชิกมาร่วมงานได้ในจำนวนที่จำกัด การจัดการกิจกรรมที่มีระยะเวลาที่สถานการณบ้านเมืองกำหนดบางกิจกรรมต้องงด และสมาชิกในเครือข่ายมีความคิดเห็นการจัดการกิจกรรมในการสื่อสารที่ไม่ตรงกันแต่สมาชิกมีการปรับตัวเข้าหากันได้ นอกจากนี้การจัดการกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจในยุคเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลต่อการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนในการทำกิจกรรมลดลง

คำสำคัญ การจัดการเครือข่ายการสื่อสาร ธรรมะสู่ดวงใจ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

Thesis title: Communication Network Management of Dhamma to Heart by Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan

Researcher: Phrakhrupaladtheerawat (Ongart Nakoon); **ID:** 2621500483;

Degree: Master of Communication Arts (Communication Innovation for Political and Local Administration); **Thesis advisors:** (1) Dr. Titipat Iamnirun, Associate Professor;

(2) Dr. Hassaporn Thongdaeng; **Academic year:** 2021

Abstract

The objectives of this research were to study 1) patterns of managing Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan's Dhamma to Heart communication network; 2) maintenance of the communication network; 3) approaches for developing the communication network; and 4) problems that people at Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan experienced with management of the Dhamma to Heart communication network.

This was a qualitative research based on in-depth interviews and a focus group discussion. The research tool was an in-depth interview form. The 27 key informants were purposively selected from among people involved with the process of creating the Dhamma to Heart communication network. Seven of them were interviewed, comprising 1) two monks with administrative positions and 2) 5 monks in the Dhamma to Heart communication network; while 20 informants participated in the focus group discussion, comprising 1) 10 Buddhist lay people in the Dhamma to Heart communication network who regularly undertook observance of the precepts and 2) 10 members of the Dhamma to Heart communication network who were members of the "Merit-making family of Dhamma to Heart by Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan" group on the Line application. The data were analyzed deductively.

The results showed that 1) Communication network management - Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan's Dhamma to Heart project is an issue-based and activity-based network with the main activities being praying and novice ordination during the summer vacation at the end of the school year. These are the major factors for organizational cohesion. The Dhamma to Heart network can be characterized as a close-knit network. 2) Network maintenance – The network operates continuously with activities throughout the year. Every activity emphasizes maintaining and strengthening good relationships among the network members. There are mechanisms that are systematically used to continuously create incentives for members to participate in activities. An atmosphere of warmth is fostered so that members feel they are all one big family. Pious donors offer support by hosting activities and making donations. Members can access help from within the network for solving any problems they may have. The network's activities help continuously build up a new generation of leaders. 3) Approaches for development - Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan aims to develop its communication through the Dhamma to Heart dissemination work division that is the central core in charge of keeping network members connected. Many communication channels are utilized, especially "new media" that are conducive to promoting ongoing discussion and knowledge exchange. The new media that are used include the "Merit-making family of Dhamma to Heart by Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan" group on the Line application, the Dhamma to Heart Facebook group, the Dhamma to Heart dissemination work division's Facebook group, the Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan Facebook page, and the <http://www.watrakang.com> website. These are all used to spread public relations messages and encourage people to join in the activities. 4) Problems encountered include the COVID-19 pandemic, which meant that only limited numbers of members could join in activities, and some of the activities had to be curtailed or cancelled altogether due to the public health mandates at the time. Another difficulty was that some members had misunderstandings in the communications about activities, but they were mostly able to straighten them out and resolve those difficulties. Lastly, because of economic downturns, the amount of resources that network members were able to donate to support the activities were often less than they desired.

Keywords: Communication network management, Dhamma to Heart, Wat Rakhang Khositaram Woramahawihan

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จะสำเร็จไม่ได้หากไม่ได้รับการอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตพัฒน์ เอี่ยมนรินทร์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ ดร.หัสพร ทองแดง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยโจทยัธรรมมาธิราช ที่กรุณาให้ คำแนะนำ และติดตามการทำวิทยานิพนธ์อย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเป็น รูปเล่มสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่า เป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำชี้แนะในการแก้ไขปรับปรุงการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่าน ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลอันเป็น ประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่านของผู้วิจัย ตลอดจนเพื่อนๆ นักศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ทั้งกำลังแรงและกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมาสำหรับในการทำ วิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้กล่าว มา ตลอดจนผู้สนใจที่จะทำการศึกษาทุกท่าน

พระครูปลัดธีรวัฒน์ (องอาจ นาคุณ)

มีนาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ประเด็นปัญหาการวิจัย	4
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
กรอบความคิดในการวิจัย	6
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	12
การจัดการเครือข่ายการสื่อสาร	12
เครือข่าย และเครือข่ายการสื่อสาร	15
การสื่อสารประชาสัมพันธ์	57
โครงการ “ธรรมะสู่ดวงใจ”	64
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	68
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	73
ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	71
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	74
การเก็บรวบรวมข้อมูล	74
ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	74
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Triangulation)	75
การวิเคราะห์ข้อมูล	76

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	77
ส่วนที่ 1 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร	78
ส่วนที่ 2 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ ของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร	81
ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ ของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร	84
ส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร	88
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	94
สรุปการวิจัย	94
อภิปรายผล	98
ข้อเสนอแนะ	105
บรรณานุกรม	107
ภาคผนวก	112
ก จดหมายขอสัมภาษณ์	113
ข แบบสัมภาษณ์	128
ประวัติผู้วิจัย	137

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร ธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ผ่านระบบการติดต่อสื่อสารจำแนกตามประเภทสื่อ.....	86

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
ภาพที่ 2.1 รูปแบบพื้นฐานของเครือข่าย.....	26
ภาพที่ 2.2 เครือข่ายซับซ้อน.....	27
ภาพที่ 2.3 การเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว”.....	45
ภาพที่ 4.1 แผนที่ความคิด (Mind Mapping) โดยภาพรวมแนวทางการจัดการเครือข่าย การสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร.....	93

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีการบรรจุวิชาพระพุทธศาสนา ลงไปในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ ทุกโรงเรียน นักเรียนต้องสวดมนต์เวลาเช้าแถวตอนเช้า ต้องเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา คนไทยส่วนใหญ่ ได้รับการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ในศาสนาพุทธมาตั้งแต่เด็ก จนกระทั่งโต แต่จะมีสักกี่คนที่เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง จะมีสักกี่คนที่เข้าใจในบทสวดมนต์ภาษาบาลีสันสกฤต ที่หลับตาท่องกันทุกวี่วันก่อนเข้านอน ใครจะรู้บ้างว่าที่จริงแล้วคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าก็คือสังขารม คือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในโลก ไม่ใช่สิ่งใหม่แต่ประการใดถ้าหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในโลก เป็นของที่เป็นจริง ทำไมมีคนจำนวนไม่มากนักที่จะเข้าใจในธรรมะ และสามารถปฏิบัติตามได้ หากแต่ประเทศไทย กลับมีปัญหาสังคมและคนไทย ก็เป็นโรคจิตกันเพิ่มขึ้น (จิราพร เนติธาดา, 2542 : 1)

ศาสนาทุกศาสนาในโลกมีองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ การสวดมนต์หรือคาถาประกอบพิธีกรรม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ในศาสนาพราหมณ์ก็ได้นิยมสวดกันมาดังที่เรียกกันว่า สาธยายมนต์ ร่ายมนต์ เพื่อความทรงจำพระเวทบ้าง เพื่อเป็นสิริมงคลบ้าง ในทางพระพุทธศาสนาก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน ในขั้นต้นเพียงสวดสาธยายเพื่อความทรงจำพระพุทธรวณะเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนา และได้ถือกันว่าการได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคล ในสมัยนั้นยังไม่มีคัมภีร์ที่จะได้จดจารึกต้องท่องจำทรงกันด้วยวาจา จำหลักคำสอนที่เรียกว่า มุขปาฐะ คือ การท่องจำให้ขึ้นใจจนติดปากเมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พระสงฆ์ก็ใช้สวดสาธยายพระพุทธรวณะนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์ ด้วยเหตุที่การสวดมนต์มีความสำคัญเพื่อเป็นการสาธยาย รักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ยิ่งความเข้าใจและนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตอย่างมีคุณค่าการสวดมนต์เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่น มีจิตใจมั่นคงเต็มเปี่ยมด้วยพลังใจ สามารถในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ก่อเกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวม และที่สำคัญที่สุดหากผู้สวดสวดด้วยจิตใจที่เป็นสมาธิ ดังนั้น ความสำคัญและคุณค่าของการสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา

และเพื่อศึกษาคุณค่าที่มีผลต่อพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย การพัฒนาคุณภาพ ชีวิต การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีอารมณื ความคิด สติ ปัญญาดีและเป็นสุขเพิ่มพูนขึ้นที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย (พระครูศิริโสทรคณารักษ์, 2561)

เครือข่ายถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือ ทั้งนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้องค์กรและภาคส่วนต่างๆ ได้มีโอกาสเข้ามาดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนเป็นการแบ่งปันทรัพยากรและความรู้ในด้านต่างๆ รวมถึงค้นพบแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกัน จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น เครือข่ายความร่วมมือจึงเป็นการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการส่งเสริมประสานสัมพันธ์ที่ดี ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งบรรยากาศสมานฉันท์ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐาน (ศักดิ์นิพนธ์ สว่างวงศ์, 2557)

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน การแบ่งงานกันทำ การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน บทบาทของความร่วมมือจะแผ่ขยายออกไป จากการให้ความร่วมมือทางการศึกษาไปสู่ความร่วมมือในการสร้างความเข้มแข็งในด้านอื่นๆ อีกด้วย โดยองค์ประกอบหลักของเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ กิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินงานภารกิจของเครือข่าย เทคนิควิธีการพัฒนาสมาชิก กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ คุณลักษณะที่ดีของสมาชิกและผู้นำเครือข่าย และการปฏิบัติงานของเครือข่ายและการสะท้อนผล ในการจัดการศึกษาของประเทศไทย (ภัทรวรรณ นิลแก้วบรรวิษณู, 2559)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นพันธกิจหนึ่งของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นการการสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ ดังนั้นจึงมีการจัดโครงการบรรพชาสามเณร อุปสมบท “ธรรมะสู่ดวงใจ” ที่มีใช้เป็นเพียงแก่การบรรพชาอุปสมบทตามประเพณี แต่การบรรพชาอุปสมบทเป็นธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่พุทธศาสนิกชน ได้นำกุลบุตรมาบรรพชาเป็นสามเณร และมาอุปสมบทบวชพระ เพื่อเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ ตอบแทนบุญคุณท่าน้ำนมของบิดามารดา ได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนที่มีจิตใจดีงามรู้จักบาปบุญคุณโทษ รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมณรงค์ให้ประชาชนมาสวดมนต์ทำวัตรเย็นแปล ประจำวันอาทิตย์อย่างต่อเนื่องเป็นปีที่ 10 ณ พระอุโบสถวัดระฆังโฆสิตาราม โดยกำหนดเริ่มเวลา 18.00 – 20.00 น. เป็นต้นไป โดยรับฟังพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำ “หนังสือสวดมนต์สามัญประจำบ้าน” เพื่อแจกให้กับประชาชนที่สนใจนำไปสวดมนต์ได้ในทุกสถานที่และทุกช่วงเวลาที่เหมาะสม เนื่องจากการสวดมนต์ถือเป็นกุศลกรรมอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการสวดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นธรรมะทั้งสิ้นนอกจากนี้ ในขณะที่สวดนั้นเป็นการทำความดีทั้งทางกาย (กิริยาที่กำลังสวดมนต์) ทางวาจา (การสวด) และทางใจ (ต้องมีสมาธิต่อบทสวดมนต์) ยิ่งถ้าเป็นการสวดมนต์แปลที่ทำให้ได้ปัญญาด้วยก็ยิ่งเป็นมหากุศล

เพราะจะส่งผลให้รู้จักนำธรรมะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จะสังเกตได้ว่าปัจจุบันเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจใช้สื่อในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การจัดกิจกรรมณรงค์ให้ประชาชนมาสวนมนต์ทำวัตรเย็นแปล หรือการจัดทำหนังสือสวนมนต์เพื่อแจกให้กับประชาชนที่สนใจนำไปสวนมนต์ได้ในทุกสถานที่และทุกช่วงเวลาที่เหมาะสม ซึ่งจัดเป็นสื่อแบบดั้งเดิมเนื่องจากเป็นสื่อที่มีมาก่อนและเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนในเครือข่ายโดยใช้ความผูกพันของผู้คนกับสื่อเก่าที่ยังคงมีอยู่ ปัจจุบันความเป็นจริงของวิวัฒนาการที่จำเป็นต้องยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้ได้ และยอมรับความเป็นจริงไม่ว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม เพราะทุกสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับรูปแบบการสื่อสาร เมื่ออินเทอร์เน็ตเป็นต้นกำเนิดของวิวัฒนาการมากมาย ช่วยให้ค้นหาสิ่งต่างๆ ที่ต้องการได้ในเวลาอันรวดเร็ว สื่อใหม่ที่มีการสื่อสารหรือระบบที่มีการเชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายในระดับโลกจึงถูกใช้แทนที่สื่อดั้งเดิม ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้แสวงหาข้อมูลได้มีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดในด้านเวลา และเนื้อหา เหมือนอย่างที่เคยเป็นข้อจำกัดของสื่อดั้งเดิมมาก่อน

ในปัจจุบันท่ามกลางสถานการณ์ COVID-19 ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจเป็นอย่างมาก ประชาชนทุกคนกำลังเผชิญกับความท้าทายและปัญหาหลายๆ อย่างรุนแรง เช่น การติดเชื้อของคนในครอบครัว ปัญหาเรื่องคงาน ปัญหาเรื่องปากท้อง การกลัวติดโควิด เหล่านี้สามารถสร้างความเครียดให้กับทุกคนได้อย่างท่วมท้น และทำให้เกิดอารมณ์รุนแรงในผู้ใหญ่และเด็ก การสวนมนต์จึงมีส่วนในการช่วยบำบัดรักษาอาการเครียดจากสถานการณ์ดังกล่าว เพราะเป็นพิธีกรรมที่มีในทุกศาสนา เวลาที่สวนมนต์จะรู้สึกผ่อนคลาย สงบ มีสมาธิ เพราะใจจดจ่ออยู่กับบทสวดซึ่งมักจะเป็นคำที่มีความหมายดีๆ เป็นคำสอนที่ให้ข้อคิดกับชีวิต หรือก่อให้เกิดความศรัทธาในศาสนา เป็นการน้อมนำจิตใจให้ยึดเหนี่ยวกับสิ่งที่เป็นมงคล การสวนมนต์จึงมักจะถูกนำมาใช้ในการเยียวยาผู้ป่วยด้วย ไม่ว่าจะให้ผู้ป่วยสวนมนต์เอง หรือจะสวดให้ผู้ป่วยฟัง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะสวดออกเสียงดังๆ ให้ได้ยินกันชัดๆ เพื่อช่วยให้เกิดสมาธิได้ดี เมื่อมีสมาธิจิตใจก็สงบ ไม่ฟุ้งซ่านลดความกลัว ความวิตกกังวลต่างๆ ช่วยให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายที่รุนแรงได้

ประกอบกับสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาประเทศถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทำให้สังคมมีความสลับซับซ้อนผู้คนให้ความสนใจอยู่กับนวัตกรรมที่เป็นนวัตกรรมใหม่ๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดการละเลยทางด้านการศึกษาจิตใจ เช่น การฟุ้งซ่าน การสวนมนต์แปล ทำให้คุณค่าและคุณธรรมที่สั่งมาทางจิตใจลดน้อยลงไป การเผยแผ่พุทธศาสนาผ่านเครือข่ายการสื่อสารจึงต้องปรับเปลี่ยนประยุกต์รูปแบบให้เป็นรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยโดยใช้สื่อใหม่ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยทำการศึกษาในประเด็น

กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างและดำรงอยู่ของเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม เพื่อที่จะได้ศึกษาถึงรูปแบบการจัดการเครือข่าย การธำรงรักษาเครือข่าย แนวทางการจัดการเครือข่าย ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร และสื่อทั้งที่เป็นสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่ที่ใช้เพื่อสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายไปยังประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้เคียง และผู้สนใจทั่วไปได้ทราบและมาเข้าร่วมสวดมนต์ทำวัตรเย็นแปล ซึ่งมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกวันอาทิตย์เพื่อนำผลการศึกษามาใช้ในการปรับปรุงรูปแบบและสื่อที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายเพื่อให้ประชาชนได้มาเข้าร่วมการสวดมนต์ฯ ต่อไป

2. ประเด็นปัญหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นปัญหาการวิจัย ดังนี้

- 2.1 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหารเป็นอย่างไร
- 2.2 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหารมีขั้นตอนเป็นอย่างไร
- 2.3 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร เป็นอย่างไร
- 2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เป็นอย่างไรปัญหา

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 3.1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร
- 3.2 เพื่อศึกษาการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร
- 3.3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร
- 3.4 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ทำการศึกษาที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เนื่องจากมีการจัดกิจกรรมณรงค์ต่างๆ ให้ประชาชนเข้าร่วม แต่รูปแบบและกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างและดำรงอยู่ของเครือข่ายธรรมะผู้ดวงใจยังไม่มีกระบวนการสื่อสารเพื่อให้สมาชิกได้เข้าถึงองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมหรือชัดเจน

4.2 ขอบเขตของการวิจัยด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกพระที่เป็นฝ่ายบริหารของวัด จำนวน 2 รูป และพระที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจ จำนวน 5 รูป และ 2) การสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจ จำนวน 10 คน และสมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจผู้ซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์ วัดระฆังโฆสิตารามครอบครัวบุญ ธรรมะผู้ดวงใจ 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 27 คน

4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษา 1) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ได้แก่ 1.1) ความเป็นมาของเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะผู้ดวงใจ 1.2) ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะผู้ดวงใจ 1.3) การสร้างเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะผู้ดวงใจ 2) การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ได้แก่ 2.1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 2.2) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย 2.3) การดำเนินกลไกสร้างระบบใจ 2.4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ 2.5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา และ 2.6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง และ 3) แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ซึ่งประกอบด้วย 3.1) วิธีการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมในโครงการธรรมะผู้ดวงใจ และ 3.2) สื่อที่ใช้ในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมในโครงการธรรมะผู้ดวงใจ และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2564 ถึงเดือนมกราคม 2565

5. กรอบความคิดในการวิจัย

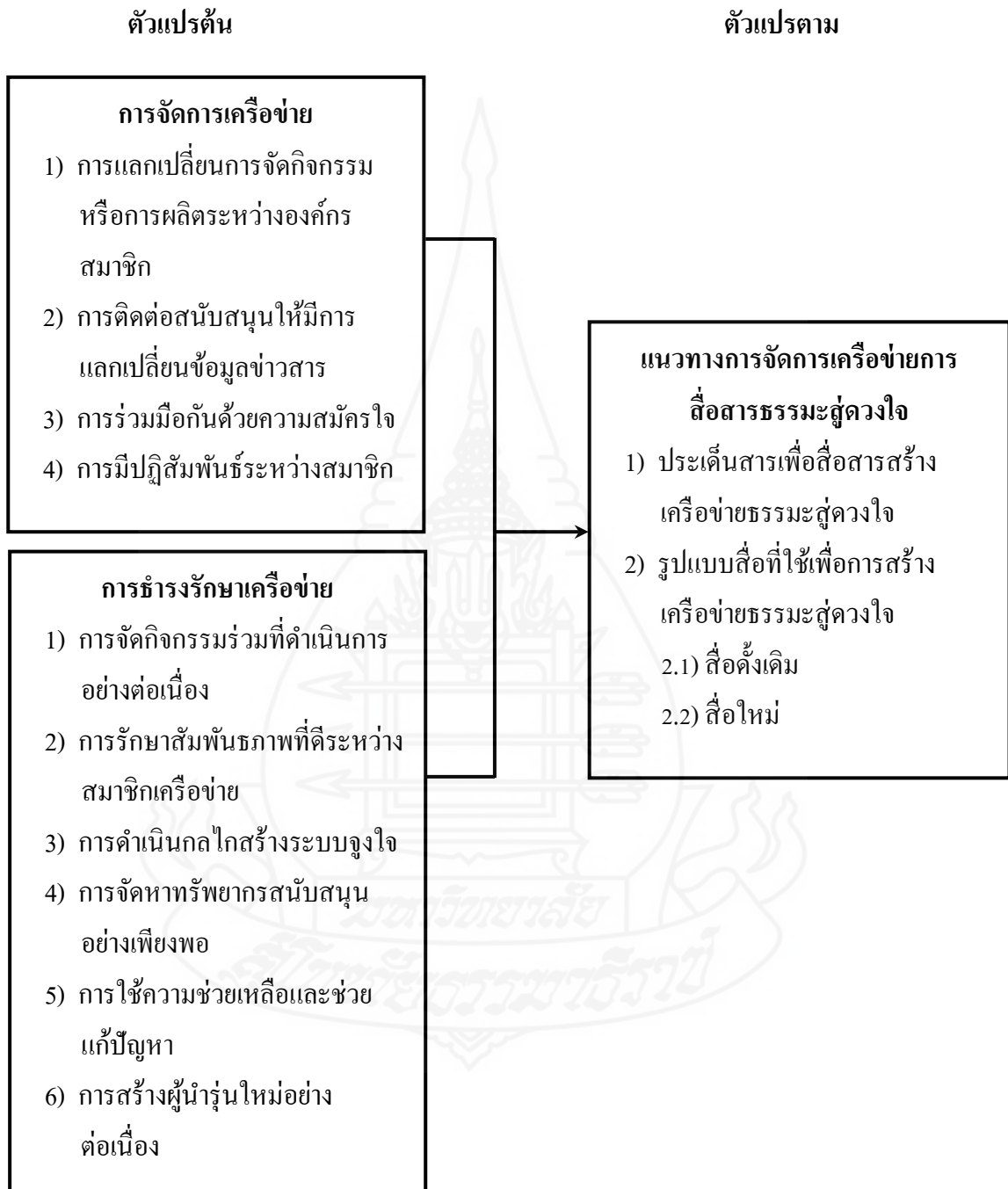
แนวคิดนำในการศึกษา เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายมาปรับใช้ในการศึกษา เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยใช้แนวคิดของ สนธยา พลศรี (2550: 229-242) ที่แบ่งลักษณะเครือข่ายการสื่อสารตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่ง ได้แก่ เครือข่ายแนวนอน เครือข่ายแนวตั้ง และแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก ได้แก่ เครือข่ายระดับบุคคล เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์การ และเครือข่ายระดับชุมชนต่างๆ และวิธีการสร้างเครือข่ายการสื่อสารนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 61) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) การสร้างเครือข่ายตระหนักในปัญหา และสำนึกในการรวมตัว 2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ 3) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย และ 4) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย

ในส่วนของการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสาร ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 61) เช่นกัน ซึ่งได้กล่าวว่า การธำรงรักษาเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย 3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ 4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ 5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา และ 6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจสื่อสาร ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดของ กุลทัต หงส์ขยางกูร และปรัชญานันท์ เทียงจรรยา (2552) ที่ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารประการหนึ่ง ได้แก่ ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสารการมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเป็นไปได้อย่าง สะดวก สบาย รวดเร็ว สม่่าเสมอ และทั่วถึง ทั้งในช่วงเวลาปกติ และช่วงที่มีภาวะวิกฤต

ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร อันเป็นอุปสรรคต่อการสร้างเครือข่าย และข้อเสนอแนะต่างๆ อันจะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นการกระทำโดยต่อเนื่องเป็นกิจวัตร อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางจิตนิสัย และเป็นหนทางให้เกิดคุณธรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งยังเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตามโครงสร้างพันธกิจของวัด เพื่อให้เกิดตั้งมั่น และดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของชาติในเสริมสร้างความสงบสุขให้สังคมสืบไป ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. นวัตกรรมเชิงปฏิบัติการ

6.1 เครือข่าย หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาและเชื่อมโยงขยายผลการดำเนินงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการสร้างสมาธิจิตอันมีพลังส่งผลให้เป็นคนใจเย็น มีสติปัญญารอบคอบ มีความอดทน รู้จักเหตุผล ไม่หุนหันดุริยาตมใจต่อสิ่งที่มากระทบ รวมทั้งทำให้เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต เปลี่ยนความคิดให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นด้วยการสวดมนต์แปล โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกัน ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการสวดมนต์ทำวัตรเย็นร่วมกัน

6.2 การจัดการเครือข่าย หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่มเครือข่ายการสื่อสาร ชรรณะสู่ดวงใจเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กร สมาชิก ซึ่งต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย รวมทั้งทำให้มีการติดต่อสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ ที่วิเคราะห์โฆสิตารามรวมหาวิหารใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรมและใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กัน

6.3 การธำรงรักษาเครือข่าย หมายถึง การขยายเครือข่ายชรรณะสู่ดวงใจ ด้วยการหาพันธมิตร หรือสมาชิกเพิ่มเพราะไม่เช่นนั้นแล้วเครือข่ายก็จะไม่เติบโตในเชิงปริมาณ แต่อาจจะถดถอย หรือลดจำนวนของสมาชิกลง และมีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยแนวทางดังนี้

6.3.1 การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การรักษาเครือข่ายที่กระทำได้ด้วยกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายชรรณะสู่ดวงใจอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่และการจัดกิจกรรมที่มีความน่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม โครงสร้างของกิจกรรมดังกล่าวอาจมิได้เป็นกิจกรรมเดียวสำหรับสมาชิกทุกคน โดยรวม แต่น่าจะพิจารณาถึงความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปแต่ละคนแต่ละกลุ่มย่อยด้วย

6.3.2 การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษาเครือข่ายชรรณะสู่ดวงใจให้ยั่งยืนต่อไป ซึ่งมีการจัดกิจกรรมเพื่อการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และจัดอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ต้องรับแก้ไขและดำเนินการ ไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ และควรมีมาตรการป้องกันปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

6.3.3 การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ ซึ่งสมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นในการรักษาเครือข่ายและการขยายเครือข่ายธรรมสู่ดวงใจ จึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น

6.3.4 การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดทรัพยากรที่มาสับสนุนการดำเนินการ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย อีกทั้งประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่องค์กรเอกชนในการจัดตั้งโครงการสนับสนุนการดำเนินงานอีกทางหนึ่งด้วย

6.3.5 การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา ซึ่งการบริหารจัดการเครือข่ายธรรมสู่ดวงใจอาจจะเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายธรรมสู่ดวงใจสามารถดำเนินการต่อไปได้และจะช่วยสนับสนุนเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยอาจเป็นการจัดตั้งศูนย์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการดำเนินบทบาทหน้าที่หลักอันได้แก่ การให้ความช่วยเหลือให้ความรู้ และสร้างผู้นำ เป็นต้น

6.3.6 การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง กุญแจหลักของการรักษาเครือข่ายธรรมสู่ดวงใจให้คงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนคือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต้องมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาอยู่เสมอ โดยต้องคัดเลือกที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่าย และเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้

6.4 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร หมายถึง การจัดการเครือข่ายที่ใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารที่มีความสัมพันธ์กับการจัดโครงสร้างเครือข่ายทั้งในระดับสมาชิกกับสมาชิกเครือข่ายธรรมสู่ดวงใจ หรือสมาชิกเครือข่ายธรรมสู่ดวงใจกับวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร และการติดต่อสื่อสารรวมทั้งการประสานงานจะต้องเป็นทั้งแนวราบและแนวตั้ง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างกว้างขวาง การติดต่อสื่อสาร เป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนความคิดความรู้ ตลอดจนความต้องการให้กับสมาชิกของเครือข่ายการศึกษาสถานภาพของเครือข่าย ซึ่งกระบวนการสื่อสารที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารกำหนดขึ้นเพื่อนำมาสื่อสารผ่านรูปแบบสาร (Massage) ที่เป็นหนึ่งเดียว โดยอาศัยสื่อประเภทต่างๆ ในลักษณะบูรณาการเป็นเครื่องมือในการส่งสารไปถึงกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย เพื่อมุ่งหวังให้เกิดทัศนคติ หรือพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการ

สร้างเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย 1) ประเด็นสารเพื่อสื่อสารสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ และ 2) รูปแบบสื่อที่ใช้เพื่อการสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ

6.4.1 ประเด็นสารเพื่อสื่อสารสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย การสื่อสารให้ประชาชนมีการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารอย่างทั่วถึง ทั้งนี้วิธีการโครงการ หรือกิจกรรมที่วัดระฆังฯ ใช้ในการเสริมสร้างเครือข่ายประชาชนเป็นวิธีการที่ได้ประสิทธิผล

6.4.2 รูปแบบสื่อที่ใช้เพื่อการสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ หมายถึง การถ่ายทอดกิจกรรมของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยใช้สื่อโฆษณาหรือสื่อเทคโนโลยี โดยใช้แนวทางการสื่อสารทางการตลาดของวัดระฆังฯ มีการถ่ายทอดกิจกรรมของวัดระฆังฯ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และ/หรือสร้างคุณค่าต่อสังคม การกำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานเพื่อเครือข่ายของวัด ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบของสื่อ ได้แก่

1) **สื่อดั้งเดิม** หมายถึง วิธีการดั้งเดิมของการสื่อสารและการแสดงออกที่มีมาตั้งแต่ก่อนสื่อใหม่บนอินเทอร์เน็ตจะมาถึง สื่อดั้งเดิมที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารใช้ในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ ได้แก่ แผ่นพับ ใบปลิว ป้ายโฆษณา รวมทั้งยังมีการใช้การประชุม และการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อทำความคุ้นเคยกับประชาชนที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ณ พระอุโบสถวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

2) **สื่อใหม่** หมายถึง ระบบการสื่อสารหรือเชื่อมต่อทางอิเล็กทรอนิกส์ของเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ ได้แก่ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) บริการระดับเว็ด์ไวด์เว็บ (World Wide Web: WWW) ซึ่งสื่อใหม่ที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารใช้ในการสื่อสารเพื่อสร้างและดำรงอยู่ของเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ ได้แก่ เฟสบุ๊ก เอสเอ็มเอส หรือไลน์

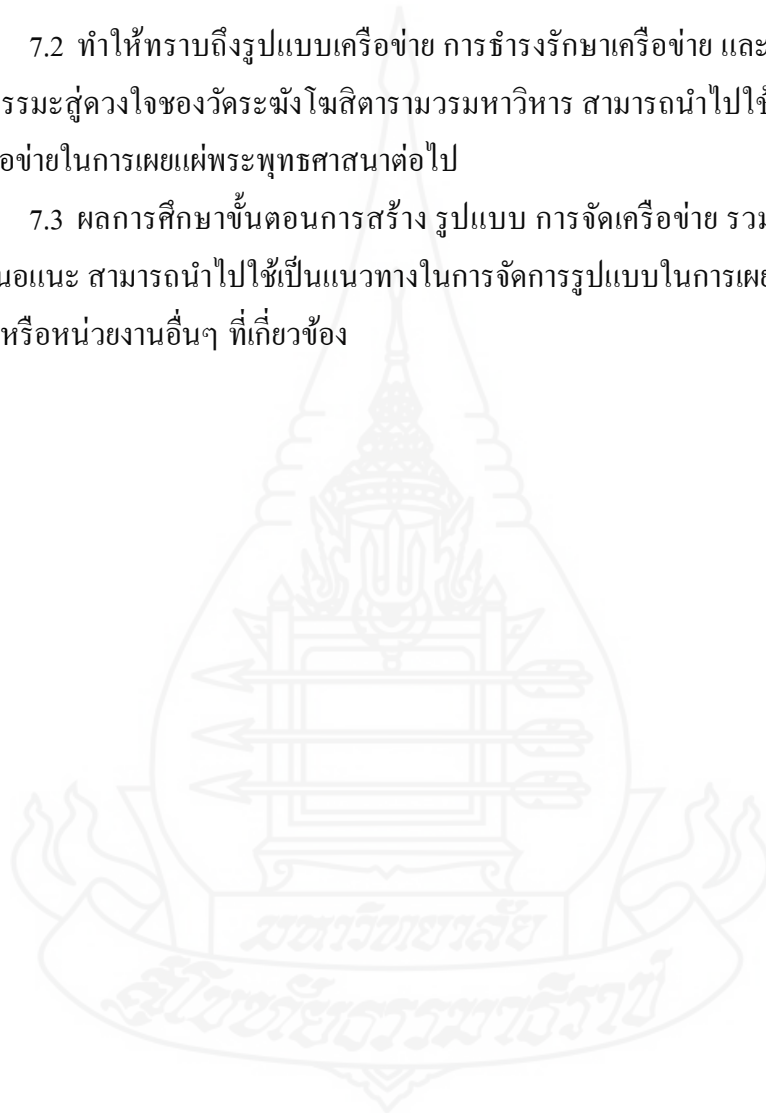
6.5 เครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ หมายถึง การรวมกลุ่มของบุคคลโดยสมัครใจ โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกันในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ ได้แก่ การการสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนคำรา การจัดทำหนังสือสวดมนต์ สามัญประจำบ้าน และการปฏิบัติธรรม โดยเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

7.1 ทำให้ทราบถึงการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นแนวทางการดำเนินงานของเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

7.2 ทำให้ทราบถึงรูปแบบเครือข่าย การธำรงรักษาเครือข่าย และแนวทางการจัดการเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

7.3 ผลการศึกษาขั้นตอนการสร้าง รูปแบบ การจัดการเครือข่าย รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดอื่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร” มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การจัดการเครือข่ายการสื่อสาร
2. เครือข่าย และเครือข่ายการสื่อสาร
3. การสื่อสารประชาสัมพันธ์
4. โครงการ “ธรรมะสู่ดวงใจ”
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบความคิดในการใช้ทฤษฎี

1. การจัดการเครือข่ายการสื่อสาร

กุลทัต หงส์ชยางกูร และปรีชญานันท์ เทียงจรรยา (2552) ได้กล่าวถึง ปัจจัยสำคัญในการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้นำของเครือข่าย 2) ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน 3) การจัดระบบสารสนเทศ 4) ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ และ 5) ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน

1.1 ผู้นำของเครือข่ายการสื่อสาร

ในจำนวนสมาชิกของเครือข่ายบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวของเครือข่ายการสื่อสาร คือ ผู้นำของเครือข่าย ดังนั้น การกำหนดตัวผู้นำเครือข่ายการสื่อสารที่มีภาวะผู้นำ เข้มแข็งสามารถระดมความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งมีความรู้และประสบการณ์ร่วมกับเครือข่าย มีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของกลุ่ม มีบารมีเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของสมาชิก และที่สำคัญคือสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ ทั้งนี้ ผู้นำกลุ่มหรือเครือข่ายอาจมิใช่บุคคลเพียงคนเดียว แต่เป็นคณะผู้นำ (collective) ที่ประกอบไปด้วยบุคคลหลากหลายในท้องถิ่นเข้ามาช่วยกัน เครือข่ายการสื่อสารจะขับเคลื่อนไปได้อย่างมีพลัง

หากคณะผู้ดำเนินงานประสานกันอย่างเป็นระบบ แต่ถ้ามัคคณะผู้ดำเนินงานแตกแยกก็จะส่งผลทำให้เครือข่ายการสื่อสารอ่อนกำลังลง ไม่สามารถขับเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ได้

1.2 ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน

การติดต่อสื่อสารกันอย่างเป็นระบบระหว่างสมาชิก เป็นช่องทางที่สร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่ายการสื่อสาร ซึ่งต้องอาศัยผู้ประสาน การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นระบบ

1.2.1 ผู้ประสาน เมื่อเครือข่ายการสื่อสารขยายตัวอย่างกว้างขวาง มีกิจกรรมโครงการที่ทำอย่างต่อเนื่องร่วมกันอย่างเป็นระบบ อาจต้องมีผู้ประสานซึ่งเป็นตัวบุคคล กลุ่มองค์กรทำหน้าที่ประสานงานที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการในการจัดการงานประจำในลักษณะเช่นนี้ของเครือข่าย ผู้ประสานเป็นผู้เชื่อมโยงและเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาไปด้วยกัน เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้สร้างเสริมให้เกิดความเป็นเครือข่ายต่อกัน กระบวนการสื่อสารเป็นกลไกที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าหากัน ช่วยสร้างความเข้าใจในภารกิจของเครือข่ายให้กับสมาชิก ช่วยแพร่กระจายความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และยกระดับความตระหนักในปัญหาของสมาชิก

1.2.2 การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร กระบวนการสื่อสารที่ทันสมัยผ่านอินเทอร์เน็ตทั้งทางเฟสบุ๊ค ไลน์ ชุม หรือแพลตฟอร์มอื่นๆ ที่พัฒนาขึ้น ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเป็นไปได้อย่าง สะดวก สบาย รวดเร็ว สม่าเสมอ และทั่วถึง ทั้งในช่วงเวลาปกติและช่วงที่มีภาวะวิกฤต

1.2.3 แบบแผนการมีกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบให้สมาชิกของเครือข่ายได้กระทำร่วมกัน เป็นกลไกสำคัญที่จะดึงสมาชิกของเครือข่ายให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สร้างความมั่นใจในการคงอยู่ของเครือข่ายให้กับสมาชิกเครือข่ายการสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องที่สร้างความยั่งยืนของเครือข่ายการสื่อสารควรถูกพัฒนาจนกลายเป็นแบบแผน (pattern) ของการกระทำที่สมาชิกเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน มีการกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมที่น่าสนใจและสามารถตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มสมาชิกย่อย กิจกรรมมีความหลากหลายเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมได้ตามความสมัครใจ มีการกำหนดตารางกิจกรรมไว้ชัดเจนทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และกิจกรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ในทิศทางที่จะสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายของเครือข่าย

กิจกรรมอาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกันการพบปะเพื่อประเมินผล ร่วมกันทุกเดือน หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น กีฬาสันทนาการ

ระหว่างสมาชิก งานประเพณีท้องถิ่น ร่วมกันเป็นต้น กรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางมาก ควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไป เพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวกและทั่วถึง

1.3 การจัดระบบสารสนเทศ

ในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารควรมีหน่วยงานที่เป็นแกนกลาง ทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการ ความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคและข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็น รวมทั้งผลการวิจัย ทฤษฎี โครงการ ประสบการณ์ภาคปฏิบัติ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศต้องใช้งานได้ง่าย (user friendly) ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย (accessible) และเผยแพร่ให้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง เครือข่ายฐานข้อมูลที่ดีจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ต่อยอดทางปัญญาระหว่างเครือข่าย ช่วยลดความสูญเสียสิ้นเปลืองทรัพยากรและเวลา จากการทำงานซ้ำซ้อนและการลองผิดลองถูก

1.4 ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ

เงินทุนในการดำเนินงาน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินงานที่มีความยั่งยืนของเครือข่ายการสื่อสาร เครือข่ายต้องมีงบประมาณเพื่อใช้สำหรับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และช่วยให้คนเข้ามามีส่วนร่วม งบประมาณที่นำมาใช้ต้องเป็นจำนวนไม่มาก และต้องระมัดระวัง รวมทั้งไวต่อผลกระทบของเงินต่อการดำเนินงาน โดยเฉพาะกับกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่ยังไม่เป็นทางการ หากได้รับการสนับสนุนจะต้องมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างรัดกุมและมีการรายงานผลเป็นระยะ

1.5 ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน

เครือข่ายการสื่อสารจะแข็งแกร่งก้าวหน้าไปได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกของเครือข่าย การสร้างองค์ความรู้เฉพาะของกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นเพราะแต่ละกลุ่มอยู่ในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทั้งในเชิงของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม ความเชื่อ สถานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ การทำให้เครือข่ายแข็งแกร่ง จึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (interactive action learning) การเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติทั้งการติดต่อกันผ่านทางกรเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกัน จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ในการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์จริง ดังนั้นการจัดระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างและสะสมองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้และเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา

2. เครือข่าย และเครือข่ายการสื่อสาร

ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา แนวคิดเรื่อง “เครือข่าย” ได้รับความนิยมน้อยกว่าแพร่หลายทั้งในแวดวงงานพัฒนาและภาครัฐกิจ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุ 3 ประการ คือ ภาวะการแข่งขันแบบใหม่ (New Competition) ในยุคการค้าใหม่ ทำให้ไม่สามารถใช้โครงสร้างและการบริหารจัดการแบบเก่าซึ่งเป็นแบบอำนาจตามลำดับชั้น (Hierarchical) ได้อีกต่อไป อำนาจแนวคิดไม่อาจนำองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายในยุคใหม่ได้จึงต้องมีการปรับความสัมพันธ์ให้เป็นแนวนอน ให้เป็น “เครือข่าย” ประการที่สองความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร (IT) ทำให้องค์กรต่างๆ สามารถปรับตัวและมีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และประการสุดท้ายความก้าวหน้าทางวิชาการที่ก่อให้เกิดเครื่องมือในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคมในลักษณะที่เป็นเครือข่าย และองค์กรต่างๆ ล้วนมีลักษณะเป็นเครือข่ายทั้งภายในตัวมันเอง และในความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก (เสรี พงศ์พิศ, 2548: 33-34)

ด้วยเหตุนี้คำว่า “เครือข่าย” จึงถูกนำไปใช้ในทุกวงการ ซึ่งมีผลทำให้การนิยามความหมายของเครือข่ายมีความหลากหลายตามไปด้วย แต่ไม่ว่าจะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในวงการใดก็ตาม ก็มักจะมีนัยสำคัญเกี่ยวข้องกับความหมายตามรูปศัพท์เดิมอยู่เสมอ นั่นคือ “การเชื่อมต่อ/เชื่อมโยง” “ความสัมพันธ์” และ “การติดต่อสื่อสาร” ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลง” ใดๆ อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบมีเป้าหมาย ซึ่งทำให้การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเท่ากับการเชื่อมโยงหลาย ๆ ระบบย่อยให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยงานที่เข้าร่วมกัน

2.1 ความหมายของเครือข่าย (Network)

มิทเชลล์ (Mitchell, 1968: 2) ได้ให้ความหมายว่า เครือข่ายหมายถึง ความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ ที่อยู่รอบข้างลักษณะของความสัมพันธ์นี้สามารถนำมาอธิบายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายนั้นได้ เครือข่ายจึงเป็นกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในสังคม

สตาร์คีย์ (Starkey, 1997: 14) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ดังนี้ (Network) คือการรวมกลุ่มของปัจเจกชน หรือองค์กร โดยสมัครใจ โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในขณะที่แต่ละองค์กรก็มีการจัดการของตนเองอย่างเต็มที่ กล่าวคือ เครือข่ายไม่ได้มีผลต่อการปกครองตนเอง (Autonomy) และอิสระ (Interdependence) ของสมาชิก

ไมล์และสโนว์ (Miles and Snow, 1992 อ้างถึงใน นฤมล นิราทร, 2543: 1) ได้เสนอว่า เครือข่าย (Networked Organization) เป็นกลุ่มองค์การทางธุรกิจ ผู้เชี่ยวชาญหรือบุคคล ซึ่งประสานกันด้วยกลไกทางการตลาดมากกว่าสายการบังคับบัญชาแบบดั้งเดิม

กาญจนา แก้วเทพ (2538: 60-61) ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” คือรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือหลายองค์การหลายๆ องค์การที่ต่างก็มีทรัพยากรเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเองบุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาอันพอสมควรแม้ว่าจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาก็สามารถติดต่อไปได้เป็นการเข้าร่วมเป็นองค์การเครือข่ายแม้ว่าองค์การเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันเช่นมีเป้าหมายร่วมกันมีประโยชน์ร่วมกันองค์การเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์การเท่านั้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 28) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์การหน่วยงานหรือสถาบันใดๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

นฤมล นิราทร (2543: 43) กล่าวถึงเครือข่ายว่า การทำงานที่รูปแบบการประสานงานของกลุ่มคนหรือองค์การที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันให้ความช่วยเหลือระหว่างกันจึงอาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายเป็นการทำงานที่เป็นรูปแบบความร่วมมือหรือการพึ่งพาอาศัยกัน

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์ (2536: 347-348 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 206) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคนหรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน และกันของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่ายนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุกๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายได้ติดต่อกัน โดยมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ คือ การไปหามาผู้เยี่ยมชมกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน เป็นต้น

มงคล ชาวเรือ (2546: 28 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 206-207) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง แนวคิดกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์การ ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกันสามารถยื่นมือช่วยเหลือได้ด้วยตนเอง และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของ

สมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวดิ่ง ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้ และการรับ การยอมรับ ศักดิ์ศรี และเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าการออกคำสั่ง บังคับบัญชา

สนธยา พลศรี (2550: 207) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อ เครือข่ายกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียง การรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็น กิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่ การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่ เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถ ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้า ด้วยกัน คือวัตถุประสงค์ หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน

เสรี พงศ์พิศ (2548: 8) ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึง ขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคง ความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547: 6) ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคมว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลปัจเจกบุคคลกับกลุ่มกลุ่มกับกลุ่มและกลุ่มกับ เครือข่ายโดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสารความร่วมมือการพึ่งพาอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้าง และรูปแบบที่หลากหลาย

ชูลเลอร์ (Schuler, 1996: 9 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น), 2547: 37-38) ได้กล่าวว่าเครือข่าย คือ สายใย (Web) ของความสัมพันธ์ทางสังคม มีความเป็นเอกภาพ มีพลังความ ยึดโยง (Cohesive) และการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกันกับเทคโนโลยี ก็คือ สายใย (Web) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ และการสื่อสารของผู้คนต่างๆ ในสังคม โดยเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และระบบการสื่อสารผ่านวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ จะมีบทบาทในการสร้างเครือข่าย ในรูปแบบต่างๆ ที่สมาชิกในเครือข่ายมารวมตัวกัน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศ วัย ศาสนา และฐานะทางเศรษฐกิจ

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายหมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กรที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกัน และเชื่อมโยงขยายผลการทำงานหรือแนวคิดไปสู่กลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ปัญหาและเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน โดยการติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำแต่จะทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ โดยที่อาจมีรูปแบบการร่วมตัวแบบหลวมๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

2.2 ประเภทของเครือข่าย และรูปแบบของเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550: 229-242) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามหลักเกณฑ์ที่นิยมใช้กันทั่วไป คือ

1) แบ่งตามความซับซ้อนของกลไกการทำงาน โดยพิจารณาจากความซับซ้อนในการรวมตัว และขยายตัวของสมาชิกจากความซับซ้อนน้อยแล้วเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1) เครือข่ายชั้นเดียว เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกเพียงระดับเดียว โครงสร้างไม่มีความซับซ้อนมากนัก

1.2) เครือข่ายหลายชั้น เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันในลักษณะของการขยายเครือข่ายออกไปหลายระดับหรือหลายชั้น ซึ่งจะมีความซับซ้อนที่หลายระดับ

2) การแบ่งตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายจะมีตำแหน่ง และหน้าที่ที่ตัดเทียมกัน ไม่มีใครมีอำนาจเหนือกว่าใคร แต่ต่างนำศักยภาพของตนมาใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างเต็มที่

2.2) เครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีลักษณะแตกต่างกัน เมื่อรวมเป็นเครือข่ายสมาชิกจะมีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่นสมาชิกแกนนำ สมาชิกธรรมดา สมาชิกสมทบ เป็นต้น

3) การแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก เป็นการแบ่งประเภทของเครือข่ายตามลักษณะการมารวมกันเป็นเครือข่ายของสมาชิก ซึ่งมีระดับแตกต่างกันออกไปหลายระดับ คือ

3.1) เครือข่ายระดับบุคคลเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ มารวมกันเป็นเครือข่าย เช่น เครือญาติ เพื่อนบ้าน บุคคลที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เป็นต้น

3.2) เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์การ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มหรือองค์การไม่ใช่บุคคล เช่น ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา สหพันธ์ครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับต่างๆ เครือข่ายมหาวิทยาลัยในจังหวัดสงขลา สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย เป็นต้น

3.3) เครือข่ายระดับบุคคลกับกลุ่มหรือองค์การ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคลต่างๆ กับกลุ่มหรือองค์การ ซึ่งเป็นคนละระดับกัน

3.4) เครือข่ายระดับชุมชนต่างๆ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยชุมชนขนาดต่างๆ เช่น ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับเมืองกับเมือง ประเทศต่อประเทศ เป็นต้น หรือสมาชิกอาจจะประกอบด้วยชุมชนขนาดเดียวกันหรือต่างขนาดก็ได้

3.5) เครือข่ายระดับสถาบัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสถาบันประเภทเดียวกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันครอบครัว หรือสถาบันต่างประเภทกัน เช่น สถาบันครอบครัวกับสถาบันศาสนา เป็นต้น

4) การแบ่งตามลักษณะการเป็นศูนย์กลางของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับสมาชิกว่าเป็นแบบใด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

4.1) เครือข่ายรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางเพียงศูนย์เดียว มีลักษณะเป็นแบบการรวมอำนาจไว้ในศูนย์กลาง สมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลางเท่านั้น หรือมีศูนย์กลางเป็นแม่ข่าย ส่วนสมาชิกเป็นลูกข่ายที่ต้องดำเนินงานตามแม่ข่าย เช่น ครูสภา สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

4.2) เครือข่ายกระจายศูนย์ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงาน แต่จะมีคณะกรรมการร่วมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง หรือประสานงานเครือข่าย

4.3) เครือข่ายผสม เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และกระจายศูนย์รวมกัน กล่าวคือ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสมาชิก แต่ให้สมาชิกมีอิสระในการติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงอีกด้วย

4.4) เครือข่ายเชิงซ้อนเป็นเครือข่ายที่โครงสร้างเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถติดต่อประสานงานร่วมมือกันดำเนินงานภายในเครือข่ายได้โดยตรง โดยมีศูนย์กลางประสานงานหลายศูนย์

5) การแบ่งตามระดับความสัมพันธ์กับศูนย์กลางเป็นการแบ่งประเภทของเครือข่ายโดยพิจารณาจากระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับศูนย์กลางของเครือข่าย แบ่งได้ 3 ประเภทคือ

5.1) เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิก ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด เช่น เครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น

5.2) เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มเครือข่ายใกล้ชิด ได้แก่ ญาติพี่น้องลำดับห่างๆ คนที่ รู้จักคุ้นเคยทั่วไป เป็นต้น

5.3) เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย สมาชิก ซึ่งบุคคลผู้เป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรง แต่สามารถติดต่อสัมพันธ์โดยผ่านบุคคลในเครือข่าย ใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

6) การแบ่งตามขนาดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากจำนวนของ สมาชิกที่รวมกันเป็นเครือข่าย แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

6.1) เครือข่ายขนาดใหญ่หรือเครือข่ายรวม (Total Network) เป็นเครือข่ายที่ ประกอบด้วยสมาชิกเป็นจำนวนมาก เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาชิกประกอบด้วยกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองต่างๆ มากกว่า 70,000 กองทุน ชุมชนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยซึ่งสมาชิกประกอบด้วยสหกรณ์การเกษตรทุกอำเภอ เป็นต้น

6.2) เครือข่ายขนาดเล็กหรือเครือข่ายย่อย (Sub Network) เป็นเครือข่ายที่มี ขนาดเล็กกว่าเครือข่ายรวม มารวมกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น เช่น กองทุนหมู่บ้านของแต่ละ หมู่บ้านรวมกันเป็นเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับตำบล ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของ แต่ละตำบลรวมกันเป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับอำเภอ เป็นต้น

7) การแบ่งตามแหล่งกำเนิดของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะ ของที่มาหรือแหล่งเกิดของเครือข่ายเป็นสำคัญ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

7.1) เครือข่ายธรรมชาติ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เนื่องจากมี ปัจจัยบางอย่างสนับสนุน เช่น เครือญาติเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน ร่วมถิ่นกำเนิดเดียวกัน ประสบปัญหาเหมือนกัน เป็นต้น

7.2) เครือข่ายจัดตั้ง เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาชุมชน เพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อการเพิ่มพูนรายได้ เพื่อรวมพลังของคนในชุมชน เพื่อความมั่นคงของชุมชนหรือจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

8) การแบ่งตามลักษณะของสมาชิกที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นการแบ่งโดย พิจารณาจากความเหมือน หรือความคล้ายคลึงกันของสมาชิก และความแตกต่างกันของสมาชิกแบ่ง ได้ 2 ประเภท คือ

8.1) เครือข่ายประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคล กลุ่ม หรือองค์การที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดต่างๆ สมาพันธ์ครูแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจนภาคอีสาน สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคใต้ เป็นต้น

8.2) เครือข่ายต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายประชารัฐ จังหวัดต่างๆ ประชาคมจังหวัดต่างๆ เป็นต้น

9) การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์กับรัฐบาล เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจัดตั้ง และการสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นสำคัญ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

9.1) เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้ง หรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล เช่น เครือข่ายอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม เครือข่ายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และเครือข่ายอื่นๆ ที่จัดตั้งและสนับสนุนโดยกระทรวง กรมและหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล

9.2) เครือข่ายภาคเอกชน เป็นเครือข่ายที่ประชาชนรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยไม่อยู่ใต้การบังคับบัญชาของรัฐบาล เช่น สโมสรรองไลน์แห่งประเทศไทย สโมสรโรตารีแห่งประเทศไทย สมาคมธนาคารแห่งประเทศไทย สมาคมพ่อค้าจังหวัดต่างๆ

9.3) เครือข่ายองค์การพัฒนาเอกชน เป็นเครือข่ายที่เกิดจากองค์การพัฒนาเอกชน (Non Government Organization=N.G.O.) ซึ่งไม่ถูกบังคับบัญชาโดยรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยไม่แสวงหากำไร เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนแห่งประเทศไทย คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชนภาคใต้ เป็นต้น

10) การแบ่งตามลักษณะของงานเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะกิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

10.1) เครือข่ายพื้นที่ (Area Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยกิจกรรมมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ตำบลเดียวกัน อำเภอเดียวกัน จังหวัดเดียวกัน ประเทศเดียวกัน เป็นต้น แต่รวมกันเป็นเครือข่าย

10.2) เครือข่ายกิจกรรม (Issue Network) เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หลายจังหวัด หลายประเทศ เป็นต้น

11) การแบ่งตามกฎหมายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากการจดทะเบียน หรือการไม่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายของเครือข่าย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

11.1) เครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ หรือยังไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ชมรม สมาคมต่างๆ ที่ยังไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เป็นต้น

11.2) เครือข่ายนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่ดำเนินการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ถูกต้องตามกฎหมาย และระเบียบของส่วนราชการ เช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย สมาคมออนไลน์แห่งประเทศไทย หอการค้าแห่งประเทศไทย เป็นต้น

12) การแบ่งตามรูปแบบความร่วมมือระหว่างสมาชิกเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของเครือข่าย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

12.1) เครือข่ายไม่เป็นทางการ (Informal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย โดยไม่ต้องมีการลงนาม ไม่ต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรแต่มารวมกันด้วยความจริงใจเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น เครือข่ายขององค์การพัฒนาเอกชน เป็นต้น

12.2) เครือข่ายเป็นทางการ (Formal Network) เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันภายใต้พันธสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีการกำหนดโครงสร้าง กฎระเบียบของเครือข่ายบทบาทหน้าที่ของสมาชิกไว้อย่างชัดเจน เช่น สภานายความ เครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) เป็นต้น

13) การแบ่งตามคุณสมบัติของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากคุณลักษณะของการรวมกันเป็นเครือข่าย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

13.1) เครือข่ายเทียม เป็นเครือข่ายที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นเครือข่ายแต่เข้าใจว่าเป็นเครือข่าย เพราะเป็นเพียงการรวมกันของสมาชิกแต่ไม่ได้ร่วมกันแบบเครือข่าย ไม่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีความตั้งใจที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ตัวอย่างเช่น สมาชิกของสมาคมศิษย์เก่าบางสถาบันการศึกษาที่มีการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่าทุกปี สมาชิกในรุ่นเดียวกันต่างมาสังสรรค์กันในลักษณะของการรับประทานอาหารเท่านั้น ไม่ได้มีกิจกรรมอื่นใดอีก เป็นต้น

13.2) เครือข่ายแท้ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกรวมกันเป็นเครือข่ายแล้วมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง

14) การแบ่งตามลักษณะของเครือข่ายเป็นการแบ่งโดยพิจารณาลักษณะที่สำคัญของเครือข่าย แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

14.1) เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ชมรมแพทย์แผนไทยภาคใต้ เป็นต้น

14.2) เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายช่วยเหลือ และร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือสนับสนุนส่งเสริมกัน เช่น เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

14.3) เครือข่ายทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่ระดม และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ภาคราชการเอกชน เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนการขาดแคลนทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง เช่น เครือข่ายประมงชายฝั่งจังหวัดสงขลา เป็นต้น

15) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะการประกอบอาชีพของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายครู เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้าน เครือข่ายแพทย์แผนไทย เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น

16) การแบ่งตามลักษณะกิจกรรมของเครือข่าย เป็นการแบ่งโดยพิจารณาจากลักษณะของกิจกรรม หรืองานที่ดำเนินการ ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น เครือข่ายสตรี เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายคนพิการ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นต้น

เสรี พงศ์พิศ (2548: 198-199) เครือข่ายมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับสมาชิก พื้นที่ กิจกรรมหลักวัตถุประสงค์ และโครงสร้างการดำเนินงานในลักษณะองค์การของเครือข่ายเอง ดังนี้

1) เครือข่ายแนวราบ โดยการประสานบุคคลที่อยู่ใน “ระดับ” เดียวกัน อาชีพเดียวกัน ให้มาเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายนักวิจัย เป็นต้น อาจเป็นปัจเจกบุคคล หรืออาจเป็นสถาบันก็ได้ เช่น เครือข่ายสถาบันวิจัย เครือข่ายศูนย์ข้อมูล เป็นต้น บางเครือข่ายอาจเปิดสำหรับบุคคลทั่วไป สถาบันทั่วไป ใครก็ได้ที่สนใจในเรื่องหรือประเด็นเดียวกันนั้น

2) เครือข่ายที่มีลักษณะแนวตั้ง เช่น การนำผู้คนจากหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกัน มาเป็นเครือข่ายกัน เช่น เกษตรกร นักพัฒนา นักวิชาการ นักธุรกิจ นักการเมือง องค์กรทุน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และร่วมกัน เครือข่ายนี้มีมากขึ้นวันนี้เพราะการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตช่วยให้คนไม่ว่าอาชีพอะไร ฐานะอะไร ระดับใด สามารถเป็นสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน

3) เครือข่ายส่วนใหญ่เกิดขึ้นเพื่อทำให้การสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล และประสบการณ์ดีขึ้น ง่ายขึ้น และมีการร่วมมือกันในเรื่องต่างๆ ได้สะดวก และดียิ่งขึ้น และอีกบางส่วนทำให้เป็นพลังต่อรองกับอำนาจต่างๆ ได้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐ หรือเอกชนองค์กรทุน หรือองค์กรวิชาการทำให้ได้รับความสนใจ และความช่วยเหลือง่ายขึ้น

4) เครือข่ายจำนวนหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในด้านการวิจัยการศึกษา การฝึกอบรม การจัดการทรัพยากร การจัดการตลาด บางเครือข่ายแลกเปลี่ยนทรัพยากรกัน เช่น พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ ผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่น (เครือข่ายยโสธรแลกเปลี่ยนเมล็ดและผลผลิตอื่นๆ ของเครือข่ายนครศรีธรรมราช) บางเครือข่ายเน้นการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านทางการเมืองรณรงค์ เพื่อให้สังคมเกิดสำนึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ป่าชุมชน การสร้างเขื่อน เป็นต้น

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) (2547: 84-90) การแบ่งประเภท รูปแบบ และ ลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายก็เพื่อสร้างความเข้าใจ และมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรเครือข่ายต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากพัฒนาการของความเป็นเครือข่ายในสังคมไทย จะเห็นได้ว่า มีกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายในภาคส่วนต่างๆ อย่างมากมาย ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และภาคประชาชน รวมทั้งในด้านแนวคิด กิจกรรม ก็มีกระบวนการแบ่งประเภท และรูปแบบของเครือข่ายออกเป็นนัยต่างๆ ดังนั้น ประเภท และรูปแบบของเครือข่ายจึงมีความแตกต่างกันไปตามนิยาม และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่ม หรือผู้ที่ใช้กิจกรรม เครือข่ายกำหนดขึ้น โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเกณฑ์บางประการในการจัดประเภท และรูปแบบของ เครือข่าย เพื่อให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของทุกฝ่าย ดังนี้

1) เครือข่ายเชิงพื้นที่ (Area) หมายถึง การรวมตัวของ กลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัย พื้นที่รูปธรรม หรือพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน เป็นกระบวนการ พัฒนาที่ อาศัยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายนำทาง และเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วน ต่างๆ ออกจากกัน โดยยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย

2) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (Issue) ได้แก่ เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการ จัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ/ กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจ แบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่าย ต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้นการดำเนินการ ภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลัก ของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ

นฤมล นิราทร (2543: 18-21) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม ตามมิติ 4 มิติ ดังนี้

1) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ

2) จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม

3) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายสาวตรีนักเรียน

4) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวดิ่ง คือ

4.1) เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ

4.2) เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 44-48) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายไว้หลายประเภทตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณา ซึ่งได้จัดแบ่งไว้ดังนี้

1) การแบ่งตามระยะห่างทางสังคม (Social Distance) อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุดได้ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรก ได้แก่ ญาติพี่น้องที่ห่างออกไป เพื่อนฝูงและคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์ได้ถ้าต้องการ โดยผ่านเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

2) การแบ่งตามขนาดของกลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครือข่ายรวม (Total Network) เปรียบเสมือนสังคมใบใหญ่ในภาพรวมและเครือข่ายย่อย (Sub Network) เปรียบเสมือนกลุ่มสังคมย่อยที่อยู่ในสังคมใหญ่ๆ นั้น

3) การแบ่งตามระดับพื้นที่ แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ เครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล เครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบล เครือข่ายระหว่างตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่ง เครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอ เครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง เครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัด และเครือข่ายระดับจังหวัดในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง

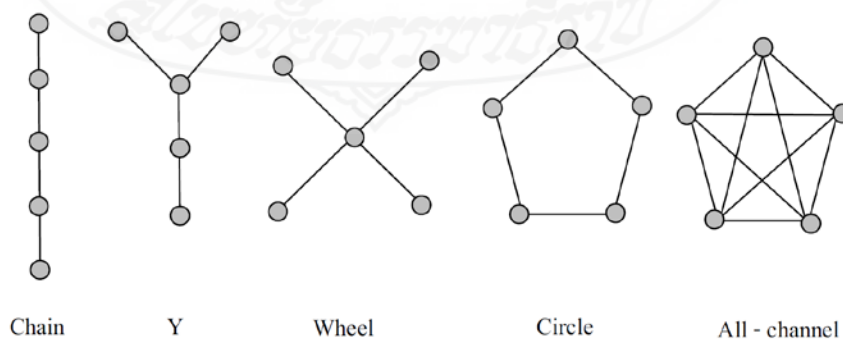
4) การแบ่งตามประเด็นที่สนใจ แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายการปฏิรูปการประจําการ เครือข่ายการศึกษาทางเลือก เครือข่ายการศึกษาระดับปฐมวัยและเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการเรียนการสอนของท้องถิ่น

5) การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายครูอาจารย์ เครือข่ายนักธุรกิจเครือข่าย สื่อสารมวลชน เครือข่ายผู้ปกครอง เครือข่ายผู้นำชุมชน เครือข่ายผู้นำศาสนา

6) การแบ่งตามบทบาทของกลุ่ม แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายรณรงค์ ประชาสัมพันธ์การปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายผู้สนับสนุน ด้านเงินทุน และเครือข่ายเพื่อการวิเคราะห์เสนอแนะนโยบาย

7) การแบ่งตามลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่ายแบ่งได้ 2 ประเภท คือ เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมใกล้เคียงกันเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การรวมกันระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกันหรือการรวมกลุ่มระหว่างมูลนิธิกับองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่ภาคีมีความแตกต่างกัน เช่น การรวมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรชุมชน การรวมระหว่างองค์กรธุรกิจ สถานศึกษาการรวมระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับมูลนิธิของบริษัทธุรกิจ เป็นต้น

การพัฒนาเครือข่ายต้องอาศัยกระบวนการติดต่อสื่อสาร (Communication) เป็นสำคัญ ดังนั้นการติดต่อสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์กับการจัดโครงสร้างเครือข่ายทั้งเป็นระดับบุคคลกับบุคคล กับกลุ่มหรือองค์กร และระหว่างกลุ่มหรือองค์กรด้วยกัน (Frenandes & Cesar, 1994 : 319-346 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547) และการติดต่อสื่อสารรวมทั้งการประสานงานจะต้องเป็นทั้งแนวนอนและแนวตั้งด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างกว้างขวาง การติดต่อสื่อสาร เป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนความคิดความรู้ ตลอดจนความต้องการให้กับสมาชิกของเครือข่ายการศึกษาสถานภาพของเครือข่าย โดยทั่วไปมักศึกษาจากรูปแบบการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย ซึ่งมีรูปแบบพื้นฐาน (The Common Networks) ได้ 5 ลักษณะ (Robbins, 1983) ดังภาพที่ 2.1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 รูปแบบพื้นฐานของเครือข่าย

แหล่งที่มา: Robbins, 1983.

1) เครือข่ายแบบลูกโซ่ (Chain Network) เป็นรูปแบบที่มีการติดต่อสื่อสาร ไปหรือมาขึ้นหรือลงไปตามทางเดียวแล้วจึงย้อนกลับสวนทางกัน ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารหลายระดับ มักเกิดความล่าช้า

2) รูปแบบ Y Network เป็นเครือข่ายที่มีบุคคลหนึ่งทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารไปยังสมาชิกในระดับถัดไป โดยที่สมาชิกลำดับถัดไปมีโอกาสดังกล่าวสื่อสารกันเองบางส่วน

3) รูปแบบวงล้อ (Wheel Network) เป็นโครงข่ายความร่วมมือในลักษณะที่การติดต่อสื่อสารการสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ ถูกส่งออกจากส่วนกลาง หากมวลสมาชิกจะติดต่อซึ่งกันและกันจะติดต่อผ่านส่วนกลาง

4) เครือข่ายแบบวงกลม (Circle Network) เป็นรูปแบบที่สมาชิกแต่ละบุคคลของเครือข่ายสามารถติดต่อสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกข้างเคียงกับตนได้ หากเป็นองค์การจะถือว่าเป็นการสื่อสาร 2 ระดับ คือติดต่อสื่อสารกับผู้บังคับบัญชาขั้นต้น และผู้ใต้บังคับบัญชา

5) เครือข่ายแบบทุกช่องทาง (All-channel Network) เครือข่ายลักษณะนี้จะไม่มีความซับซ้อนที่เป็นทางการ สมาชิกมีโอกาสติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วถึง และเป็นอิสระไม่เข้มงวด เช่นในรูปคณะกรรมการ เป็นต้น นับว่าเป็นเครือข่ายการติดต่อที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม ในยุคโลกภิวัตน์นี้ รูปแบบของเครือข่ายในสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น อันเนื่องมาจากการผสมผสานและใช้หลายรูปแบบพร้อมกัน จึงปรากฏเป็นเครือข่ายซับซ้อน (Complexity Network) ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 เครือข่ายซับซ้อน

แหล่งที่มา: Robbins, 1983.

รูปแบบที่ซับซ้อนของเครือข่ายความร่วมมือ เนื่องจากมีหลายเครือข่ายที่เข้าร่วมมือกันลักษณะ โครงข่ายความร่วมมือสามารถติดต่อสื่อสารกันทั้งระหว่างองค์กรที่เป็นศูนย์กลางของแต่ละเครือข่าย และมวลสมาชิกทั้งหมดของเครือข่ายและเมื่อเครือข่ายต้องการที่จะพัฒนาความร่วมมือก็จะส่งเสริมให้มีองค์กรร่วมมือ เพื่อทำหน้าที่ประสานให้ทุกเครือข่ายหรือสมาชิกสามารถเข้ามาร่วมมือกันได้

โครงสร้างการจัดองค์กรเครือข่ายจะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารและการตัดสินใจของสมาชิกภายในเครือข่าย ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้ (ธีระพงษ์ แก้วหาญ, 2544: 255-256)

จากความหมายและโครงสร้างดังกล่าวแล้ว จึงพิจารณาได้ว่า องค์ประกอบอันเป็นทางการบริหารที่สำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่ายมีดังนี้ 1) กระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งต้องมีความสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เทคนิค ประสบการณ์ ตลอดจนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปความก้าวหน้าในผลการดำเนินงานของสมาชิกและเครือข่าย 2) ความต้องการของมวลชนสมาชิกเครือข่าย การได้แลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมองต่อเป้าหมายของกิจกรรมในความร่วมมือ ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติและประสานความร่วมมือได้อย่างต่อเนื่อง 3) ความร่วมมือ และ โครงสร้างเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการประสานความร่วมมือ ลดปัญหาความขัดแย้ง ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม 4) การส่งเสริมบทบาทและการตัดสินใจในชั้นดำเนินการของมวลสมาชิก เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ 5) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิกเพื่อระดมความร่วมมือและสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานทั้งแก่มวลสมาชิกและประชาชนทั่วไป รวมทั้งการขยายผลต่อเนื่องให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

รุ่งโรจน์ เพชรบูรณิน (2546: 19-21) กล่าวว่ารูปแบบเครือข่ายพิจารณาจากลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกและแกนกลางประสานเครือข่ายมี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบรวมศูนย์ เป็นเครือข่ายที่องค์กร หรือกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกมีความร่วมมือประสานงานและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มแกนสูง ความเป็นเครือข่ายกันระหว่างสมาชิกมีน้อยมาก หรือไม่มีเลย 2) รูปแบบกระจาย เป็นเครือข่ายขององค์กรแกนหรือกลุ่มแกนกลางประสาน ตลอดจนสมาชิกการติดต่อสื่อสารประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน กระจายการประสานงานเชื่อมประสานสัมพันธ์ กันในระหว่างสมาชิกด้วยกันและกับกลุ่มแกน ซึ่งกลุ่มแกนจะคอยทำหน้าที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่สมาชิก 3) รูปแบบกระจายเชิงซ้อน เป็นเครือข่ายกระจายที่สมาชิกเครือข่าย สามารถติดต่อประสานงานร่วมมือซึ่งกันและกัน และขยายการติดต่อไปยังกลุ่มหรือองค์กรอื่นๆ ซึ่งกลุ่มหรือ

องค์กรต่างๆ เหล่านั้นเป็นเครือข่ายซึ่งกันและกันมีลักษณะเป็นเครือข่ายเชิงซ้อน โดยกลุ่มแกนหรือองค์กรแกนจะมีผู้ประสานงานหรือเลขานุการเครือข่ายหลายคน

จากการศึกษาจากนักวิชาการหลายท่านข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประเภท และรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมนั้นมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสมาชิก พื้นที่ วัตถุประสงค์ โครงสร้างการดำเนินงาน และกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม หรือผู้ที่ใช้กิจกรรมเครือข่ายเป็นผู้กำหนดขึ้น

2.3 ลักษณะของเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550: 264-265) ได้สรุปลักษณะสำคัญของเครือข่าย ไว้ดังนี้

1) มีแกนนำและสมาชิกที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงาน และขยายกิจการของเครือข่ายได้ และมีประสิทธิภาพ

2) มีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของเครือข่าย ที่อาจจะเกิดจากสมาชิก หรือชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกอยู่อาศัย หรือจากภายนอกชุมชน หรือจากการบูรณาการภูมิปัญญาทั้งสองได้อย่างเหมาะสมกับเครือข่าย

3) มีสัมพันธภาพที่ดี เครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิก และภายนอก ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายราบรื่น เป็นที่ยอมรับ และประสบความสำเร็จ

4) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีช่องทางให้สมาชิกได้มีเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก ทำให้สมาชิกได้รับความรู้ และประสบการณ์ตลอดเวลา

5) การทำกิจกรรมและความต่อเนื่อง เครือข่ายสามารถคิด และดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ไม่ขาดตอน ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก

6) ทรัพยากรและการแบ่งปัน เครือข่ายมีทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ อาจจะโดยการจัดหาของเครือข่ายเอง หรือการแบ่งปันกับองค์กร และเครือข่ายอื่นๆ ทำให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้ และมีประสิทธิภาพ

7) การเรียนรู้และนวัตกรรม สมาชิกของเครือข่ายมีการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ สามารถสร้างนวัตกรรม ทั้งที่เป็นความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ได้

8) การสื่อสาร เครือข่ายสามารถสื่อสารระหว่างเครือข่ายกับสมาชิกได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว ทำให้สมาชิกได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย และเป็นประโยชน์

9) การบริหารจัดการที่ดี เครือข่ายมีการบริหารจัดการที่ดี เหมาะสมกับการดำเนินงานของเครือข่าย ทำให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล

10) ระบบการติดตามและประเมินงาน เครือข่ายมีระบบการติดตาม และประเมินงานที่มีประสิทธิภาพ มีฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอย่างเพียงพอ สามารถให้การสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกได้ทันเวลา และเหมาะสม

เสรี พงศ์พิศ (2548: 201) สรุปลักษณะของเครือข่าย ไว้ดังนี้

1) เป็นกลุ่มองค์การและ/หรือบุคคลที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน

2) เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคมโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3) ดำรงอยู่ได้ยาวนาน (ไม่ใช่เฉพาะกิจ) ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง

4) มีความรู้สึกผูกพันกับ โครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกัน และร่วมกันรับผิดชอบ

5) มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกัน และความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือ หรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

นฤมล นิราทร (2543: 21-22) ได้กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ดังนี้

1) เครือข่ายมีลักษณะเป็นโครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structure) ไม่ว่าจะพัฒนาไปถึงระดับใด บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์การเครือข่ายจะมีกรอบความคิดเกี่ยวกับองค์การเครือข่ายใกล้เคียงกันในด้านความสามารถ ความคาดหวังต่อเครือข่าย

2) องค์การเครือข่ายไม่มีลำดับชั้น (Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์การเครือข่ายเป็นไปในลักษณะแนวราบแต่ละองค์การเป็นอิสระต่อกัน แต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์การอาจไม่เท่ากัน

3) องค์การเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) การที่องค์การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกันเพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพาแลกเปลี่ยนความสามารถระหว่างกัน ดังนั้นหากองค์การใดไม่สามารถแสดงความสามารถนำไปสู่การพึ่งพิงและขึ้นต่อกัน

4) ความเข้มแข็งขององค์การที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายจะนำไปสู่ความเข้มแข็งโดยรวมของเครือข่าย ดังนั้นการพัฒนาของแต่ละองค์การเครือข่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญ

5) องค์การเครือข่ายกำหนดการบริหารจัดการกันเอง (Self-regulating) ในการทำงานร่วมกันในลักษณะแนวราบ จำเป็นต้องมีความสมานฉันท์ โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตย โดยตรง ซึ่งหมายถึงการต่อรอง ตกลงระหว่างองค์การเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายใน เพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

6) ความสำเร็จขององค์การเครือข่ายมิใช่จะ ได้มาเพียงชั่วข้ามคืนแต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ ความศรัทธา และความไว้วางใจ ตลอดจนสร้างกรอบ

ทางความคิดเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสาร การแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กรเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2.4 ระดับของเครือข่าย

นฤมล นิราทร (2543: 22-26) ได้กล่าวว่าระดับของเครือข่ายสามารถแบ่งได้ใน 2 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านโครงสร้างการเข้าร่วมกันเป็นเครือข่ายนั้นสามารถทำได้ในหลายระดับที่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ไปจนถึงระดับที่มาร่วมมือกันเป็นครั้งคราว ในทางทฤษฎี โครงสร้างเครือข่ายการทำงาน สามารถอธิบายได้ 4 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ระดับการร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ (Information Cooperation) หมายถึง การที่องค์กรหรือหน่วยงานร่วมกันทำงานโดยไม่ต้องมีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร

ระดับที่ 2 ระดับการร่วมมืออย่างเป็นทางการ (Formal Agreement) ซึ่งหมายถึง การที่หน่วยงานร่วมกันทำงานภายใต้พันธะสัญญา ซึ่งกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายโดยชัดเจน

ระดับที่ 3 ระดับการร่วมมือโดยการร่วม “ลงทุน” ในองค์กรใหม่ หรือโครงการใหม่ (Minority Investment) ซึ่งหมายถึงการที่หน่วยงานเข้าร่วม “ลงทุน” ในองค์กรหรือหน่วยงานใหม่การลงทุนดังกล่าวนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรใหม่

ระดับที่ 4 ระดับการร่วมมือแบบ Joint Venture โดยการที่องค์กร 2 แห่งขึ้นไป เข้าไปร่วมจัดตั้งองค์กรใหม่

2) มิติด้านความสัมพันธ์ เราอาจจำแนกระดับของเครือข่ายได้จากการประสานงานภายในระดับต่างๆ ขององค์กร กล่าวคือ

(1) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง ซึ่งเป็นระดับปฏิบัติการ เช่น ทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จัดให้มีการติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เป็นต้น

(2) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหรือผู้ปฏิบัติงานระดับกลาง ซึ่งมักจะเป็นฝ่ายจัดการระดับกลาง เช่น จัดให้มีระบบการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอย่างเป็นทางการจัดให้มีการแลกเปลี่ยนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ จัดโครงการร่วมกัน เป็นต้น

(3) การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานระดับสูง หรือฝ่ายจัดการระดับสูงหรือระดับนโยบาย เช่น ลงทุนร่วมกัน หรือพิจารณาประมาณร่วมกันตัดตั้งคณะกรรมการร่วมกัน หรือทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

2.5 การก่อเกิดเครือข่ายทางสังคม

สนธยา พลศรี (2550: 257) ได้สรุปว่าเครือข่ายแต่ละประเภทมีลักษณะแตกต่างกัน การเกิดขึ้นของเครือข่ายแต่ละเครือข่ายจึงมีสาเหตุ ปัจจัยสนับสนุน และการก่อรูปเครือข่ายที่แตกต่างกันออกไป สาเหตุของการเกิดเครือข่าย มีดังต่อไปนี้

1) การเกิดโดยธรรมชาติ เป็นการเกิดเครือข่ายขึ้นเองโดยไม่มีใครจัดตั้งซึ่งเป็นผลของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ เช่น ความสัมพันธ์ของระบบครอบครัว และเครือญาติ ความสัมพันธ์ของครูอาจารย์ และลูกศิษย์ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะของการเป็นเครือข่ายอยู่แล้ว เมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในระบบความสัมพันธ์ดังกล่าว ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของระบบเครือข่ายด้วย

2) เกิดจากวิกฤตการณ์ของสังคมมนุษย์ เป็นการเกิดเครือข่ายที่เป็นผลจากการเกิดปัญหา หรือวิกฤตการณ์ขึ้นในสังคมที่สมาชิกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ในลักษณะของการรวมพลังกัน สมาชิกส่วนใหญ่จะมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน อาชีพเดียวกัน หรือเกี่ยวข้องกัน ดำรงชีวิตร่วมกัน หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เป็นต้น การเกิดของเครือข่ายอาจจะเริ่มจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา และร่วมกันแก้ไขปัญหาในลักษณะของเครือข่ายที่เป็นอิสระปราศจากการครอบงำกัน และกัน มีความสัมพันธ์แบบไม่ซับซ้อน หรือเป็นแนวราบที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน และกัน เช่น เครือข่ายพิทักษ์ป่า เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำ เป็นต้น

3) การเกิดโดยวิวัฒนาการ เป็นการเกิดเครือข่ายเนื่องจากความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น มารวมกันโดยวัตถุประสงค์บางอย่างเป็นเวลานานในลักษณะของกลุ่ม และองค์กร แล้วพัฒนาความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย เช่น จากกลุ่มแบบสภากาแฟ พัฒนาเป็นเครือข่ายประชามหมู่บ้าน หรือประชามเมือง เป็นต้น

4) การเกิดโดยการจัดตั้ง เป็นการเกิดเครือข่ายที่มีผู้จัดตั้ง และให้การสนับสนุนเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ จนสมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย ทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำ รัฐบาล ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง เครือข่ายสหกรณ์เครือข่ายของกระทรวงต่างๆ เป็นต้น

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) (2547: 109-110) ได้กล่าวเกี่ยวกับการก่อตัวของเครือข่ายว่าในการก่อตัว หรือการเกิดขึ้นของเครือข่ายนั้นมีการก่อตัวที่หลากหลายทั้งเกิดขึ้นด้วยการจัดตั้งของภาคส่วนต่างๆ เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดขึ้นเพราะสถานการณ์ก่อให้เกิดขบวนการเครือข่าย ในที่นี้จะกล่าวถึงการก่อตัวของเครือข่ายดังกล่าวในสังคมไทยโดยจำแนกออกเป็น 3 ด้านตามลักษณะการก่อตัว ได้แก่

1) เครื่องข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้ง และการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ การก่อตัวของเครือข่ายในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐ หรือหน่วยงานบางแห่งต้องการส่งเสริมหรือเข้าไปจัดตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาตามแผนนโยบายของภาครัฐ และเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการพึ่งพาตนเอง เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น โดยเครือข่ายเหล่านี้ อาจแบ่งประเภทของการจัดตั้งได้อีก 2 ประเภท คือ เครือข่ายที่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่ายสหกรณ์ออมทรัพย์ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาไท ฯลฯ และเครือข่ายที่ไม่เป็นนิติบุคคล เช่น เครือข่ายชาวบ้าน เครือข่ายชมรมลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งนี้ จะมีลักษณะกิจกรรม และกระบวนการทำงานที่เป็นทางการ มีระบบ ระเบียบ และมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง ที่เป็นไปตามกระแสของแหล่งทุน และนโยบายของหน่วยงานนั้น ๆ

2) เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์ การร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่างๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน แล้วมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนจนถึงการพึ่งพาอาศัย โดยเป็นเครือข่ายที่มีการสื่อสาร และความผูกพันที่มีชีวิตชีวา มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิกมีแนวทางการดำเนินการที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายต่างๆ และจะเกิดขึ้นในชุมชนปฏิบัติการที่ใช้ความสมานฉันท์ และการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีความสัมพันธ์ที่ไม่ซับซ้อน อยู่ในแนวราบบนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งพาอาศัย มีความยืดหยุ่น และมีความสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในสังคม

3) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ และประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่า จำเป็นต้องใช้ความเป็นเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา และสร้างพลังในการเรียนรู้ หรือการต่อรอง เพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เครือข่ายที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นหลังจากที่สถานการณ์นั้นเกิดความสูงองมอย่างเต็มที่ และมีผู้ประสานงานเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้ จะมีการรวมพลังอย่างแน่นหนา บนพื้นฐานของการต่อสู้ และการเรียกร้องเพื่อปกป้อง และรักษาสิทธิของตนเองในการพัฒนา และมีการปรับบทบาทต่อการพัฒนาในแง่มุมที่หลากหลาย โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้จากสถานการณ์ และบริบททางสังคม

ธนา ประมุขกุล (2544 : 23) กล่าวถึงการเกิดขึ้นของเครือข่ายไว้ว่าเครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการต่างๆ โดยเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนที่มีความคิดเห็นตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาแบบเดียวกัน มารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ และอาจรวมไปถึงการร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า เครือข่ายในลักษณะนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่หรือชุมชนที่มีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน เข้ามารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือชมรม ตัวอย่างของเครือข่ายลักษณะนี้ ได้แก่ เครือข่ายอินแปงที่จังหวัดสกลนคร เป็นเครือข่ายที่เริ่มต้นจากครอบครัวเพียงไม่กี่ครอบครัวในการมุ่งปลดภาระหนี้สิน จนกระทั่งปัจจุบันเครือข่ายนี้ได้ขยายออกไปสู่หลายอำเภอในจังหวัดใกล้เคียงและเครือข่ายยังได้ขยายวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกหลายประการ

2) เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายแบบนี้ส่วนมากมักจะมีความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐ ซึ่งจะเป็นไปตามแนวคิดแบบเดิมๆ ที่อาศัยกลไกของรัฐผลักดันให้เกิดการดำเนินงานในรูปของเครือข่ายอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในเวลาอันรวดเร็ว โดยภาคีสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมิได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด หรือความเข้าใจที่ตรงกันมาก่อน การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะเพียงชั่วคราวหรือเป็นการเฉพาะกิจ ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปเป็นที่สุดท้าย เครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดีจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริงได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่ากลุ่มจะยังคงรักษาสถานภาพเครือข่ายไว้ได้แต่แนวโน้มเครือข่ายแบบนี้มักจะลดขนาดลงเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของเครือข่ายเมื่อเริ่มก่อตั้ง

3) เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการกำเนิดเครือข่ายที่มีได้เป็นไปโดยธรรมชาติแต่แรกเริ่มและมิได้ถูกจัดตั้งโดยตรง แต่จะเป็นไปในลักษณะของกระบวนการพัฒนาผสมผสาน โดยเริ่มจากการที่กลุ่มบุคคล องค์กร มารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันไปพลางก่อน โดยอาจจะยังไม่ได้มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมเฉพาะใดๆ ที่ชัดเจนนักหรือในอีกลักษณะหนึ่งอาจเกิดจากการถูกจุดประกายความคิดจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟังหรือการได้เห็นเครือข่ายอื่นๆ แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกันสร้างพันธะสัญญาเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือพัฒนาเองบ้าง เครือข่ายที่ว่านี้แม้ว่าจะมิได้เกิดจากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงแต่แรก แต่ถ้าหากสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี และได้รับการกระตุ้นก็สามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกทำให้เครือข่ายสามารถพัฒนาตนเองต่อไปจนสร้างเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งได้เช่นเดียวกับเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้เช่นเดียวกับเครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติได้เช่นกัน เครือข่ายวิวัฒนาการที่กำลังพัฒนาตนเองอยู่ในขณะนี้ เช่น เครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น

2.6 ขั้นตอนการสร้างเครือข่าย

บัทธ อ่อนด้า และ สามารถ ศรีจ้านงค์ (2540) ได้จำแนกกระบวนการสร้างเครือข่าย ออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (Realization) เพื่อที่ทำงานให้ บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งพิจารณาองค์การต่างๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน โดย ต้องพิจารณาว่าจะได้เข้าร่วมกับใคร จะได้รับผลประโยชน์ หรือสละประโยชน์ด้านใดบ้าง และระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนานเท่าใด

2) ขั้นการติดต่อกับองค์การที่จะเป็นสมาชิก หรือภาคีเครือข่าย (Courtship) ซึ่งความต้องการ และอยากที่จะทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน โดยจะต้องสร้างความคุ้นเคย และการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจ เป็นขั้นเตรียมกลุ่ม หรือ เครือข่ายมีการปลูก จิตสำนึก อยากจะมาแก้ปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน

3) ขั้นการสร้างพันธกรณีร่วมกัน (Commitment) เป็นการสร้างความผูกพัน ตกลง ที่จะทำงานร่วมกัน โดยกลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรม จึงต้องเสริมความรู้ที่ จำเป็น อาจมีการแลกเปลี่ยนทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เช่น ศึกษาดูงาน ฝึกอบรม ฯลฯ เรียกว่าเป็น กลุ่มศึกษาเรียนรู้ และเป็นที่มาของการสร้างเครือข่ายการจัดการความรู้ดังกล่าวถึง ต่อไป

4) ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ (Building) เป็นสร้างผลงานรูปธรรมร่วมกัน โดยมิ การแบ่งปัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการตกลงในเรื่องการบริหารจัดการเครือข่าย กำหนดกิจกรรม และบทบาท แต่ละองค์กรต้องมีการปรับกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อประโยชน์ของเครือข่าย แต่ยังคงความเป็นเอกเทศของตนเองเอาไว้

5) ขั้นการเรียนรู้ร่วมกัน และขยายผล เมื่อผลงานรูปธรรมของเครือข่ายปรากฏ ชัดเจนก็จะทำให้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายแน่นแฟ้นมากขึ้น อยากที่จะเรียนรู้ร่วมกัน และขยาย กิจกรรมหรือขยายกลุ่มออกไป

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 61) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่าย ออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1) ขั้นตอนการก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) ใ้ว่า การก่อตัวของเครือข่าย นั้นอาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ๆ แนวทางแรกคือ เครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปริเริ่ม (State Initiative) และเครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง (Citizen Initiative) และในการรวมตัวของ เครือข่ายที่สองนั้น หน่วยงานภาครัฐก็อาจเข้าไปช่วยในฐานะของผู้สนับสนุน (Supporter) และผู้

อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้การจัดตั้งเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งกระบวนการก่อตั้งของเครือข่ายมีดังนี้

(1) การสร้างเครือข่ายตระหนักในปัญหา และสำนึกในการรวมตัว เกิดจากจินตนา
 นุมติของทุกภาคที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ และมีความจำเป็นในการสร้าง
 กระแสให้เป็นกระแสสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแสที่ลงไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้า
 ใช้กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ เช่น การใช้สื่อมวลชน การจัดรายการ โทรทัศน์หรือวิทยุ การทำ
 จดหมายข่าว การเปิดเวทีระดมความคิดเห็น การให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดสัมมนาเป็น
 ต้น เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างภาพลักษณ์ สื่อสารให้สังคมได้รับรู้โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
 ให้ชัดเจน

(2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ เป็นการหาประเด็น (issues) ที่จะเป็
 ศูนย์กลางที่จะทำให้เกิดการรวมตัวกันและการเข้าหากันอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้ง
 ประเด็นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

(3) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย โดยการหาผู้เล่นหลัก (Key Actors)
 ในแต่ละภาค และกลุ่มเป้าหมาย ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันด้าน
 ต่างๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแส ด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

(4) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วมของสมาชิก
 เครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิก
 เครือข่ายในลักษณะของ “ดาวกระจาย” โดยเน้นที่แกนนำของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีการรวมตัวหรือ
 เข้มแข็ง อยู่ก่อนแล้วจะทำให้การก่อตั้งเครือข่ายเป็นไปได้เร็วขึ้น

2) การจัดระบบบริหารเครือข่าย (Network Organizing) เป็นการจัดระบบเครือข่าย
 ที่จะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานไปได้อย่างรวดเร็ว โดยมีองค์ประกอบดังนี้

(1) การจัดผังกลุ่มเครือข่าย (Mapping) หน่วยงานที่รับผิดชอบในการรวบรวม
 ข้อมูลของเครือข่ายทุกกลุ่มในประเทศ โดยเอาข้อมูลของแต่ละเครือข่ายมาทำการจัดแผนที่หรือ
 แผนที่ผังของเครือข่าย (Network Map) ในภาพรวมระดับประเทศ จัดผังตามความสนใจและ
 วัตถุประสงค์ของเครือข่าย เพื่อที่จะได้ทราบว่าเครือข่ายก็กลุ่มที่มีเป้าหมายการดำเนินการไปใน
 ทิศทางเดียวกัน การกระจายตัวของเครือข่ายตามเป้าหมายการทำงานเป็นอย่างไร เพื่อที่จะทราบ
 เป้าหมายที่ยังขาดเครือข่ายเข้าไปช่วยจัดการ ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะมีแผนที่เครือข่ายที่ชัดเจนและ
 ทันสมัย จะช่วยสนับสนุนการรวมตัวเพื่อเครือข่ายแต่ต้องคำนึงถึงการยินยอมในการเข้าร่วม
 เครือข่ายรวมทั้งค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน

(2) การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย (Role and Responsibility)

หลักการสำคัญในการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่คือ การนำเอาความสนใจ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของสมาชิกแต่ละคนมาเสริมกัน การมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบควรเป็นไปในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วม ได้แม้มีเวลาจำกัด ซึ่งผู้ที่บทบาทในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบคือ ผู้นำนั่นเอง

(3) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร (Communication System) เปรียบเสมือนกลไก

ที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และแพร่กระจายความคิด ซึ่งมีผลต่อการรักษา และขยายตัวของเครือข่าย ซึ่งแนวทางการสร้างระบบการติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้ทั้งแบบเป็นทางการ เช่น การจัดเวทีประชาคม การประชุม การสัมมนา เป็นต้น และช่องทางสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสังสรรค์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในโอกาสสำคัญต่างๆ จดหมายข่าวระหว่างสมาชิก เป็นต้น

(4) การจัดระบบเรียนรู้ร่วมกัน (Learning System) เครือข่ายจะพัฒนาให้ก้าวหน้า

ไปให้มากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับการเรียนรู้ความสามารถของสมาชิกเครือข่ายด้วยการทำให้เครือข่ายแข็งแรงจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ผ่านระบบการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในรูปแบบของการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การสัมมนา และการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน (Interactive Action Learning) ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจะดำเนินไปก็ต่อเมื่อสมาชิกในเครือข่ายต้องมีโอกาสเปิดกว้างยินดีรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สมาชิกแต่ละคนให้ความสนใจและเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่น ต่างคนต่างประนีประนอมภายใต้ความคิดเห็นที่แตกต่าง มิใช่ยึดมั่นในความคิดของตนเอง

(5) การจัดระบบสารสนเทศ (Information System) ความมีหน่วยงานเป็น

แกนกลางทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค และข้อมูลอื่นๆ ที่จำเป็น ระบบสารสนเทศควรยึดหลักการใช้งานได้ง่าย (User Friendly) เป็นข้อมูลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ (Accessible) และเผยแพร่ได้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งเครือข่ายฐานข้อมูลที่ดียิ่งจะช่วยเพื่อประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเรียนรู้ระหว่างกัน

3) การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing)

(1) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีกลางประสานงานร่วมกัน เป็นช่องทางในการ

ประสานความเข้าใจระหว่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย แผนการทำงาน วิธีการทำงาน ตลอดจนแนวทางปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน

(2) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้ ยิ่งเครือข่ายมีอัตราการหมุนเวียนแลกเปลี่ยน (Velocity of Exchange) สารสนเทศและความรู้ระหว่างสมาชิกมากขึ้นเท่าใด เครือข่ายนั้นก็ยิ่งเกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น เพราะการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ หรือบทเรียนใหม่ๆ ที่ค้นพบขึ้นมาจะช่วยต่อยอดความคิด และความรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังช่วยประสานงานให้รู้ว่าปัจจุบันใครสนใจเรื่องเดียวกันบ้าง ซึ่งอัตราการหมุนเวียนของการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับความสะดวกของการพบปะกันระหว่างสมาชิกความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ และประสิทธิภาพของระบบสารสนเทศของเครือข่าย ดังนั้นเครือข่ายพึงกระทำให้สมาชิกพบปะกันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และทำให้สมาชิกเข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายที่สุดเช่นเดียวกัน

(3) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนและระดมทรัพยากร ควรมีหน่วยงานกลางเข้ามาทำหน้าที่สนับสนุนเงินทุนเพิ่มจากส่วนที่เครือข่ายได้ระดมจากสมาชิกในกลุ่มอยู่แล้ว โดยอาจดำเนินการประสานงานกับองค์กรระหว่างประเทศ หรือมูลนิธิในต่างประเทศที่มีจุดหมายเหมือนกันกับเครือข่ายนั้น หรืออาจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารเรื่องแหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรเพื่อให้เครือข่ายเข้ามาสืบค้นได้ โดยมีหน่วยงานกลางดำเนินการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศแทนเครือข่ายก็ได้ นอกจากนี้ ก็อาจใช้วิธีสร้างระบบรับรองเครือข่าย เช่น การออกเอกสารรับรองเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายสามารถนำไปใช้ขอทุนจากธุรกิจโดยตรงได้

(4) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างสรรค์และพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ควรให้สมาชิกของแต่ละเครือข่ายมีทักษะในการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง ในกระบวนการที่เป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking) ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ๆ จะเกิดจากเครือข่าย หากมีการแลกเปลี่ยนความรู้และลงมือศึกษาค้นคว้าร่วมกันระหว่างสมาชิก และลักษณะองค์ความรู้ที่ได้รับจะสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมของพื้นที่ของตนเอง

(5) การใช้เครือข่ายเพื่อเป็นเวทีสร้างกระแสผลักดันประเด็นใหม่ๆ เครือข่ายสามารถที่ เป็นผู้ปลุกกระแสบางเรื่อง เพื่อปลุกให้สังคมเกิดความตื่นตัวในเรื่องนั้นๆ และอาจรวมถึงการขยายผลออกไปในวงกว้างขึ้นด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความกว้างและความเข้มแข็งของเครือข่าย รวมไปถึงความสามารถของเครือข่ายในการครอบคลุมกลุ่มคนหลักๆ ของสังคมความต่อเนื่องของกิจกรรม และความเป็นเอกภาพในการร่วมมือ

4) การธำรงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining)

(1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจะรักษาเครือข่ายสามารถกระทำได้ด้วยกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่และการจัด

กิจกรรมที่มีความน่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม โครงสร้างของกิจกรรมดังกล่าวอาจมีได้เป็นกิจกรรมเดียวสำหรับสมาชิกทุกคนโดยรวม แต่น่าจะพิจารณาถึงความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปแต่ละคนแต่ละกลุ่มย่อยด้วย

(2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย สัมพันธ์ที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป ซึ่งควรมีการจัดกิจกรรมบางอย่างเพื่อการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อใดที่เกิดความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ต้องรีบแก้ไขและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ และควรมีมาตรการป้องกันปัญหา ก่อนเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน

(3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ สมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย ตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นในการรักษาเครือข่ายและการขยายเครือข่าย จึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การให้ค่าตอบแทน การให้เกียรติยศชื่อเสียง เป็นต้น

(4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดทรัพยากรที่มาสับสนุนการดำเนินการ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรมีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย อีกทั้งประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่องค์กรเอกชนในการจัดตั้งโครงการสนับสนุนการดำเนินงานอีกทางหนึ่งด้วย

(5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา แต่ละเครือข่ายอาจจะเกิดปัญหา ระหว่างการดำเนินการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครือข่ายที่เพิ่งเริ่มต้นดำเนินการใหม่ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและความช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้และจะช่วยสนับสนุนเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยอาจเป็นการจัดตั้งศูนย์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการดำเนินบทบาทหน้าที่หลักอันได้แก่ การให้ความช่วยเหลือให้ความรู้ และสร้างผู้นำ เป็นต้น

(6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง คุณแจหลักของการรักษาเครือข่ายให้คงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนคือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละเครือข่ายจะต้องมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาอยู่เสมอ โดยแต่ละเครือข่ายต้องคัดเลือกที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่าย และเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้

สตาร์คีย์ (Starkey, 1997) เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายว่าควรดำเนินการ ดังนี้

1) เชิญองค์การและผู้มีส่วนได้เสียมาร่วมประชุม โดยมีหัวข้อการประชุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วม หรือเป้าประสงค์ที่เกี่ยวข้องกัน มอบหน้าที่ในการบริหารจัดการการประชุมให้กับบรรดาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันรับผิดชอบ การหาข้อตกลงร่วมกันในกิจกรรมที่เป็นผลประโยชน์ร่วมดังกล่าว

2) กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย ทิศทาง กิจกรรมหลัก และคุณสมบัติของสมาชิกให้ชัดเจน โดยให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางคน ทั้งนี้ควรมีการทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของสมาชิก

3) จัดตั้งกลุ่มแกนของเครือข่ายที่ปวารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงาน จัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก ซึ่งต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์การตัวเอง และกลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ต้องมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่าย เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำของสมาชิก และป้องกันการผูกขาดอำนาจ

4) ความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของและความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การเลือกกิจกรรมและวิธีการทำงานของเครือข่ายในลักษณะประชาธิปไตย

5) เครือข่ายต้องมีวิธีการจัดหาและจัดการทรัพยากร เพื่อความมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย และความสามารถในการพึ่งตนเอง ทรัพยากรนี้ไม่ได้หมายถึงเงินทุนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงคุณภาพของสมาชิก วิธีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

6) ทำให้เครือข่ายมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงานได้กว้างขวาง อาจมีชื่อและสัญลักษณ์ของเครือข่ายเพื่อให้เป็นที่จดจำได้ง่าย และอาจส่งข่าวสารไปให้กับบุคคลเป้าหมายที่สามารถให้การรับรองเครือข่ายได้

7) ควรสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย เพื่อเสริมให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งมีได้ทั้งทางแนวนอน แนวตั้ง หรือในภูมิภาคต่างระดับกัน การเชื่อมเครือข่ายทำได้ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยการมีกิจกรรมร่วมกันหรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง และการร่วมกันประสานงานการประชุม

8) ควรมีการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์ ความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละ

ระยะ ทั้งนี้ควรให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล

9) ควรมีการจัดหลักสูตรฝึกอบรมด้านการจัดการเครือข่ายให้กับองค์กรแกน และผู้นำเครือข่ายสม่ำเสมอ

10) ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสมเอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

เสรี พงศ์พิศ (2548:209) ได้เสนอขั้นตอน 8 ขั้นตอนต่อไปนี้เป็นเรื่องเครือข่ายองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง เพราะการดำเนินงานเครือข่ายขององค์กรชุมชนมักเริ่มต้นเป็นเครือข่ายหลวมๆ แบบ “ธรรมชาติ” มากกว่าและไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดข้อความเอกสารอะไรให้ดูเป็นทางการยุ่งยาก แต่องค์กรที่ต้องการทำงานเครือข่ายร่วมกับองค์กรอื่นๆ เพื่อให้การสนับสนุนชุมชน โดยการทำงานเป็นเครือข่ายควรดำเนินการ ดังนี้

1) ร่างเป้าประสงค์ (Purpose) ให้ชัดเจน เพื่อให้รู้ว่าสาเหตุความเป็นมาของการก่อตั้งเครือข่ายคืออะไร ทำไมจึงต้องมีเครือข่ายนี้ ตั้งแล้วจะทำอะไร

2) บอกเป้าหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives)

3) กำหนดแผนการดำเนินงาน (Action Plan)

4) กำหนดกฎระเบียบกฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน

5) กำหนดกระบวนการในการตัดสินใจ (Define Decision Making Process)

6) เตรียมแผนการสื่อสารระหว่างสมาชิก

7) เลือกโครงสร้างการจัดการองค์กร

8) จัดหาทุนในการดำเนินงาน (Secure Resources)

ดังนั้นจากการศึกษาในครั้งนี้นับว่าตอนในการสร้างเครือข่ายนั้นประกอบด้วยขั้นตอนหลักๆ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนรูปเครือข่าย การจัดการระบบการบริหารงานเครือข่าย การใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และขั้นตอนสุดท้ายการดำรงรักษาเครือข่าย

2.7 การจัดการเครือข่าย

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2552) ได้นำเสนอแนวทางการจัดการเครือข่ายไว้ 3 ประเด็นด้วยกัน คือ

1) พลวัตของหุ้นส่วนในพหุองค์การ โลดเนส และสเกลเชอร์ส (Lowndes & Skelcher, 1998: 313-333 อ้างถึงในพิชาย รัตนดิถ กณ กุเกีต, 2552: 318-319) ได้ดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับพลวัตของความร่วมมือในพหุองค์การ (Multi-Organizational Partnership) พวกเขาพบว่าโครงสร้างองค์การที่ร่วมมือกันนั้น ไม่ได้มีเฉพาะรูปแบบการบริหารแบบเครือข่าย แต่มีรูปแบบการบริหารที่แตกต่างกันถึงสามรูปแบบคือ รูปแบบบริหารเชิงเครือข่าย (Network Mode) รูปแบบการบริหารเชิงลำดับชั้น (Hierarchy Mode) และรูปแบบการตลาด (Market Mode) แต่ละรูปแบบจะปรากฏในแต่ละช่วงวงจรชีวิตของการปฏิบัติงานแบบหุ้นส่วนหลายองค์การ

วงจรชีวิตของการร่วมมือมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การร่วมมือก่อนเป็นหุ้นส่วน (Pre-partnership Collaboration) 2) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนและการทำให้มั่นคง (Partnership Creation and Consolidation) 3) การส่งมอบแผนงานของหุ้นส่วน (Partnership Programme Delivery) และ 4) การยุติและความต่อเนื่องของการเป็นหุ้นส่วน (Partnership Termination and Succession)

1) การร่วมมือก่อนเป็นหุ้นส่วน (Pre-partnership Collaboration) มีลักษณะที่ถูกกำหนดโดยรูปแบบเครือข่ายที่มีฐานอยู่บนความไม่เป็นการ ความไว้วางใจ และความตระหนักถึงการมีเป้าประสงค์ร่วมกัน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างหุ้นส่วนที่มีศักยภาพมีลักษณะไม่เป็นการและเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คุณภาพของความสัมพันธ์ได้ถูกเชื่อมโยงโดยระดับของความไว้วางใจระหว่างผู้กระทำ และการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันถูกมองในฐานะที่นำไปสู่การมีประโยชน์ร่วมกัน หากมีความไว้วางใจระหว่างองค์กรต่ำจะมีเพียงผู้บริหารระดับสูงหรือบุคลากรอาวุโสเท่านั้นที่เข้าร่วมประชุมระหว่างองค์กร แต่เมื่อใดก็ตามที่ระดับความไว้วางใจเพิ่มขึ้นก็จะมีบุคลากรหลากหลายระดับที่เข้าร่วม ซึ่งทำให้ปัจจัยนำเข้าของเครือข่ายมีความหลากหลายยิ่งขึ้น มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีการขยายตัวของความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของเครือข่าย

ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายถูกสร้างขึ้นมาจากการผสมผสานระหว่างวิสัยทัศน์กับความคุ้มค่า โดยวิสัยทัศน์เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความผูกพันของผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ขณะที่ความคุ้มค่าจะเป็นสิ่งที่กำหนดว่าความสัมพันธ์นั้นมีความยั่งยืนมากน้อยเพียงใด ความคาดหวังเกี่ยวกับการมีประโยชน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการร่วมมือก่อนเป็นหุ้นส่วน

(2) การสร้างหุ้นส่วนและการทำให้มั่นคง (Partnership Creation and Consolidation) การสร้างหุ้นส่วนเกี่ยวข้องกับการเจรจาต่อรองและการแข่งขันเกี่ยวกับใครควรดำรงตำแหน่งใดและใครไม่ควรดำรงตำแหน่งใดในโครงสร้างของการทำงานร่วมกัน ในขั้นนี้บางครั้งสมาชิกจะเน้นในประเด็นเฉพาะบางประเด็นเช่นการจัดสรรที่นั่งในคณะกรรมการหรือคณะผู้บริหารหรือการ

ถกเถียงเกี่ยวกับภาวะผู้นำ การกำหนดบทบาท และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาหรือประเด็นที่จะดำเนินการ

โครงสร้างในเชิงสายบังคับบัญชาที่ซ่อนเร้นหรือไม่สำคัญในขั้นความร่วมมือก่อนเป็นหุ้นส่วนเริ่มกลายเป็นเรื่องที่ปรากฏชัดเจนและมีความเป็นทางการมากขึ้นในขั้นนี้ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการก็ยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง และธรรมชาติของสายบังคับบัญชาก็เป็นเรื่องที่มีการทำลาย ถกเถียงและเป็นประเด็นปัญหา ระเบียบสำหรับหุ้นส่วนเป็นสิ่งที่จะต้องมีการเจรจาต่อรองข้ามขอบเขตขององค์กรและวัฒนธรรม

(3) การปฏิบัติตามแผนงานของกลุ่มหุ้นส่วน (Partnership Programme Delivery) แม้ว่าวลีทำนอง “หุ้นส่วน” และ “เครือข่าย” จะมีนัยแห่งความร่วมมือ แต่ในความเป็นจริงของการปฏิบัติงานร่วมของหลายองค์กรกลับมีการแข่งขันระหว่างองค์กร การแข่งขันดำรงอยู่ในกลุ่มหุ้นส่วน โดยเฉพาะกระบวนการเสนอของงบประมาณจากรัฐบาลกลางหรือหน่วยงานที่สนับสนุนทุนอื่นๆ เป้าหมายของการแข่งขันเช่นนี้คือการกระตุ้นสมาชิกในกลุ่มหุ้นส่วนให้พัฒนานวัตกรรมและแผนงานที่มีความคุ้มค่าในการทำงาน และเพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้สนับสนุนทุนได้รับความคุ้มค่ากับเงินที่สนับสนุนลงไปและประสิทธิผลของแผนงาน

เมื่อได้รับงบประมาณกลุ่มหุ้นส่วนเผชิญหน้ากับการทำทลายในการกระจายงบประมาณสำหรับการปฏิบัติตามแผนงาน ณ ขั้นนี้การแข่งขันนำไปสู่ความสัมพันธ์ในรูปแบบการตลาดที่มีฐานอยู่บนข้อตกลงตามสัญญาและตามที่ยื่นเสนอต่อแหล่งทุน และเมื่อรูปแบบการตลาดปรากฏขึ้นในกลุ่มหุ้นส่วนก็จะเป็อุปสรรคหรือขัดขวางการพัฒนาการของความไว้วางใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความร่วมมือระหว่างกลุ่มหุ้นส่วน

(4) การยุติและความต่อเนื่องของการเป็นหุ้นส่วน (Partnership Termination and Succession) มีแผนงานหลายแผนงานที่มีระยะเวลาของการได้รับทุนการสนับสนุน เช่น สามปีหรือห้าปี และเมื่อแผนงานเหล่านี้ไม่มีงบประมาณในการดำเนินการต่อไป กลุ่มหุ้นส่วนที่ร่วมดำเนินงานภายใต้แผนงานมีทางเลือก 3 ทางคือ 1) การสร้างความต่อเนื่องของการเป็นหุ้นส่วนที่เป็นทางการต่อไปเพื่อดำรงความสัมพันธ์ และแสวงหาแหล่งงบประมาณจากที่อื่นเพื่อทำงานร่วมกันต่อไป 2) สลายความเป็นหุ้นส่วนและแยกย้ายกันไปปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรตนเอง 3) กลับไปใช้การประสานในเชิงเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการเพื่อร่วมมือกันดำเนินงานตามความเหมาะสมของสถานการณ์

2) จุดอ่อนของเครือข่าย

แม้ว่าเครือข่ายจะส่งผลในเชิงบวกต่อการปฏิบัติงาน การสร้างค่านิยมร่วม การสร้างบรรทัดฐาน ความสามัคคีขององค์กร กลุ่มสังคม หรือกลุ่มบุคคลภายในเครือข่าย แต่หากเครือข่ายใดมีความฉีกแน่นภายในสูงก็มีจุดอ่อนดังนี้

(1) เมื่อเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นมา จนกระทั่งมีความฉีกแน่นภายในสูงอาจทำให้เครือข่ายนั้น กลายเป็นเครือข่ายระบบปิด เน้นการมีปฏิสัมพันธ์เฉพาะภายในสมาชิก และกีดกันหรือปิดกั้นหน่วยทางสังคมอื่นไม่ให้เข้าร่วมในเครือข่าย

(2) เกิดการจำกัดของข้อมูลข่าวสารและการกีดกันการเข้าถึงทรัพยากรข้อมูล ข่าวสารไหลเวียนอยู่เฉพาะในองค์กรที่อยู่ในเครือข่าย ขณะที่องค์กรอื่นๆ ที่อยู่นอกเครือข่ายไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารหรือได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย ในกรณีที่เครือข่ายนั้นเป็นเครือข่ายของการสนับสนุนทุนเพื่อส่งเสริมการจัดทำโครงการทางสังคมหากเป็นองค์กรเล็กและไม่อยู่ในเครือข่ายขององค์กรให้ทุน โอกาสที่จะได้รับทุนก็มีต่ำกว่าองค์กรที่อยู่ภายในเครือข่าย

(3) เมื่อเครือข่ายมีความฉีกแน่นสูง ก็จะทำให้บรรทัดฐานหรือค่านิยมของเครือข่ายกลายเป็นกฎที่สมาชิกต้องยอมรับและปฏิบัติตาม สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เสรีภาพหรือความคิดอิสระและความเป็นปัจเจกชนถูกกดทับและลดความสำคัญลงไป

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546: 13 อ้างถึงใน พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 25247: 118-120) ได้กล่าวถึงแนวคิดการจัดการเครือข่าย โดยยกตัวอย่างแนวคิดการจัดการเครือข่ายของกลุ่ม “พันธมิตรแห่งดวงดาว” หรือ Star Alliances” ว่า เกิดจากความคิดของแกนนำในกลุ่มสายการบิน ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรม รถเช่า ธุรกิจการท่องเที่ยวและผู้โดยสาร ที่ต้องการเชื่อมโยงกระบวนการทางธุรกิจเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดผลที่ดีต่อการให้บริการและการจัดการเชิงธุรกิจโดยจุดสำคัญของแนวคิด คือ การรวมกลุ่ม จากองค์กรที่เคยเป็นคู่แข่งให้หันหน้าเข้าหากันผนวกความร่วมมือ จนเป็นพันธมิตรในเชิงธุรกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน แทนการทุ่มเทในการแข่งขันที่เป็นมาในอดีต โดยยึดจุดหมายร่วมและการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดประเด็นเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการจัดการเครือข่าย ซึ่งมี 6 ประการ โดยมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว คือ

1) จุดมุ่งหมายร่วม การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูง หากทุกฝ่ายสามารถกำหนดจุดหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น

2) บุคคล ในการทำงานของเครือข่ายนั้น บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกที่ร่วม มีความถนัดในงานที่ทำ และมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความ เป็นสมาชิกในเครือข่าย

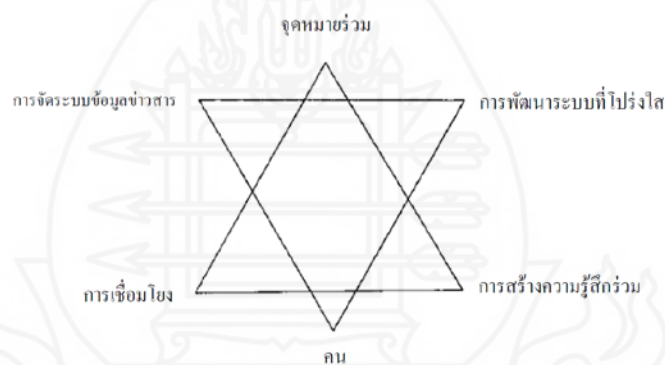
3) การเชื่อมโยง การทำงานของเครือข่ายจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเชื่อมโยงที่เหมาะสม โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการกระทำกิจกรรมต่างๆ การเชื่อมต่อโดยมีศูนย์ประสานงาน และการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี

4) การสร้างความรู้สึกร่วม หลังจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายและทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกร่วมกันกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันเป้าหมาย

5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถและพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและตรวจสอบได้จากทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึที่ดีต่อทุกฝ่ายและผู้ที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย

6) การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

แนวทางการจัดการเครือข่ายทั้ง 6 ประการ สามารถนำมาเป็นเป้าหมายของการทำงานในเชิงรุกของเครือข่ายได้ ซึ่งสรุปเป็นภาพที่ 2.3 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 การเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว”

แหล่งที่มา: พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547: 13.

2.8 การพัฒนาเครือข่าย

เบิร์ค (Burke, 1999) เสนอแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มุ่งรักษาความสมดุลระหว่างความต้องการของหน่วยสนับสนุนและเครือข่าย ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้าจากภายนอก ประเด็นสำคัญที่สุด คือ อันตรายอันเกิดจากทรัพยากรจากภายนอกที่ให้ผลเสียมากกว่าผลดี การเปิดกว้างและกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมสามารถช่วยได้ การรวมศูนย์จะมีมากผ่านการจัดหาเงินอุดหนุน และเป็นการทำลายเครือข่ายจึงเป็น

เรื่องสำคัญที่ต้องให้ตัวแทนกลุ่มมีความรับผิดชอบในการระดมทรัพยากรแทนที่หน่วยงานสนับสนุนจะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในเรื่องนี้

2) ความเป็นเอกภาพ รูปแบบที่ถูกรื้อแบบไว้ยากที่จะเติบโตได้ แต่ละเครือข่ายไม่เหมือนกัน ต้องเปิดโอกาสให้เครือข่ายออกแบบของตัวเอง

3) ค่านิยม เครือข่ายต้องนิยาม/กำหนดวัตถุประสงค์ และขอบเขตประเด็นหรือขอบเขตพื้นที่ของตัวเอง เครือข่ายจำเป็นต้องแน่ใจว่าไม่ซ้ำซ้อนหรือแข่งขันกับเครือข่ายที่มีอยู่แล้วแต่จะพัฒนาความสัมพันธ์ไปเชื่อมโยงกับสถาบันที่เกี่ยวข้อง

4) ความเกี่ยวข้องในวงกว้าง ถ้าจะให้เครือข่ายอยู่รอด เครือข่ายต้องมีสมาชิกที่มีความมุ่งมั่นอยู่เป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายมากกว่า 1 คน ต้องมีกลุ่มแกนของเครือข่ายที่คอยผลักดัน คนกลุ่มนี้ควรเป็นคนที่คอยกระตุ้นให้ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และควรติดต่อสื่อสารกับสมาชิกที่ห่างหายไปให้บ่อยครั้ง สม่่าเสมอ มีการแบ่งงานให้กับสมาชิกร่วมรับผิดชอบ

5) การมีส่วนร่วม ปกติเครือข่ายประกอบด้วย สมาชิกขององค์การพัฒนาเอกชน นักวิจัย องค์การชุมชน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใกล้ชิด เพื่อให้แน่ใจว่าคนเหล่านี้ยังคงติดต่อและเอื้อประโยชน์ให้กันอยู่

6) ความขัดแย้งภายในสมาชิกเครือข่ายมักจะส่งสยัระแวงกัน หรือมีวาระแฝงต่างกัน ออกไป การเปิดเผยและการติดต่อสื่อสารที่ดีภายในเครือข่ายจะช่วยลดความตึงเครียดได้ ความเป็นประชาธิปไตย และการบวนการตัดสินใจแบบใสสะอาด มีความสำคัญสำหรับการจัดการกับเรื่องนี้

7) รางวัลการรับรู้ถึงความพยายามที่สมาชิกทุ่มเทให้กับเครือข่ายมีความสำคัญต่อการรักษาไว้ซึ่งความกระตือรือร้นของสมาชิก แต่ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่เครือข่ายอาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป กลุ่มแยกตัวออกไปตั้งใหม่ วาระที่สนใจเปลี่ยนไป สมาชิกลาออกหรือเข้ามาใหม่ คุณค่าของเครือข่ายอาจมาจากสายสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นบริเวณรอบๆ เครือข่าย

8) ความยืดหยุ่นเครือข่ายต้องการกฎและความรับผิดชอบแต่ต้องไม่ตายตัวมากเกินไป ความสามารถในการปรับมีความสำคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย ขณะที่วัตถุประสงค์ของเครือข่ายควรชัดเจน แต่ก็ต้องมีขอบเขตที่เครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลงได้

9) ทำประสบการณ์ให้เป็นเรื่องเป็นราวถ้าเครือข่ายเป็นการใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ การเรียนรู้ก็จำเป็นต้องถูกทำให้เป็นเรื่องเป็นราว เพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

10) การให้เงินอุดหนุนเครือข่ายไม่อาจดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองจำเป็นต้องใช้เงินและทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินในการทำงานของเครือข่าย แหล่งอุดหนุนเงินที่หลากหลายเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย

11) ความถูกต้องตามกฎหมาย เครือข่ายต้องมีชื่อและมีการติดต่อเพื่อจัดตั้งชื่อเสียงเรียงนามของเครือข่าย การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับสูง และการประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ จะช่วยสร้างความยั่งยืนและพลังอำนาจของเครือข่าย

2.9 ปัจจัยความสำเร็จของเครือข่ายทางสังคม

ได้มีผู้เสนอปัจจัยที่สนับสนุนความสำเร็จของเครือข่ายไว้หลายท่านดังนี้

สมกุล ถาวรกิจ (ม.ป.ป.: 15-16 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 265) เสนอว่าการดำเนินงานของเครือข่ายจะประสบความสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 14 ประการดังนี้

- 1) ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ทั้งจิตใจ และความสามัคคีของสมาชิกเครือข่าย
- 2) สมาชิกมีขวัญ กำลังใจ และเจตนาารมณ์ร่วมกัน ที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุความสำเร็จ
- 3) ความเสียสละของสมาชิก ทั้งร่างกาย สติปัญญา และทุนทรัพย์ หรือทรัพยากร
- 4) มียุทธศาสตร์ระบบการจัดการและการวางแผนที่ดี เหมาะสมกับสถานการณ์สมาชิกรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น
- 5) มีการติดตามและประเมินผล การดำเนินงานของเครือข่ายเป็นระยะๆ สม่ำเสมอ
- 6) ใช้กระบวนการดำเนินงาน ตามวงจรคุณภาพ (PDCA)
- 7) ผู้นำเครือข่ายมีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการตัดสินใจ และประสานงานได้ดี
- 8) สมาชิกเครือข่ายมีคุณภาพ ทุกคนมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
- 9) กิจกรรมของเครือข่าย มีการจัดการอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน
- 10) สมาชิกและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย
- 11) มีการดำรงรักษาเครือข่ายเดิมไว้และขยายเครือข่ายใหม่ เพิ่มเติมขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง
- 12) สมาชิกมีความจริงใจ จริงจัง มีความศรัทธาต่อกันและกันและต่อเครือข่าย ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ให้เกียรติซึ่งกัน และกันมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 13) ระเบียบกฎเกณฑ์ของเครือข่าย มีความเหมาะสมกับสมาชิก และการดำเนินงานของเครือข่าย

14) มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำเนินงานของเครือข่าย มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

อีเบอร์ ฮาร์ด อี. ชูอิง (Eberhrerd E. Scheuing) เสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จของเครือข่ายมี 6 ประการ ดังนี้ (นฤมล นิราทร, 2543: 59-65)

1) การมีพันธสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน (Commitment) เป็นการที่สมาชิกของเครือข่ายมีอุดมการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างกันที่เกิดจากกระบวนการทำงานร่วมกันประสบความสำเร็จ หรือประสบความสำเร็จล้มเหลวร่วมกัน และร่วมปรึกษากันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2) การปรับปรุงพัฒนาตลอดเวลา (Continuous Improvement) เครือข่ายจะประสบความสำเร็จเมื่อสมาชิกของเครือข่ายมีการปรับปรุง และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยมีการประเมินความต้องการ และความคาดหวังของสมาชิก จุดแข็ง จุดอ่อนของสมาชิกตลอดระยะเวลาการทำงาน มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความต้องการ และความคาดหวังของแต่ละฝ่าย การประเมินสถานการณ์ของปัญหาทั้งภายใน และภายนอกเครือข่าย และการเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ดีที่สุด (Benchmarking) เพื่อเปรียบเทียบผลงานของเครือข่ายกับเครือข่ายอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เป็นต้น ผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นข้อมูลสำคัญที่นำมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาเครือข่าย

3) การรักษาพันธกรณีระยะยาว (Long-Term Commitment) การรักษาพันธกรณีระยะยาวระหว่างสมาชิกของเครือข่ายมีผลสำคัญต่อการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายตลอดเวลา เพราะเครือข่ายที่มีความผูกพันกันในระยะยาว และได้รับประโยชน์ร่วมกันเท่านั้นที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ร่วมกันทำงาน และสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อเครือข่าย การสร้างและรักษาพันธกรณีระยะยาวต้องอาศัยการระดมทรัพยากร และการลงทุนระยะยาว เพื่อสร้างศรัทธาร่วมกันของสมาชิก ต้องใช้การติดต่อสื่อสารในการรักษาความสัมพันธ์ และต้องอาศัยประวัติศาสตร์ร่วมกัน เช่น การมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันซึ่งไม่ใช่เฉพาะผลงานเท่านั้น แต่หมายถึงมิตรภาพ และการร่วมทุกข์ร่วมสุขระหว่างกันอีกด้วย

4) การเสริมพลัง (Empowerment) การเสริมพลัง หมายถึง การสนับสนุนให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสแสดงความสามารถตลอดจนใช้วิจรรย์ญาณของตนในสถานการณ์ต่างๆ ได้ร่วมแก้ไขปัญหาค้างๆ เช่นการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ การจัดหาทุนดำเนินการหาทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของเครือข่าย เป็นต้น

5) การมีค่านิยมร่วม (Shared Value) ค่านิยมร่วมกันของสมาชิกเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของเครือข่าย เช่น การให้ความสำคัญต่อคุณภาพของงาน ความยืดหยุ่น

การเปิดเผยจริงใจ การให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีค่านิยมในการทำงานร่วมกัน เป็นทีม เป็นต้น

6) ภาวะผู้นำ (Leadership) ภาวะผู้นำของเครือข่าย หมายความว่า การสร้างวิสัยทัศน์ ในเชิงยุทธศาสตร์ ความสามารถในการชักจูงโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญที่จะต้องกระทำร่วมกัน และจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงาน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย และผลสำเร็จของเครือข่าย ผู้นำยังต้องมีลักษณะสำคัญอีกหลายประการ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน เสียสละเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

ธนา ประมุขกุล (ม.ป.ป.: 4-5 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 267) เสนอว่าปัจจัย แห่งความสำเร็จของเครือข่ายมี 5 ประการ ดังนี้

1) ความเข้าใจ สมาชิกของเครือข่ายต้องมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องวัตถุประสงค์ ของเครือข่าย บทบาทของสมาชิก กิจกรรมของเครือข่าย เครือข่ายที่ประสบความสำเร็จนั้น เนื่องจากสาเหตุสำคัญ คือ ไม่สามารถสร้างความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างสมาชิก ทั้งวัตถุประสงค์ ของเครือข่าย บทบาทของตนเองว่ามีบทบาทอย่างไร เป็นบทบาทหลัก หรือบทบาทสนับสนุน เมื่อเครือข่ายตั้งขึ้น และได้ดำเนินการไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง สมาชิกที่ไม่เข้าใจก็ถอนตัวไป เพราะ เห็นว่าเครือข่ายไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้

2) ความเป็นประชาธิปไตย เครือข่ายมีการดำเนินงานแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาส ให้สมาชิกมีอิสระทางความคิด ทำให้ความคิดของสมาชิกมีความหลากหลาย ทั้งที่คล้ายคลึงกันและ แตกต่างกัน ดังนั้นการที่จะทำให้ความแตกต่างดังกล่าวนี้อยู่กัน ได้อย่างราบรื่นก็คือ การให้เกียรติ การยอมรับความคิดเห็นของกัน และกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มองเห็น ทางเลือกอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากที่ตนคิดเห็น ทำให้มองเห็นจุดดีจุดด้อยของแต่ละทางเลือก ทำให้รู้จักการวิเคราะห์ร่วมกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลจากการหลอมรวมของทุกความคิดเห็นซึ่ง เหมาะสมมากที่สุด บนพื้นฐานของการยอมรับร่วมกัน

3) ความจริงใจ การดำเนินงานของเครือข่ายมีลักษณะเป็นการประสานงานใน แนวราบไม่ใช่การบังคับบัญชาสั่งการ ดังนั้นการเป็นสมาชิกของเครือข่ายจึงเป็นแบบสมัครใจ และ มีความจริงใจในการทำงานร่วมกัน โดยเห็นผลประโยชน์ร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายซึ่ง บางครั้งสมาชิกอาจจะต้องเสียสละผลประโยชน์บางส่วนของตนให้กับเครือข่าย

4) การจัดการ เครือข่ายประกอบด้วยสมาชิกที่มีพื้นฐานหลากหลายมารวมกัน โดย อิสระ ไม่ใช่การบังคับบัญชา หรือสั่งการเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการ ดังนั้นเครือข่ายจึงต้อง มีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ สามารถปรับเปลี่ยนได้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ไปทั้งการปรับเปลี่ยนภายในเครือข่าย และการติดต่อประสานงานกับกลุ่มองค์กรภายนอกอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือการจัดการของเครือข่าย

5) การสื่อสาร การสื่อสารเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกันได้ การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของเครือข่ายเป็นการสื่อสารแบบหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิก โดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด ถึงแม้ว่าเครือข่ายจะมีระบบการสื่อสารหลักผ่านทางผู้ประสานงานอยู่แล้วก็ตาม แต่ไม่ควรกำหนดให้เป็นระบบการสื่อสารที่ตายตัว และต้องผ่านขั้นตอนตามที่กำหนด เพราะจะทำให้เครือข่ายมีระบบที่มากขึ้นตอน เกิดความล่าช้า และยุ่งยากในการดำเนินงาน

ธีรพงศ์ แก้วหาญ (2544: 257-258) เสนอว่า ปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย คือ การบริหารเครือข่าย ซึ่งมี 6 ประการ ดังนี้

1) กระบวนการติดต่อสื่อสารข้อมูลข่าวสาร เทคนิค วิธีการ ประสบการณ์ ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายมีกระบวนการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง และมีการสรุปความก้าวหน้าในผลการดำเนินกิจกรรมของสมาชิก และเครือข่าย

2) การให้ความสำคัญแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เป็นการพิจารณาถึงความต้องการของมวลสมาชิก การได้แลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมองต่อการพัฒนา หรือเป้าหมายของกิจกรรมในความร่วมมือ ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน ในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติ และประสานความร่วมมือได้

3) องค์กรความร่วมมือและโครงสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองต่อการประสานความร่วมมือ สามารถป้องกันการแทรกแซง (Dominate) จากองค์กรอื่นๆ สามารถลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิก และเครือข่าย และสามารถสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และทั่วถึงได้

4) การส่งเสริมบทบาทและการตัดสินใจของสมาชิก เครือข่ายต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้สมาชิกมีโอกาสในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินงาน เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และสร้างบรรทัดฐานในความร่วมมือของสมาชิก

5) การพัฒนาและระดมทรัพยากรอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เครือข่ายต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา มีการระดมทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพมีแผนในการพัฒนาที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เครือข่ายมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องกันตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง

6) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิก เพื่อระดมความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานแก่สมาชิก และประชาชนทั่วไป ซึ่งจะช่วยให้เครือข่ายดำเนินงานด้วยความมั่นคง และขยายเครือข่ายสมาชิกให้กว้างออกไปมากขึ้น

สิน สีสวน (2530: 23) เสนอว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของเครือข่าย มี 6 ประการ ดังนี้

1) ปกป้องคุ้มครองสมาชิกได้ กล่าวคือ เครือข่ายสามารถปกป้องผลประโยชน์ แก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ และยังมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกอย่างเสมอภาค ด้วยความยุติธรรม หรือทัดเทียมกัน

2) สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย กล่าวคือ สมาชิกมีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของเครือข่ายร่วมกัน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายอย่างแท้จริง

3) มีผู้นำที่ดี เครือข่ายมีผู้นำที่ดี มีภาวะผู้นำ สามารถแสดงบทบาทของผู้นำได้อย่างเหมาะสม

4) มีความสามารถในการพึ่งตนเอง เครือข่ายต้องมีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาภายนอก สามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสม สอดคล้องกับทรัพยากร ความสามารถของสมาชิก และคนในชุมชน

5) ความสามารถในการควบคุมปัจจัยต่างๆ เครือข่ายต้องมีความสามารถในการควบคุมปัจจัยต่างๆ ทั้งปัจจัยภายในเครือข่าย และภายในชุมชนให้เป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์ของเครือข่าย

6) การปรับตัว เครือข่ายต้องมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของเครือข่าย เพื่อความมั่นคง และพัฒนาเครือข่ายให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้

เสรี พงศ์พิศ (2546: 134) เสนอว่าเครือข่ายของชุมชนจะเจริญเติบโต และประสบความสำเร็จได้ด้วยปัจจัยสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1) มีวัฒนธรรมเครือข่าย คือ มีความสัมพันธ์แนบแน่นมากกว่าแนวตั้ง สมาชิกทุกคนเคารพให้เกียรติกัน ไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบเจ้านาย ไม่มีหัวหน้าลูกน้อง แต่เป็นพี่น้องกัน สัมพันธ์กันด้วยใจ ด้วยจิตวิญญาณ ไม่ใช่ด้วยผลประโยชน์

2) สมาชิกมีการพบปะกัน ไปมาหาสู่กันเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ

3) เครือข่ายมีเป้าหมายชัดเจน ที่สมาชิกทุกคนเข้าใจตรงกัน

4) มีแผนงานและกิจกรรมหรือลงทุนร่วมกัน เช่น วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น อันเป็นเงื่อนไขให้สมาชิกพบปะ และทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

5) มีกลุ่มแกนนำ ทำหน้าที่นำ และประสานงานของเครือข่ายด้วยความมุ่งมั่น

6) สมาชิกเครือข่ายร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่แข่งขันกันเอง

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล (2541: 18) มีความคิดเห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายแบบประชาสังคม ประสบความสำเร็จมี 8 ประการ ดังนี้

1) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน สมาชิกในเครือข่ายต้องมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกันรู้ และเข้าใจร่วมกันในทิศทางที่จะไปด้วยกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันไม่เช่นนั้นแล้วเครือข่ายจะไม่มีพลังไว้ทิศทาง และเป้าหมายที่จะก้าวหน้าไปด้วยกัน

2) มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนมีความหลากหลายซับซ้อน และต้องร่วมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของทุกคนทุกฝ่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญของเครือข่าย

3) มีความเป็นธรรมชาติที่ไม่ใช่การแต่งตั้งจัดตั้ง แต่เป็นผลจากจิตสำนึกที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน บนพื้นฐานของการเติบโตอย่างเป็นธรรมชาติ ยั่งยืนต่อเนื่องสามารถร่วมแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนของชุมชน หรือท้องถิ่นได้

4) มีความรัก ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ การรวมกลุ่มเครือข่ายบนพื้นฐานของความหลากหลาย และความแตกต่างของสมาชิกนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นบนพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคี เพราะส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

5) มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ สติปัญญาความรู้ และจินตนาการเป็นพลังของมนุษย์ที่จะดำรงอยู่อย่างสร้างสรรค์ มีศักดิ์ศรี แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางในอนาคต เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนจึงต้องสร้าง และสะสมองค์ความรู้ที่สามารถปรับใช้ และเรียนรู้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา ทั้งยังต้องมีศักยภาพ และความสามารถที่จะแสวงหาความรู้อีกด้วย

6) มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน เพราะจะทำให้เกิดพลัง เกิดปัญญาหมู่ เกิดใจหมู่ในสมาชิกเครือข่ายซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ ในการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนที่ต้องอาศัยเทคนิควิธีการมากมาย และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละเครือข่าย

7) มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องหรือเป็นเครือข่ายความร่วมมือ การสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นความจำเป็นที่จะทำให้เครือข่ายมีความเจริญเติบโต และขยายตัวอย่างมั่นคง เป็นการสื่อสารในแนวราบที่ต้องคิดค้นรูปแบบใหม่ๆ ต้องเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ กับสื่อสารมวลชน

8) มีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพทั้งองค์การ ระบบสมาชิกของเครือข่าย

จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยความเจริญเติบโตของเครือข่าย และปัจจัยที่สนับสนุนให้เครือข่ายประสบความสำเร็จที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่าปัจจัยที่สนับสนุนให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ ได้แก่

1) สมาชิกและระบบความสัมพันธ์ที่ดี สมาชิก และระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย เป็นปัจจัยสำคัญเบื้องต้นที่ทำให้เกิดเครือข่าย และทำให้เครือข่ายประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน สมาชิกของเครือข่ายหมายถึงสมาชิกทั้งหมดซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทั่วไป ผู้นำและผู้บริหารจัดการเครือข่าย และพนักงานต่างๆ ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่าย และระบบความสัมพันธ์ที่ดีที่สนับสนุนให้เครือข่ายประสบความสำเร็จควรมีลักษณะดังนี้

(1) สมาชิกมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันที่จะรวมพลังกันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

(2) สมาชิกมีผู้นำมีกลุ่มแกนนำที่มีภาวะผู้นำที่เหมาะสม เช่น มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ กล้าตัดสินใจ และตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถจูงใจ และประสานงานได้ดี เป็นต้น

(3) สมาชิกมีความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ สามัคคีกัน ไม่แข่งขันกันหรือขัดแย้งกัน เสียสละไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

(4) สมาชิกรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีพันธสัญญาที่หนักแน่น และรักษาพันธกรณี มีความจริงใจ จริงจัง ศรัทธาต่อกัน และกัน และมีความมั่นคงต่อเครือข่าย

(5) สมาชิกมีค่านิยมร่วมกัน มีความเข้าใจกัน ให้เกียรติกันและกัน มีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง สัมพันธ์กันด้วยใจด้วยจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์เพียงอย่างเดียว

(6) การให้ความสำคัญแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย และความผูกพันต่อเครือข่าย

(7) มีการส่งเสริมให้สมาชิกได้แสดงบทบาทและโอกาส ในการตัดสินใจในกิจกรรมของเครือข่ายด้วยตนเอง และร่วมกับผู้อื่น

(8) สมาชิกให้การสนับสนุน ส่งเสริมช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน มีขวัญ และกำลังใจที่ดี ไม่ท้อแท้ หรือหมดกำลังใจโดยง่าย

(9) การพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะต่างๆ ของสมาชิกให้มีความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายได้ด้วยตนเอง

(10) ผู้นำกลุ่มแกนนำและสมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับการเงิน และการพัสดุต้องเป็นผู้ที่สมาชิกให้ความเชื่อถือ และไว้วางใจ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกัน ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายเจริญเติบโต และประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน คือ กระบวนการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) เครือข่ายมีลักษณะเป็นองค์กรแห่งความร่วมมือ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกไม่ใช่การบังคับบัญชา หรือสั่งการ

(2) เปิดโอกาสให้สมาชิกและผู้เกี่ยวข้องในเครือข่ายทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างกว้างขวาง ไม่ผูกขาดโดยบุคคล หรือกลุ่มคนเพียงคนเดียวคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

(3) มีความสัมพันธ์แบบแนวราบ สมาชิกมีความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกันเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน ไม่มีใครเหนือกว่าใคร

(4) สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและอย่างสม่ำเสมอ จนกลายเป็นวัฒนธรรมของเครือข่าย

(5) มีองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความสามารถในการแสวงหาความรู้ร่วมกันของสมาชิก ไม่ใช่โดยการชี้นำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(6) มีการเรียนรู้ที่เกิดจากผลของการปฏิบัติจริงหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ใช่ผลของการศึกษาจากชุมชนอื่น หรือบุคคลภายนอกเพียงฝ่ายเดียว

(7) มีลักษณะเป็นการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ไม่ใช่เพราะการจัดตั้ง การถูกบังคับ หรือความเกรงใจ แต่เกิดจากจิตสำนึกร่วมกันของสมาชิกอย่างแท้จริงไม่ใช่การแสร้งสร้าง หรือแกล้งทำ

(8) เครือข่ายมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอไม่ขาดตอน ทำให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่ายอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน

(9) บรรยากาศในการดำเนินงานของเครือข่ายส่งเสริมให้สมาชิกมีความกล้าและมั่นใจที่จะร่วมในกิจกรรม ซึ่งเป็นบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร เพิ่มพูนความรู้ และทักษะให้สมาชิกอย่างแท้จริง

(10) มีเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ วิธี เหมาะสมกับสมาชิก และกิจกรรมที่จัดในแต่ละครั้ง ไม่ซ้ำซากอยู่เพียงเทคนิควิธีการเดียว

3) การบริหารจัดการเครือข่ายที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนความสำเร็จของเครือข่ายซึ่งควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) มีวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ ระบบการบริหารจัดการ ที่เหมาะสมกับสภาพ หรือลักษณะของเครือข่าย

(2) มีกฎ ระเบียบ แนวทางการปฏิบัติของเครือข่ายที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

- (3) มีโครงสร้างในการบริหารเครือข่ายที่เหมาะสมกับคุณลักษณะของเครือข่าย
- (4) มีทรัพยากรที่เหมาะสมและเพียงพอในการดำเนินงาน ทั้งบุคลากร เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และอื่นๆ
- (5) มีระบบในการปกป้องคุ้มครองสมาชิกให้มีความมั่นคงและปลอดภัย รวมทั้งการจูงใจ การเสริมพลัง การสร้างขวัญ และกำลังใจให้แก่สมาชิก
- (6) มีการบริหารงานแบบประชาธิปไตย ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหาร และการดำเนินงาน ยอมรับในเสียงข้างมาก เชื่อมมั่นในอิสรภาพ และเสรีภาพของสมาชิก มีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน เป็นต้น
- (7) มีการระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้อย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพ ไม่ปล่อยหรือละเลยให้สูญเสียบ้างไปโดยไม่นำมาใช้ประโยชน์ สามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายได้
- (8) มีการปรับปรุงพัฒนาเครือข่ายตลอดเวลาตามสถานการณ์ที่ไม่ยึดมั่นอยู่กับระบบบริหารแบบใดแบบหนึ่งเพียงระบบเดียว หรือมีความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างดี
- (9) มีระบบการติดต่อสื่อสารที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ทั้งภายในเครือข่าย และหน่วยงานภายนอกเครือข่าย
- (10) มีระบบการติดตามและประเมินผลที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ เป็นระยะ และสม่ำเสมอ และนำผลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาเครือข่ายร่วมกัน
- 4) การขยายเครือข่าย เครือข่ายจะเจริญเติบโตได้นั้นต้องมีการขยายเครือข่ายออกไป ด้วยการหาพันธมิตร หรือสมาชิกเพิ่มเพราะไม่เช่นนั้นแล้วเครือข่ายก็จะไม่เติบโตในเชิงปริมาณ แต่อาจจะถดถอย หรือลดจำนวนของสมาชิกลง และมีผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ซึ่งการขยายเครือข่ายอาจดำเนินการได้ดังนี้
- (1) พยายามดำรงรักษาสมาชิกเครือข่ายที่มีอยู่ไว้ไม่ให้ละทิ้งเครือข่าย หรือไม่เลิกเป็นสมาชิกภาพของเครือข่าย
- (2) สร้างความสัมพันธ์อันดี กับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่นๆ ทั้งที่มีอยู่ในชุมชน และภายนอกชุมชน
- (3) ดำเนินงานในลักษณะของการเป็นเครือข่ายของความร่วมมือ ด้วยการเป็นพันธมิตร หรือภาคีกับบุคคล กลุ่ม องค์กรอื่นๆ ไม่ใช่เป็นคู่แข่งกันที่ต้องการแพ้ชนะ

(4) การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่บทบาทของเครือข่าย และความสำเร็จที่เกิดขึ้นไปสู่บุคคล กลุ่ม และองค์กรอื่นๆ ที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกของเครือข่ายเพื่อสร้างการยอมรับในเครือข่าย

(5) ผู้นำ กลุ่มแกนนำ และสมาชิกของเครือข่ายต้องช่วยกันขยายไปสู่สมาชิกใหม่ๆ ทั้งโดยการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ทางสังคม และวัฒนธรรม

(6) กฎ ระเบียบต่างๆ ของเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิกใหม่เข้าร่วมกับเครือข่ายได้ และมีขั้นตอนไม่ยุ่งยาก

(7) ใช้การประชุม การสัมมนา การฝึกอบรมร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการหาสมาชิกใหม่ของเครือข่าย เพราะกิจกรรมข้างต้นจะนำไปสู่การร่วมมือกันในลักษณะเครือข่ายได้ง่าย

(8) เปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส กล่าวคือ เมื่อบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนประสบปัญหา หรือเกิดวิกฤติการณ์ขึ้น เครือข่ายต้องเข้าไปสนับสนุน ช่วยเหลือ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายได้

(9) ให้บุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่เป็นเป้าหมายได้รู้และเข้าใจ ว่าถ้าหากมาร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายแล้วจะมีสถานภาพ และบทบาทในเครือข่ายอย่างไร มีโอกาสที่จะพบความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างไร

(10) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการหาสมาชิกใหม่โดยตรง เพื่อให้การขยายเครือข่ายเป็นไปอย่างเป็นรูปธรรม มีเป้าหมาย มีแผนงาน และดำเนินงานอย่างจริงจัง

2.10 ปัญหาของเครือข่าย

สตาร์คี (Starkey, 1997) พบปัญหาของเครือข่าย มีหลายประการดังนี้

1) เครือข่ายที่ไม่มีทิศทางวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ยากที่จะพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง

2) เครือข่ายที่มีสมาชิกหลากหลายประเภท หรือมีความแตกต่างมากระหว่างฐานะขนาด ความเข้มแข็ง และสถานภาพอื่นๆ ของสมาชิก หน่วยงานใหญ่มีทรัพยากรมากและสถาบันที่เจ้าหน้าที่มีการศึกษาสูงเชื่อมั่นในตัวเองมีแนวโน้มที่จะครอบงำองค์กรที่มีขนาดเล็กกว่า

3) การรวมศูนย์เกิดขึ้นเมื่อผู้ประสานงานของเครือข่าย เลขานุการ คณะทำงาน และคณะกรรมการเริ่มควบคุมดำเนินการเครือข่ายในนามของตนเองมากกว่าการประสานและอำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมของสมาชิก การตัดสินใจรวมศูนย์และการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายดำเนินการโดยเลขานุการ

4) บ่อยครั้งที่เครือข่ายประสบปัญหาอันเนื่องจากการขาดเงินทุนสำหรับกิจกรรมและการประสานงานภายในเครือข่าย โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เพื่อให้สมาชิก

มาร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย ส่วนเครือข่ายที่มีทุนก็มักเกิดความเครียดเนื่องจากปัญหาในการจัดการและจัดสรรค่าใช้จ่ายกับสมาชิกให้ทั่วถึง

5) เนื่องจากภายในเครือข่ายข้อมูลข่าวสารจะแพร่กระจายไประหว่างคนหนึ่งไปให้กับคนอื่นๆ ได้อย่างเสรี ทำให้อาจมีการส่งข่าวสารข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง เครือข่ายต้องสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้คนซักถามหรือวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่ายได้

6) เครือข่ายสามารถถูกกระทบจากการแข่งขันของเครือข่าย หรือองค์กรอื่นที่มีงานคาบเกี่ยวกันซึ่งอาจนำไปสู่การร่วมมือกัน แต่ก็อาจนำไปสู่การแข่งขันเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนทรัพยากร และการเพิ่มจำนวนสมาชิกได้เช่นกัน แหล่งทุนสามารถใช้จำนวนเครือข่ายที่มีให้เลือกเป็นข้ออ้างที่จะไม่ให้ทุนสนับสนุนกิจกรรมของเครือข่ายที่คล้ายคลึงกัน

7) การแข่งขันระหว่างเครือข่ายที่มีขอบเขตการดำเนินงานเหลื่อมซ้อนกันอาจนำไปสู่ความร่วมมือกัน และการช่วงชิงเพื่อให้ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และการเข้าเป็นสมาชิกได้ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้พบว่าการแข่งขันเป็นตัวละครสำคัญในการทำลายเครือข่ายที่อยู่ลำดับท้ายๆ และมีทรัพยากรน้อยอีกด้วย

8) การติดตามและประเมินผลเครือข่ายมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากธรรมชาติของเครือข่ายคือ ความไม่เป็นระบบ และมีโครงสร้างหลวมที่มุ่งเน้นความก้าวหน้าในอนาคต ไม่ใช่ประสพการณ์ในอดีต นอกจากนี้ ยังพบว่าเป็นการยากที่จะนิยามตัวชี้วัดความสำเร็จของเครือข่ายและคุณลักษณะของผลและประโยชน์ของการสร้างเครือข่ายให้มีความเที่ยง

9) เครือข่ายระดับชาติและเครือข่ายระหว่างประเทศหลายแห่งพบกับปัญหาอุปสรรคทางการเมืองทำให้มีสภาพที่ไม่มั่นคงและถูกควบคุมอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนข่าวสารและการวิจารณ์รัฐบาล

3. การสื่อสารประชาสัมพันธ์

สังคมยุคปัจจุบัน นับว่ามีการแข่งขันกันสูงมาก การดำเนินธุรกิจหรือกิจการใดๆ จำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างเจ้าของสินค้าบริการและกลุ่มเป้าหมายกิจกรรมการสื่อสารที่นิยมนำมาใช้ในทุกวงการ ไม่ว่าจะเป็นวงการธุรกิจเอกชนหรือแม้แต่หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ ซึ่งทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้และให้ความเข้าใจกับรูปแบบการติดต่อสื่อสารนี้ การที่จะศึกษาเรียนรู้ถึง

ระบบสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงหลักการประชาสัมพันธ์เบื้องต้น เพื่อที่จะประยุกต์ระบบสารสนเทศมาใช้ในการงานประชาสัมพันธ์ได้

3.1 ความหมายของการประชาสัมพันธ์

คำว่า “ประชาสัมพันธ์” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Public Relations” หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “PR” ซึ่งเมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์แล้ว “Public” หมายถึง สาธารณชน หรือประชาชนส่วน คำว่า “Relations” หมายถึง ความสัมพันธ์ดังนั้น หากวิเคราะห์ตามรูปศัพท์แล้ว คำว่า “การ ประชาสัมพันธ์” จะหมายถึงการเกี่ยวข้องกับผูกพันกับหมู่คน หรือความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน สถาบันกับกลุ่มประชาชนนั่นเอง (วิรัช ฤทธิรัตนกุล, 2549, น 5)

ในหนังสือศัพท์กรมสื่อสารมวลชน ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ว่า การประชาสัมพันธ์หมายถึงกิจกรรมที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตามแผนที่ได้วางไว้เพื่อเสริมสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาในบุคคลและสถาบัน

การประชาสัมพันธ์อาจแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น การประชาสัมพันธ์โรงเรียน การประชาสัมพันธ์โรงพยาบาลการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาล เป็นต้น ซึ่งกระบวนการประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยกระบวนการ 4 ประการ คือ

- (1) การค้นคว้าหาข้อมูล (Fact-finding)
- (2) การวางแผน (Planning)
- (3) การสื่อสาร (Communication)
- (4) การติดตามประเมินผล (Evaluation)

นอกจากนี้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 496) ยังมีนิยามการ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาสัมพันธ์” ว่าหมายถึง การติดต่อสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

คัทลิปเซนเตอร์และบรูม (Cutlip, Center, & Broom, อ้างใน พรทิพย์ พิมลสินธุ์, 2551, 13) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประชาสัมพันธ์เป็นการดำเนินงานระดับบริหารที่ทำหน้าที่ในการประเมินทัศนคติของกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เข้าใจถึงนโยบายและท่าทีของบุคคลหรือองค์กร ตลอดจนการดำเนินการวางแผนและลงมือปฏิบัติตามแผนนั้นๆ เพื่อนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจอันดีและการยอมรับของกลุ่มประชาชน

มาร์สตัน (Marston, 1984 : 3, อ้างถึงใน พรทิพย์ พิมลสินธุ์, 2551: 13) นักวิชาการชาวอเมริกัน กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์นั้นเป็นการสื่อสารที่โน้มน้าวใจ โดยมีการ วางแผน เพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อกลุ่มประชาชนที่สำคัญ”

ไซมอน (Simon, 1984: 109-110) ศาสตราจารย์วิชาการประชาสัมพันธ์แห่งมหาวิทยาลัยชิราควิสสหรัฐอเมริกา ให้ความเห็นว่า การประชาสัมพันธ์คือการส่งเสริมให้เกิดความกลมเกลียวราบรื่น และความนิยมระหว่างบุคคลกับหน่วยงาน หรือสถาบัน และบุคคลอื่นๆ รวมทั้งประชาชนกลุ่มพิเศษ (Special Publics) หรือชุมชนกลุ่มใหญ่โดยการสื่อความหมายผ่านสิ่งที่สามารถตีความได้ และมีการพัฒนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างฉันทันไมตรีรวมทั้งการประเมินปฏิบัติการทำที่ของประชาชน

เบอร์เนต (Bemay, 1952: 3, อ้างถึงใน พรทิพย์ พิมลสินธุ, 2551: 13-14) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การประชาสัมพันธ์มีความหมาย 3 ประการ คือ

- (1) เผยแพร่ชี้แจงให้ประชาชนทราบ
- (2) ชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย และเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานของสถาบัน
- (3) ประสานความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ากับจุดมุ่งหมาย และวิธีการดำเนินงานของสถาบัน

การประชาสัมพันธ์เป็นคำที่นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิชานี้ซึ่งมีนักวิชาการ (theorists) และนักปฏิบัติการ (Practitioners) ได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความไว้มากมาย พอสมควร มีนิยามที่เน้นไปทางด้านทฤษฎีหรือหลักการและนิยามที่เน้นหนักไปทางด้านกรกระทำหรือปฏิบัติการจนบางครั้งทำให้ผู้ศึกษามีความรู้สึกหลากหลายกับคำว่า ประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นนิยามที่ไม่รู้จบ (Interminable definitions) หรือเป็นนิยามที่ไม่มีที่สิ้นสุด (endless) หรือหมายความว่า การประชาสัมพันธ์มีนิยามหรือคำจำกัดความที่ค่อนข้างกว้างขวางมาก และครอบคลุมไปถึงหลายสิ่งหลายอย่าง รวมทั้งมีมากมายหลายนิยามด้วยกัน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิชาการประชาสัมพันธ์ได้ให้อธิบาย คำว่าประชาสัมพันธ์ไว้อย่างกว้างขวางหลายทัศนะหลายแง่มุม เช่น

- (1) Relations is a board term which cover an enormous range of activities...
- (2) Public Relations is an umbrella term...
- (3) Public Relations is mushrooming...
- (4) Public Relations is a broader term than...
- (5) Public Relations is complex...

จะเห็นได้ว่า ข้อความที่ยกมาให้อ่านเป็นตัวอย่างไม่ล้วนแล้วแต่ชี้ให้เห็นถึงความกว้างขวางและไพศาลของขอบเขตที่การประชาสัมพันธ์แผ่คลุมไปถึงจนบางครั้งทำให้ดูคล้ายประหนึ่งว่า การประชาสัมพันธ์มีความหมายแตกต่างกันตามแต่ละบุคคลจะนึกคิดไป (Public Relations means different things to different people) อย่างไรก็ตาม นิยามหรือคำจำกัดความทางด้านวิชาการ

ของการประชาสัมพันธ์ก็มีทั้งประเภทละเอียดและสั้นๆ ซึ่งนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านนี้ได้นำนิยามไว้มากมายด้วยวัตถุประสงค์และความมุ่งหมายเดียวกันนั่นคือ เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจใน “การประชาสัมพันธ์” ที่ถูกต้องสมบูรณ์ชัดเจน ฉะนั้นผู้ศึกษาวิชานี้ จึงพึงพิจารณานิยามความหมายของ การประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวางไว้พอสมควร นิยามและคำจำกัดความต่างๆ ของการประชาสัมพันธ์มีดังนี้

(1) สมาคมการประชาสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (IPRA) ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ว่าการประชาสัมพันธ์คือภาระหน้าที่ของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายจัดการ (management function) ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนงานที่ดีและมีการกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเพื่อสร้างสรรค์และธำรงรักษาไว้ซึ่งความเข้าใจ มีความเห็นอกเห็นใจ (sympathy) และได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มประชาชนที่องค์กร เพื่อให้สอดคล้องกับประสามติหรือความต้องการของประชาชน พร้อมทั้งใช้วิธีเผยแพร่ข่าวสารสู่ประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือและบรรลุถึงผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งสองฝ่ายคือองค์กรและกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง

(2) สมาคมการประชาสัมพันธ์แห่งสหรัฐอเมริกา (PRSA) ได้ให้คำจำกัดความของประชาสัมพันธ์ไว้ว่า การประชาสัมพันธ์เป็นอาชีพที่ให้บริการผลประโยชน์อย่างถูกต้องตามกฎหมายของบรรดาลูกจ้างและผู้ว่าจ้าง อาชีพการประชาสัมพันธ์จึงมีวัตถุประสงค์พื้นฐานอยู่ที่ความเข้าใจร่วมกัน และความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ ของสถาบันสังคม

(3) สถาบันการประชาสัมพันธ์แห่งสหราชอาณาจักร (The British Institute of Public Relations) ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ว่า การประชาสัมพันธ์คือการกระทำที่มีการวางแผนอย่างสุขุมรอบรอบ และมีความพยายามอย่างไม่ลดละ เพื่อสร้างสรรค์และธำรงไว้ซึ่งความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่างสถาบันกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นได้ว่า นิยามความหมายข้างต้นนี้เป็นนิยามความหมายหรือคำจำกัดความของ สถาบันและสมาคมวิชาชีพ (Professional Society) ทางด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบโดยตรงกับงานประชาสัมพันธ์มีหน้าที่ในการควบคุมมาตรฐานแห่งวิชาชีพนี้รวมถึงการให้ศึกษาความรู้และฝึกฝนอบรม (Training) ด้านวิชาชีพการประชาสัมพันธ์ให้แก่บรรดานักประชาสัมพันธ์และผู้ประกอบวิชาชีพทางด้านนี้ โดยเฉพาะนักวิชาการทางด้านการประชาสัมพันธ์และผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิชาชีพแขนงนี้ ได้ให้นิยามความหมายของการประชาสัมพันธ์ไว้หลายทัศนะต่างๆ ดังต่อไปนี้

จอห์น อี มาร์สตัน (John E. Marston) (1979: 3 อ้างถึงใน พรทิพย์ พิมลสิทธิ์, 2551) ให้ทัศนะว่า การประชาสัมพันธ์เป็นคำที่ให้นิยามหรือคำจำกัดความได้ยากพอๆ กับคำว่า ศาสนา (religion) หรือการศึกษา (education) ทุกคนต่างก็ยอมรับว่า ทั้งศาสนา และการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ

แม้กระทั่งคนสองคนก็ไม่เคยให้คำจำกัดความของคำทั้งสองนี้ได้อย่างถูกต้องหรือเป็นไปได้ในทางเดียวกัน ปัจจุบันมีผู้สนใจในวิชาการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น การเรียนรู้ และความเข้าใจถึงคำจำกัดความของการประชาสัมพันธ์ย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษา แต่การให้คำจำกัดความอันเป็นที่ยอมรับของทุกๆ คนนั้น มิใช่เรื่องง่าย เราควรจะเริ่มต้น ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความอย่างกว้างๆ เสียก่อน เพื่อหลีกเลี่ยงหลายละเอียดปลีกย่อยมากเกินไป (hairsplitting) จากนั้น เราจึงค่อยบีบกระชับความหมายให้รัดกุมคมคายยิ่งขึ้นในภายหลัง

(1) การประชาสัมพันธ์คือการสื่อสารที่มีการวางแผน และเป็นการสื่อสารที่มีการชักจูงใจ (persuasive communication) โดยการจัดวางรูปแบบขึ้น เพื่อให้มีอิทธิพลเหนือกลุ่มประชาชนที่มีความหมายสำคัญต่อหน่วยงานนั้นๆ

สิ่งสำคัญของคำจำกัดความข้างต้น คือ “การวางแผน” “การจูงใจ” “การสื่อสาร” และ “กลุ่มประชาชนที่มีความหมายอย่างสำคัญต่อหน่วยงานนั้น” เราทราบว่า การประชาสัมพันธ์มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างบังเอิญ แต่ทว่าเกิดขึ้นจากการวางแผนอย่างระมัดระวัง ส่วนที่ต้องมีการสื่อสารก็เพราะว่า การประชาสัมพันธ์นั้น เราจะต้องเผยแพร่สื่อสารไปยังกลุ่มชนต่างๆ ที่เราต้องการ แต่สิ่งสำคัญยิ่งในที่นี้คือ “การจูงใจ” ซึ่งเป็นกิจกรรมของมนุษย์ (human activity) ที่มีมานานนับแต่โบราณกาลแล้ว เช่น การพุดจูงใจของทนายความขณะเสนอกดีต่อคณะลูกขุน การเทศนาจูงใจของนักบวช พ่อค้าพุดจูงใจให้ลูกค้าซื้อสินค้าของตน รวมทั้งการพุดจูงใจในการณรงค์แข่งขันเพื่อการเลือกตั้ง ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยการจูงใจทั้งสิ้น เพื่อผลแห่งการเชื่อถือหรือปฏิบัติตามสิ่งที่เราประสงค์

(2) การประชาสัมพันธ์ คือ สถานการณ์ การกระทำ หรือคำพูดใดๆ ที่ทรงอิทธิพลต่อประชาชน

(3) การประชาสัมพันธ์คือศิลปะในการทำให้บริษัทของท่านเป็นที่นิยมชมชอบและยกย่องนับถือของพนักงานลูกจ้างภายในบริษัท รวมทั้งลูกค้า และประชาชนซึ่งเป็นผู้ซื้อจากบริษัทและประชาชนซึ่งบริษัทขายสินค้าให้

(4) การประชาสัมพันธ์คือ การสื่อสารความคิดอย่างมีทักษะไปสู่ประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายให้ได้ผลอย่างที่เราตั้งความปรารถนาไว้ (5) การประชาสัมพันธ์ คือ ภาระหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ซึ่งจะประเมินถึง ทักษะหรือความคิดเห็นของประชาชน แล้วจัดตั้งนโยบายต่างๆ ขององค์กรให้สอดคล้องกับผลประโยชน์และความต้องการของประชาชน รวมทั้งการดำเนินการปฏิบัติงานด้วยการติดต่อสื่อสารเพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและยอมรับในหน่วยงาน

คัทลิปและเซ็นเตอร์ (Cutlip and Center, 1978) ให้คำจำกัดความว่า การประชาสัมพันธ์ คือการติดต่อสื่อสารและการสื่อความหมายทางด้านความคิดเห็นจากองค์การสถาบัน ไปสู่กลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นและประชาคมติที่ประชาชนมีต่อองค์กร ด้วยความพยายามอย่างจริงจังโดยมุ่งที่จะสร้างผลประโยชน์ร่วมกันและช่วยให้สถาบันสามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกลมกลืน (harmonious adjustment) กับสังคมได้ฉะนั้น การประชาสัมพันธ์จึงถูกนำมาใช้ในลักษณะ ความหมาย 3 ประการด้วยกัน คือ

- (1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์การสถาบันกับกลุ่มประชาชน
- (2) วิธีการที่องค์การสถาบันใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์
- (3) คุณภาพและสถานภาพแห่งความสัมพันธ์นั้นๆ

นิวซอม และสก็อต (Newsom Scott, 1976) เน้นว่าการประชาสัมพันธ์เป็นงานที่มีความสลับซับซ้อน เพราะงานนี้ไม่เพียงแต่จะต้องมีทักษะหลายๆ ด้านด้วยกัน หากแต่ยังต้องมีพลังแห่งความคิด (brainpower) เพื่อสร้างสรรค์และแก้ปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดีสิ่งนี้เองที่เป็นงานท้าทายต่องานประชาสัมพันธ์

รอสส์ (Ross, 1979) ให้ข้อสังเกตว่า การประชาสัมพันธ์เป็นงานที่มุ่งในด้านการพัฒนาและธำรงไว้ ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน

ฟาร์โลว์ (Farlow, 1979) แห่งมหาวิทยาลัยอิลลินอยส์อธิบายว่า การประชาสัมพันธ์คือสิ่งที่มีความหมายดังชื่อของมันเอง แม้ว่าบางครั้งอาจจะมีการใช้กันอย่างผิดพลาดบ้างก็ตาม แต่โดยความหมายที่ตรงไปตรงมาแล้ว การประชาสัมพันธ์ก็คือกิจกรรมที่เพิ่มพูนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ (image) ที่ดีในจิตใจของประชาชน

เอ็ดเวิร์ดแอล. เบอร์เนย์ส (Edward L. Bernays, 1952) แสดงความคิดเห็นว่าการประชาสัมพันธ์มีความหมาย 3 ประการ

- (1) เผยแพร่ชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบ
- (2) ชักชวนให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย และเห็นด้วยกับวัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานของสถาบัน
- (3) ประสานความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องให้เข้ากับจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินงานของสถาบัน

นอกจากนี้ เบอร์เนย์ส (Bernays) ยังได้แสดงทัศนะของเขาไว้เมื่อไม่นานมานี้ว่า คนบางคนคิดว่าการประชาสัมพันธ์คือการจัดตั้งตกแต่งภาพลักษณ์ (Image) ให้ดูสวยสดงดงามซึ่งแท้จริงแล้วงานประชาสัมพันธ์มีมากกว่านั้น จนปัจจุบันนี้ได้มีการเปิดสอนวิชาการประชาสัมพันธ์ในชั้นอุดมศึกษาตามสถาบันชั้นสูงและมหาวิทยาลัยต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา เช่น บรรมคามมหาวิทยาลัย

ต่างๆ ที่เปิดสอนทางด้านการหนังสือพิมพ์หรือวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน (College of Journalism and Mass Communication) ซึ่งต่างก็เปิดสอนวิชาการ ประชาสัมพันธ์มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งการเปิดสอนในขั้นระดับปริญญาทางการบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard Graduate School of Business Administration) สถาบันชั้นอุดมศึกษาเหล่านี้เปิดสอนวิชาการประชาสัมพันธ์มากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นต่อสังคม

เอดเวิร์ด จี. โรบินสัน (Edward J. Robinson, 1969) ให้ทัศนะว่า การประชาสัมพันธ์ ถ้าหากจะพิจารณาในแง่ของพฤติกรรมศาสตร์แล้ว (Behavioral Science) มีหน้าที่ดังนี้คือ

(1) สำรวจและประเมินถึงทัศนคติของกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง
 (2) ช่วยให้ฝ่ายบริหารสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ในการเพิ่มพูนความเข้าใจแก่ประชาชนและเป็นที่ยอมรับของประชาชน กล่าวคือ ยอมรับทั้งนโยบาย แผนงาน และบุคลากรขององค์กร

(3) วัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดขึ้นนี้จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชนกลุ่มต่างๆ

(4) ปรับปรุงและประเมินผลโครงการประชาสัมพันธ์ที่องค์กรกำลังดำเนินอยู่ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจและเป็นที่ยอมรับของประชาชน

มาร์วิน เอ็ม แบล็ค (Marvin M. Black, 1979) ให้คำจำกัดความว่า การประชาสัมพันธ์ คือ ศิลปะและศาสตร์ใน อันที่จะแสวงหาช่องทางให้องค์กร สถาบันและประชาชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และบังเกิดความพึงพอใจร่วมกัน

แซมแบล็ค (Sam Black, 1975) ให้คำอธิบายว่า การประชาสัมพันธ์คือภาระหน้าที่รับผิดชอบทั้งหมด ของฝ่ายบริหารในทุกองค์กร วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประชาสัมพันธ์ จึงเป็นไปเพื่อบรรลุและ ชำรงไว้ซึ่งความราบรื่นกลมกลืน สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

สะอาด ตันสุภผล (2539) ให้คำจำกัดความว่าการประชาสัมพันธ์คือ วิธีการของสถาบัน อันมีแผนการและการกระทำที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้สถาบันและกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจและให้การสนับสนุนร่วมมือซึ่งกันและกัน อันจะเป็นประโยชน์ให้สถาบันนั้นๆ ดำเนินงานไปได้ด้วยดี บรรลุเป้าหมายโดยมีประชามติเป็นแนวบรรทัดฐานสำคัญด้วย (Public Relations is the process by which the institution plans and carries on the activities continuously to develop good understanding and good relationship between the institution and the clients the institution will eventually gain support from the client and achieve its goals by using public opinion as a scale for evaluation.)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการประชาสัมพันธ์ เป็นการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ ความรู้ความเข้าใจกันระหว่างผู้ให้บริการและกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการสื่อสารที่นิยมนำมาใช้ใน ทุกวงการไม่ว่าจะเป็นวงการธุรกิจเอกชนหรือแม้แต่หน่วยงานของรัฐ และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ สนใจศึกษารูปแบบของการประชาสัมพันธ์ เพื่อศึกษาการสื่อสารในการจัดการเครือข่ายธรรมะสู่ ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเด็นสารเพื่อ สื่อสารสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ และรูปแบบสื่อที่ใช้เพื่อการสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ

4. โครงการ “ธรรมะสู่ดวงใจ”

4.1 หลักการและเหตุผล

ในวาระมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหา วชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุง รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 10 ทรงตรัสพระปฐมบรมราชโองการ ว่า “เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป” จากพระปฐมบรมราช โองการของ “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหา วชิราลงกรณ พระวชิรเกล้า เจ้าอยู่หัว” เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พุทธศักราช 2562 ไม่เพียง สะท้อนถึงพระราชปณิธาน และความตั้งใจอันแน่วแน่ในการทรงงานเพื่อจะสืบสาน รักษา และต่อยอด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และแนวพระราชดำริต่างๆ ของ “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” ตลอดจน โครงการพัฒนาอัน เนื่องมาจากพระราชดำริของพระองค์เองในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่พสกนิกรของพระองค์ และพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า มั่นคง ตลอดไปดังจะเห็นได้จากการที่ “พระบาทสมเด็จพระ ปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหา วชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว” ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ มาตั้งแต่เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ ทั้งการเสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทน “พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร” และ “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง” จนเมื่อเจริญพระชนมายุมาก ขึ้น พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติผ่านมาก็เพิ่มมากขึ้นน่านับการ ทั้งที่ทรงปฏิบัติแทนพระองค์ และ ทรงปฏิบัติในส่วนพระองค์เอง จนทำให้ปวงชนชาวไทยประจักษ์ชัดในพระราชวิริยอุตสาหะ และพระราชหฤทัยอันมุ่งมั่น โดยเฉพาะ โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดขึ้นจาก พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ที่ทรงทราบด้วยพระเนตรพระกรรณ ถึงปัญหาความทุกข์ยากของ ราษฎรมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์จากการตามเสด็จ “สมเด็จพระบรมชนกนาถ” และ “สมเด็จพระบรม

ราชชนนี” ที่ออกเยี่ยมเยียนพสกนิกรทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทรงพระวิริยอุตสาหะเอาพระราชหฤทัยใส่ในการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท “สมเด็จพระบรมราชบุพการี” ด้วยทรงตระหนักถึงพระราชภาระอันสำคัญที่รอคอยอยู่ในภายภาคหน้า และด้วยน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาต่อประชาชนทุกผู้ทุกนาม และทุกหมู่เหล่าทั้งนั้นจากข้อมูล โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของ “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว” ที่ “มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ” และ “สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ” รวบรวมไว้ภายใต้ชื่อ “บรมราชาภิเษก บรมราชา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10” แห่งแผ่นดินถิ่นสยาม สร้างความปราบปลื้มปิติเป็นอย่างยิ่ง แก่พสกนิกรประชาชนคนไทยทุกหมู่เหล่า ได้มีพระมหากษัตริย์สืบราชสมบัติเพื่อเป็นมิ่งขวัญให้พสกนิกรคนไทยได้พึงพิงได้ร่มพระบารมีสืบต่อไป

วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โครงการบรรพชาสามเณร อุปสมบท “ธรรมะสู่ดวงใจ” ปิดเทอม เปิดธรรม รุ่นที่ 11 มิใช่เป็นเพียงแค่การบรรพชาอุปสมบทตามประเพณี แต่การบรรพชาอุปสมบทเป็นธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่พุทธศาสนิกชน ได้นำคุณูปการบรรพชาเป็นสามเณร และมาอุปสมบททวชพระ เพื่อเข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์ ตอบแทนบุญคุณค่าน้ำนมของบิดามารดา ได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนที่มีจิตใจดีงามรู้จักบาปบุญคุณโทษ โอกาสนี้ในช่วงปิดภาคเรียนและเทศกาลสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ วิถีพุทธ วิถีไทย วิถีธรรมน้อมนำธรรมะสู่ดวงใจ บุตรหลานเยาวชนได้ใช้เวลาว่างในช่วงปิดภาคเรียนให้เกิดประโยชน์ ได้มาศึกษาหลักธรรม ได้ใกล้ชิดพระพุทธรูป ได้มาถวายเป็นกุศลปฏิบัติบูชา ได้มาศึกษาหลักพระธรรมวินัย และได้มาศึกษาพระสัทธรรม คือ ปรัชญา ปฏิบัติ ปฏิเวธ รวมเรียกว่า สัทธรรม เป็นหลักธรรมที่ดี หลักธรรมที่แท้จริง และหลักธรรมของคนดีในพุทธศาสนา และเป็นหลักสูตรการอบรม เพื่อพัฒนาศักยภาพตนเอง ประกอบด้วยสื่อการสอนที่ทันสมัยเข้าใจง่าย มีพระอาจารย์ให้คำปรึกษา และดูแลอย่างใกล้ชิด โดยผู้บวชจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยจะฝึกอบรมนิสัยตามหลักสูตรความดีสากล 5 ประการ ตั้งแต่ เรื่องความสะอาด ความฝึกความมีระเบียบวินัย ฝึกให้มีความสุภาพอ่อนโยน ฝึกให้มีความตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบ ฝึกสมาธิปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มสติปัญญา นอกจากนี้ ยังฝึกฝนในเรื่องความเคารพ ความอดทน การบริหารปัจจัยสี่ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธวิธี มีศีลธรรมเป็นหลักประกันให้การดำเนินชีวิตอย่างดีงาม

ปี 2563 วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารจัดโครงการบรรพชาสามเณร อุปสมบท “ธรรมะสู่ดวงใจ” ปิดเทอม เปิดธรรม รุ่นที่ 11 น้อมถวายเป็นอาจารย์บูชา ในวาระ 232 ปีชาตกาล 148 ปีมรณกาล เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) และน้อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ผู้ทรงเป็นองค์พุทธมามกะ เอกอัครศาสนูปถัมภกผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ ครองธรรม ครองใจพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ซึ่งปรากฏชัดในหัวใจของพสกนิกรไทย นำความร่วมมือเย็นสุขสวัสดิ์มาสู่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ทรงอุทิศพระองค์ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ ทรงดำริ โครงการจิตอาสา“เราทำความดี ด้วยหัวใจ” ทรงห่วงใยและทรงคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นสำคัญ พระองค์มีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงและประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะสืบสานรักษา และต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริต่างๆ ในการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้ประชาชน และพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า อันก่อให้เกิดประโยชน์สุข แก่อาณาประชาราษฎร์และประเทศชาติ ทรงเป็นพ่อแห่งแผ่นดิน ที่ทรงเมตตาต่อราษฎรตลอดมา มิเสื่อมคลาย ทรงเป็นมิ่งขวัญสูงส่งของประชาชนชาวไทย เป็นบุญวาสนายิ่งของประชาชนทุกหมู่เหล่าที่ได้เกิดมาภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร พระองค์ทรงงานด้านการศึกษา และด้านพระพุทธศาสนาอันเป็นสมบัติล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้ช่วยกันทำนุบำรุงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นโอกาสอันดีงามสำหรับกุลบุตร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และพนักงานประชาชน จะได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านด้วยการบรรพชา-อุปสมบท ปิดเทอม เปิดธรรม “ธรรมะสู่ดวงใจ” รุ่นที่ 11 ในช่วงภาคฤดูร้อน มาศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และถวายการปฏิบัติบูชาน้อมนำธรรมะสู่ดวงใจ ฝึกฝนอบรมให้มีภูมิคุ้มกัน ห่างไกลจากปัญหาภัยสังคม และสิ่งเสพติดทุกชนิด นอกจากนี้การบรรพชา – อุปสมบท ปิดเทอม เปิดธรรม “ธรรมะสู่ดวงใจ” รุ่นที่ 11 ยังเป็นการเตรียมสามเณรผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาตั้งใจที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อในสำนักเรียนวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารฝ่ายพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแผนกบาลี และเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพรสืบไป

ดังนั้น คณะสงฆ์วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารร่วมกับหน่วยงานราชการ กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สถานีตำรวจนครบาล บางกอกน้อย สำนักงานเขตบางกอกน้อย โรงเรียนสตรีวัดระฆัง โรงเรียนโฆสิตสโมสร ชุมชนวัดระฆัง ชุมชนวังหลังและคณะกรรมการอุบาสกอุบาสิกา จึงขอเชิญชวนพุทธศาสนิกชนส่งกุลบุตร นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานประชาชน ที่มีอายุ ตั้งแต่ 8 - 15 ปี บรรพชาสามเณร กุลบุตรที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เข้าร่วมอุปสมบทใน โครงการฯ ปิดเทอมทางโลก...เปิดเทอมทางธรรม ลูกจะดี...อยู่ที่พ่อแม่ให้โอกาส บวชเป็นสามเณร อุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อลูกเข้าสู่วัยรุ่น บุตรหลานของท่านต้องปรับตัวทั้งด้านกายภาพและจิตใจ รวมไปถึงการมีภาระและความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตทางการศึกษา หน้าที่การงาน ซึ่งถือว่าเป็น

ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่ออันสำคัญ สิ่งเหล่านี้ย่อมเกิดความกังวลทั้งตัวบุตรหลานเอง และรวมไปถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองด้วย หากบุตรหลานได้รับความรู้ในการพัฒนาตนเองได้อย่างถูกต้อง การเตรียมตัวสู่ออนาคตที่ดี ย่อมบังเกิดขึ้นต่อบุตรหลานอันเป็นที่รักอย่างแน่นอน เพื่อให้บุตรหลานได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา มีความรักความศรัทธาต่อพระรัตนตรัย มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธวิธีด้วยหลักสูตรการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ จากสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย และเข้าใจง่าย เน้นกระบวนการอบรมตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา พัฒนาหลักสูตรการอบรมด้วย 5 ส. 1. สนุก 2. สาระ 3. สงบ 4. สำนึก 5. สร้างสรรค์ โดยจะได้รับการอบรมดูแลจากพระอาจารย์อย่างใกล้ชิด อีกทั้งบุตรหลานจะได้ใช้เวลาว่างในช่วงปิดภาคเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะได้มาฝึกฝนอบรมตนเอง ให้เป็นผู้มีวินัย มีความเคารพ มีความอดทน มีอุปนิสัย กิริยามารยาทอันงดงาม มีความกตัญญูกตเวทิตลอดจนมุ่งเน้นการฝึกสมาธิ (Meditation) สวดมนต์ เจริญภาวนาให้มีจิตใจที่ผ่องใส มีสติ ปัญญาเฉียบแหลม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของบุตรหลานที่จะเติบโตขึ้นเป็นทั้งคนเก่งและคนดีในอนาคต สามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และช่วยส่งเสริมให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติโตขึ้นจะได้ไม่คดโกง และเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของพระศาสนา อีกทั้งกุศลผลบุญนี้ ย่อมบังเกิดขึ้นแก่มารดา บิดา ญาติพี่น้องและผู้สนับสนุนการบรรพชาอุปสมบททุกคน

4.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้กุลบุตร ได้ศึกษาเล่าเรียนคำสอนทางพระพุทธศาสนา ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมฝึกฝนอบรมตนให้เป็นผู้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง มีความอดทน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในครอบครัวสังคม กลุ่มกุลบุตรด้วยกันเอง เพื่อให้กุลบุตรห่างไกลจากสิ่งเสพติดให้โทษ และอบายมุขทุกชนิด ในช่วงปิดภาคเรียน
- 2) เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้ศึกษาคำสอนทาง พระพุทธศาสนา รักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา
- 3) เพื่อให้กุลบุตรผู้เข้ารับการอบรม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน
- 4) เพื่อส่งเสริมศรัทธา ปสาทะของกุลบุตรผู้เข้ารับการบรรพชา-อุปสมบท เพื่อเผยแผ่หลักธรรมการปฏิบัติตามพุทธคำรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสว่า "ตราบใดที่พุทธบริษัทยังศึกษา และปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตราบนั้นพุทธศาสนายังคงสถาพรอยู่ต่อไป"

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

ประชาสรรค์ แสนภักดี (2549) ทำการศึกษาวิจัย “การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) การสร้างผังเครือข่าย (Network Mapping) (2) การจัดทำแผนที่ความรู้ (3) การใช้การสื่อสาร

ยุทธศิลป์ ยินเจริญ (2550) ทำการศึกษาวิจัย “แนวทางการสร้างเครือข่ายองค์กรประชาชน : กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่า สภาพกลุ่มออมทรัพย์ทั้ง 6 กลุ่มมีจุดเด่น คือ 1) ระยะเวลาที่จัดตั้ง มีการจัดตั้งกลุ่มมาเป็นเวลามากกว่า 5 ปี 2) ประเภทสมาชิกเปิดรับทั่วไปทั้งผู้ใหญ่ เด็ก และกลุ่ม 3) ทะเบียนสมาชิกกลุ่มมีทะเบียนสมาชิกเรียบร้อย เป็นปัจจุบัน 4) วิธีเก็บเงินสัจจะสะสมสมาชิกไปส่งเงินสัจจะเองทั้งหมด 5) การประชุมใหญ่สามัญประจำปี มีกำหนดไว้แน่นอนมีการประชุมตรงตามกำหนดทุกปี มีบันทึกรายงานการประชุม จุดด้อย คือ 1) เงินทุนของกลุ่ม มีเฉพาะสัจจะสะสม 2) กิจกรรมของกลุ่ม มีเพียงให้กู้เงินอย่างเดียว การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์สรุปเฉลี่ยอยู่ในระดับ 2 พอใช้ได้ 2) แนวทางในการสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีการจัดเวทีประชาชนเพื่อนำผลเสนอต่อที่ประชุมและประชุมย่อยเพื่อหาแนวทางในการสร้างเครือข่าย สรุปผลการประชุมได้ดังนี้ คือ 1) สมาชิกกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกัน 2) สมาชิกมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน 3) มีกลุ่มแกนนำของเครือข่าย 4) โครงสร้างของเครือข่ายแบบผสม 5) ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ 6) ทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมจะต้องใช้ทุน แหล่งเรียนรู้ สำนักงาน 7) มีสมาชิกเครือข่าย 8) การเชื่อมโยงเครือข่ายภายในและภายนอก 9) การติดตามผลและประเมินผล 10) การบริหารจัดการและระบบผลประโยชน์มีการจัดตั้งคณะกรรมการโดยคัดเลือกจากตัวแทนสมาชิก

วิชัย แสงศรี (2552) ทำการศึกษาวิจัย “การศึกษาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ เครือข่าย สถานศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาการบริหารพบว่าการจัดการเครือข่ายสถานศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาพรวมมีปัญหาในระดับมากทุกภารกิจซึ่งภารกิจมีปัญหามากที่สุด การบริหารงานบุคคล รองลงมา ได้แก่ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานทั่วไป และการบริหารวิชาการ ตามลำดับ เนื่องจากการบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายที่ชัดเจน ไม่มีระเบียบไม่มีกฎหมายรองรับ รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากทุก

ภาคส่วนในพื้นที่ 2) สภาพและรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จทันที ชนบทภาคในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการบริหารจัดการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมีการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นสนับสนุนการจัดการศึกษากำหนดบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดภารกิจที่ชัดเจน ผู้บริหารมีภาวะผู้นำมีการประสานงานทุกภาคส่วนให้ร่วมขับเคลื่อนและติดตามผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนแบบการบริหารจัดการเครือข่าย

คำรงค์ศักดิ์ มีสุนทร (2556) ทำการศึกษาวิจัย “ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนกรณีศึกษา วัดนามสมมุติกับชุมชนนามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน โดยภาพรวมยังถือว่ายังมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ด้วยตัวชุมชนเองเป็นชุมชนชนบทขนาดเล็กที่ยังไม่เข้าถึงต่อวัฒนธรรมเมืองมากนัก ชุมชนจึงมีระบบการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบเครือญาติค่อนข้างสูง รวมทั้งยังมีปัจจัยอื่นที่เข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความสามัคคีต่อกัน เช่น ระบบความเชื่อ, ลักษณะนิสัยชุมชน, บทบาทของสงฆ์-วัด, นโยบายพัฒนาชุมชนของวัด และโรงเรียนที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชน เงื่อนไขความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชนในมิติการพัฒนา จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรม เอื้อเพื่อเอื้อแก่ของชาวบ้านที่ยึดถือผ่านลักษณะนิสัยชุมชน ความเชื่อ และการคาดหวัง ผลประโยชน์ทางสังคมได้หลอมรวมชุมชนเข้าด้วยกันให้มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่งผลให้ทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือได้ง่าย

รวี แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสปาโล (2556) ทำการศึกษาวิจัย “การศึกษาถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณีเฟซบุ๊กกับการพัฒนาผู้เรียนเนื่องจากเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่มีความนิยมมากที่สุด” ผลการศึกษาพบว่า ช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ส่งเสริมความสนใจที่ตนเองถนัด อย่างไรก็ตามนักวิจัยและนักวิชาการได้ทำการศึกษาอีกแง่มุมหนึ่งของปัจจัย และผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์พบว่าการใช้สื่อประเภทนี้ผู้ปกครองควรมีการสอนแนะให้เยาวชนผู้ใช้สื่อควรมีความรู้เท่าทันสื่อในการวิเคราะห์ก่อนเชื่อข้อมูลจากสื่อนี้ผู้สื่อสารหรือโพสต์เนื้อหาเป็นผู้กำหนดเนื้อหาเองและสามารถโพสต์ได้ทันทีในสื่อสังคมออนไลน์

สมศักดิ์ เอี่ยมดี และคณะ (2556) ทำการศึกษาวิจัย “การพัฒนาระบบการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา” ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบที่มีประสิทธิผลของระบบการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นเครือข่ายผสมผสานระหว่างบุคคลและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งอย่างไม่เป็นทางการและเป็นทางการช่วยการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วย 1) องค์กรของเครือข่าย 2) การจัดการเครือข่าย 3) การใช้ประโยชน์จากเครือข่าย และ 4) การธำรงรักษาเครือข่าย

ชญาณ์นันท์ ลี้มถาวรานันต์ (2559) ทำการศึกษาวิจัย “การสร้างเครือข่ายในชุมชนออนไลน์ท่องเที่ยวแบบอิสระ กรณีศึกษา I Roam Alone” ผลการวิจัยพบว่า อินเทอร์เน็ตถือเป็นปัจจัยที่ 6 ของการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบัน อินเทอร์เน็ตมีบทบาทในการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสร้างความสัมพันธ์ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายทางสังคม จะเห็นได้ว่าเครือข่ายทางสังคมถูกสร้างและขยายตัวขึ้น โดยบล็อกเกอร์ที่สร้างเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์การเดินทาง แรงบันดาลใจ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสัตว์ รวมทั้งความรัก โดยกลุ่มคนที่มีความสนใจในเนื้อหาจะแสดงออกด้วยการกดปุ่มถูกใจ (Like) แบ่งปัน (Share) ร่วมแสดงความคิดเห็น (Comment) ร่วมพูดคุย หรือแม้แต่การแท็กเพื่อนเพื่อให้เข้าร่วมพูดคุย โดยความสัมพันธ์เหล่านี้ เกิดขึ้นระหว่างบล็อกเกอร์กับคนอ่าน คนอ่านกับเพื่อน รวมทั้งคนอ่านกับผู้ร่วมพูดคุยอื่นที่แม้ไม่รู้จักกันมาก่อน นอกจากนี้การแบ่งปันโพสต์เนื้อหาของบล็อกเกอร์ไปยังเฟซบุ๊กของตนเองส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนออนไลน์ไปในวงกว้างเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการตลาดออฟไลน์ไปสู่การตลาดออนไลน์ในที่สุด สิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อเนื่องในการสร้างเครือข่ายชุมชนออนไลน์ท่องเที่ยวแบบอิสระให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

บุญเพิ่ม สอนภักดี และคณะ (2559) ทำการศึกษาวิจัย “รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 องค์คณะบุคคลเครือข่ายความร่วมมือ องค์ประกอบที่ 2 ขอบข่ายและภารกิจเครือข่ายความร่วมมือ องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และองค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริหารของเครือข่ายความร่วมมือ โดยผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลมีความเห็นว่ารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด เทศบาลมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และความมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ดวงพร พุทธวงศ์ (2561) ทำการศึกษาวิจัย “ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็กของผู้ประกอบการธุรกิจ เสื้อผ้าแฟชั่น” ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิกเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ได้ดี เป็นนักออกแบบสินค้าแฟชั่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงมาก ส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา ภายใต้งบสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ต้องการให้กลุ่มและภาครัฐสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันให้แน่นขึ้น 2) สมาชิกเครือข่าย ต้องการได้รับการฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาในระดับเข้มข้น สมาชิกส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ ในการเข้าร่วมเครือข่ายในระดับสูงมาก และ 3) สมาชิกมองว่าทั้งการปฏิบัติงานของภาครัฐและการประสานงานร่วมกันของ

สมาชิกเครือข่ายอยู่ในเกณฑ์ดีมาก ซึ่งแสดงว่าแผนการดำเนินงานของระบบเครือข่ายสำเร็จตามเป้าประสงค์ของภาครัฐ ทั้งนี้สมาชิกเครือข่ายมีความคาดหวังให้ภาครัฐสนับสนุนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และภาษาอังกฤษเพื่อธุรกิจ ปรับเพิ่มบทบาทในการประสานงาน และแสวงหาช่องทางการตลาดต่างประเทศด้วยการแสวงหาผู้ร่วมทุนชาวต่างชาติเพื่อการขยายธุรกิจ อย่างไรก็ตามสมาชิกเครือข่ายมีข้อเสนอแนะต่อกลุ่ม สมาชิกเครือข่ายด้วยกันว่าควรตั้งใจพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมความเป็นองค์กรทางธุรกิจและพัฒนาแผนธุรกิจ และต้องสานสัมพันธ์ระหว่างกันให้แน่นแฟ้นทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อเตรียมพร้อมรับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

ไคลเนิน (Kleinen, 1992: 86) ได้ทำการศึกษาการบูรณาการยุทธศาสตร์ ในการพัฒนาการศึกษาตามอักษาศัย ในเครือข่ายชุมชนประเทศในโลที่สาม ผลการวิจัยพบว่า การวางโครงสร้างองค์กรมีอิทธิพลต่อเครือข่ายการเรียนรู้ของการศึกษาตามอักษาศัย เทคโนโลยี ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างแนวคิดใหม่ของผู้นำ การพัฒนาการสื่อสาร และการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนเครือข่ายชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

บีเจต และคณะ (Bieget et al., 1994: 89) ได้ทำการศึกษาจุดแข็งของเครือข่ายทางสังคม และกลยุทธ์ของผู้จัดการของศูนย์สุขภาพทางอารมณ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนจุดแข็งของเครือข่ายทางสังคม ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนด้านนโยบายของรัฐบาล ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำที่มีการบริหารจัดการที่ดีและมีความรู้ มีทักษะในการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงโครงสร้างและรูปแบบขององค์กร นอกจากนี้องค์ประกอบสำคัญที่เป็นจุดแข็งของเครือข่ายทางสังคม ได้แก่ การสร้างเครือข่ายใหม่ การรักษาจุดแข็งให้คงอยู่อย่างยั่งยืน การยกระดับและการพัฒนาคุณภาพของเครือข่ายทางสังคม

เบรนท์ และจอฟเฟรี่ (Brent & Geoffrey, 1996: 98) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของเครือข่ายชุมชนการศึกษาตามอักษาศัย การสนับสนุนของสังคมการเพิ่มพลังอำนาจให้บุคลากร และการปรับปรุงด้านจิตวิทยาของผู้บริ โภค โดยใช้การวิเคราะห์เส้นทาง ผลวิจัยพบว่า การเพิ่มพลังอำนาจให้บุคลากรส่งผลทางตรงต่อการบริหารเครือข่ายของสังคม การสนับสนุนของสังคมเป็นตัวแปรท่ามกลาง และส่งผลต่อการบริหารเครือข่ายของชุมชน โดยส่งผลทางบวก เพศส่งผลทางลบต่อการบริหารเครือข่ายของชุมชน รวมทั้งส่งผลต่อการปรับปรุงทางจิตวิทยา ผลงานวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารบุคลากร การปรับปรุงด้านจิตวิทยาของผู้บริ โภคมีความสำคัญต่อการบริหารเครือข่ายของชุมชนการศึกษาตามอักษาศัย

ซีดีเน็ก (Zdenek, 1998: 65) ได้ทำการศึกษาความสำคัญของศักยภาพองค์กรและเครือข่ายสังคมในการพัฒนาชุมชนนิวเจอร์ซีย์และอินเดียนนา โดยศึกษาองค์ประกอบของเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอกขององค์กร การศึกษาใช้วิจัยเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์ทีมงานผู้นำ คณะกรรมการและชุมชนที่ให้การสนับสนุนเครือข่ายชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์เอกสารจากรายงานจากการสังเกตในภาคสนามและนำมาวิเคราะห์ โดยสรุปภาพรวม ผลวิจัยพบว่า ศักยภาพขององค์กร ประกอบด้วย โครงสร้างขององค์กร ผู้นำ ศักยภาพของบุคลากร ข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยีระบบการสื่อสาร และการปรับปรุงการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพขององค์กรพิจารณาจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและการเจริญเติบโต สำหรับการเจริญเติบโตพิจารณาจากสถานภาพทางการเงิน การขับ เคลื่อนชีวิตเชิงสร้างสรรค์ การขยายเครือข่าย งานวิจัยระบุจุดแข็งของเครือข่ายองค์กรเกี่ยวข้องกับความมั่นคงขององค์กร ศักยภาพของบุคลากรในองค์กร

พีร์กอย และ โครเดอร์ (Peregoy & Kroder, 2000: 122) ได้ทำการศึกษาการพัฒนากลยุทธ์สำหรับเครือข่ายด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยคัลลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลวิจัยพบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาเครือข่ายด้านศึกษามีปัจจัยหลายประการที่ช่วยทำให้เกิดประสิทธิภาพและเครือข่ายเกิดความเข้มแข็งคือ การเน้นการมีส่วนร่วม โดยเน้นเป้าหมายเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการบริหารเครือข่าย การให้สนับสนุนด้านปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ การบริหารจัดการที่ทำทาย โดยเฉพาะจุดแข็งที่เครือข่ายจะมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ประสิทธิภาพของบุคลากรในเครือข่าย คุณสมบัติความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ความเหมาะสมของแผนพัฒนา ตลอดจนวิธีการที่เข้าถึงนักศึกษาให้มีความสามารถในการเรียนรู้ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เครือข่ายประสบผลสำเร็จและถือว่าเป็นจุดแข็ง ได้แก่ เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต สื่ออุปกรณ์ อาคารสถานที่และห้องปฏิบัติ

ดันเนลสัน (Donneison, 2005: 67) ได้ทำการศึกษาพัฒนาเครือข่ายทางสังคมและวิเคราะห์การสร้างศักยภาพของเครือข่ายสังคมในอริโซนาและเม็กซิโก ผลวิจัยพบว่า จุดแข็งของเครือข่ายทางสังคมจะเน้นศักยภาพของเครือข่าย โดยประกอบด้วย การยกระดับการมีส่วนร่วมของคนในสังคม การปรับปรุงการบริหารงานและหน้าที่ความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังเน้นด้านความเจริญเติบโตขององค์กรด้วย

วิสซี และมิลาบายด์ (Visser & Mirabile, 2008: 87) ได้ทำการศึกษาทัศนคติตามบริบทของสังคม ผลกระทบต่อองค์ประกอบเครือข่ายของชุมชนการศึกษาตามอัครยาชัย วิธีการศึกษาใช้การหาความสัมพันธ์และการวิจัยเชิงทดลอง ผลวิจัยพบว่า ทัศนคติตามบริบทของสังคมมีความสำคัญต่อเครือข่ายการบริหารชุมชน โดยเฉพาะทัศนคติของคนในสังคมมีความสำคัญมาก ทำให้เครือข่ายของชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจในการทำวัตรสวดมนต์แปล วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร 2) การชำระรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจในการทำวัตรสวดมนต์แปล วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร 3) แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจในการทำวัตรสวดมนต์แปล วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจในการทำวัตรสวดมนต์แปล วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และสนทนากลุ่มโดยศึกษาพระสงฆ์ และกลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งทำวัตรสวดมนต์แปลเป็นประจำ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยมีระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

โดยเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเครือข่ายการสื่อสารรวม 27 คน ดังนี้

- (1) พระที่เป็นฝ่ายบริหารของวัด จำนวน 2 รูป
- (2) พระที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ จำนวน 5 รูป
- (3) พุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งทำวัตรสวดมนต์แปลเป็นประจำ จำนวน 10 คน

(4) สมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์ “วัดระฆังโฆสิตาราม ครอบครัวนุญ ธรรมะสู่ดวงใจ” จำนวน 10 คน

รวมจำนวนทั้งสิ้น 27 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ในประเด็นรูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง ได้แก่ พระสงฆ์ที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ จำนวน 5 รูป กลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งทำวัตรสวดมนต์แปลเป็นประจำ จำนวน 10 คน และ สมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์ “วัดระฆังโฆสิตาราม ครอบครัวนุญ ธรรมะสู่ดวงใจ จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 25 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยจะต้องตั้งคำถามที่มุ่งให้ได้คำตอบตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้มากที่สุด เพื่อรวบรวมการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์จากผู้ให้คำตอบโดยตรง (Personal Interview หรือ Face to face Interview) ผ่านระบบออนไลน์

นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือประเภทหนึ่งคือการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจัดการเครือข่ายการสื่อสารเพื่อให้การศึกษาวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้ศึกษาใช้ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารนี้เป็นแนวทางของการวิเคราะห์ และตีความร่วมกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เจาะลึก

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 6 เดือน โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 หลังจากผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารเพื่อนำมาประกอบการเขียนโครงงานวิจัย โดยใช้เวลาประมาณ 2 เดือน ตั้งแต่ กันยายน พ.ศ.2564

ระยะที่ 2 เริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ.2564 ผู้วิจัยเริ่มเข้าไปสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ตลอดจนทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กันและเริ่มเขียนให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ ให้คำแนะนำแก้ไขปรับปรุง

ระยะที่ 3 เดือนมกราคม พ.ศ.2565 หลังจากผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลสำเร็จแล้ว แต่ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน ก็จะต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง เพื่อนำไปเขียนผลการวิจัย

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Triangulation)

5.1 ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูลหลากหลายเพื่อเป็นการตรวจสอบยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่า ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ (Observation) หากพบว่าข้อมูลมีความแตกต่างกันก็จะไม่นำมาวิเคราะห์ แต่หากข้อมูลมีความสอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันก็จะนำข้อมูลนั้นมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

5.2 ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) เป็นการตรวจสอบยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล คือ ไม่ว่าผู้ใดทำการเก็บรวบรวมข้อมูลก็จะได้ข้อมูลที่ตรงกัน โดยในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเพิ่มเติมด้วยการใช้ผู้ช่วยวิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ร่วมรับรู้เกี่ยวกับการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายธุรกิจโดยเมื่อได้ข้อมูลจากแหล่งเหล่านี้ ทางผู้ศึกษาก็นำมาเปรียบเทียบและแยกแยะว่ามีข้อมูลในเรื่องเดียวกันมีความเหมือนความคล้าย หรือความขัดแย้งกัน

5.3 ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) เป็นการยืนยันข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎีที่หลากหลาย โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ และแนวคิดเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์เชิงธุรกิจเป็นแนวคิดหลัก ผู้ศึกษายังได้นำข้อมูลที่ได้อธิบาย และเขียนเป็นรายงานเสร็จ กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลได้อ่านและทบทวนว่า ข้อมูลและการตีความของผู้ศึกษาเที่ยงตรงตามที่ผู้ให้ข้อมูลได้พูดได้ปฏิบัติหรือไม่ แล้วจึงแก้ไขเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารได้ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ แบ่งได้ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จะทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยในแต่ละครั้งที่เก็บข้อมูลผู้วิจัยจะจดบันทึก ถอดเทปบันทึกเสียงมาจัดแยกประเด็นต่างๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์

6.2 ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ว่าการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร มีประเด็นสารและรูปแบบสื่อเป็นอย่างไรบ้างเพื่อเป็นแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ต่อไป

6.3 นำข้อสรุปไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้องแล้วจึงจัดทำเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย เรื่อง “การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
2. เพื่อศึกษาการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

โดยการศึกษาข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคล

การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง ได้แก่ พระสงฆ์ที่เป็นฝ่ายบริหารของวัด 2 รูป และพระสงฆ์ที่อยู่ในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ 5 รูป รวมทั้งหมด 7 คน และการสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ ผู้ซึ่งทำวัตรสวดมนต์แปลเป็นประจำ จำนวน 10 คน และสมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์ “วัดระฆังโฆสิตาราม ครอบครัวนุญ ธรรมะสู่ดวงใจ” 10 คน รวม 20 คน

ส่วนที่ 1 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร

1.1 ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็น อย่างไร

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร สามารถแบ่งลักษณะเครือข่ายการสื่อสารตามสถานภาพและบทบาทของสมาชิกแบ่ง ได้แก่ เครือข่ายแนวนอน เครือข่ายแนวตั้ง และแบ่งตามระดับการรวมตัวของสมาชิก ได้แก่ เครือข่ายระดับบุคคล เครือข่ายระดับกลุ่มหรือองค์การ และเครือข่ายระดับชุมชนต่างๆ

“...เป็นเครือข่ายที่มีทั้งญาติพี่น้อง และที่เป็นเพื่อนกันมาแลกเปลี่ยนความรู้
ความคิดและประสบการณ์...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, วันที่ 14 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกทุกคนมีความแตกต่างกันแต่ก็รวมกันเพราะมีกิจกรรมที่ปฏิบัติเกี่ยวกับ
พระพุทธศาสนาเหมือนกัน โดยช่วยเหลือและร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกทุกคนทำกิจกรรมที่ช่วยเหลือและร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมกัน...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกในเครือข่ายที่มุ่งเน้นการทำกิจกรรมอย่างจริงจังและพัฒนาให้เกิดความ
ร่วมมืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, วันที่ 16 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกในเครือข่ายเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่มุ่งเน้นการจัดการ
กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, วันที่ 16 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกมีอิสระในการดำเนินงาน และมีคณะกรรมการร่วมกันทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง หรือประสานงาน...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, วันที่ 17 ธันวาคม 2564)

“...เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, วันที่ 18 ธันวาคม 2564)

จากการสัมภาษณ์ โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร มีลักษณะเครือข่ายการสื่อสารในรูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เนื่องจากเป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมจากโครงการธรรมะสู่ดวงใจ เช่น การสวดมนต์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์การ ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็นลักษณะเครือข่ายใกล้ชิด เนื่องจากเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ช่วยเหลือและร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือสนับสนุนส่งเสริมกัน รวมทั้งยังประกอบด้วยสมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น และยังมีลักษณะที่เป็นเครือข่ายต่างประเภทกัน ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านการประกอบอาชีพ แต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

1.2 การสร้างเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ

วิธีการสร้างเครือข่ายการสื่อสารสามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) การสร้างเครือข่ายตระหนักในปัญหาและสำนึกในการรวมตัว 2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ 3) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย และ 4) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์การที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย

“...สมาชิกมีความตระหนักในปัญหาทางด้านจิตใจจึงนึกถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการ และมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางโครงการตลอด เช่น กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเย็น มีการเข้าร่วมปฏิบัติวิปัสสนา และมีแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นการสะดวกในการประสานงานระหว่างสมาชิกในโครงการแต่ละคน...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, วันที่ 14 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกทุกคนพร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปด้วยกันและต่างก็ดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีการหาแกนในการสร้างเครือข่ายเพื่อจะได้สะดวกในการประสานงานในส่วนงานต่างๆ และมีการสร้างแนวร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยตลอด...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกในโครงการมีการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น มีการเข้าร่วมกิจกรรมดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยตลอด โดยมีแกนในการสร้างเครือข่ายเพื่อการประสานงานการดำเนินงานต่างๆ เป็นไปได้อย่างสะดวกมากขึ้น และมีการสร้างแนวร่วมสมาชิกเครือข่ายในการทำกิจกรรมมาโดยตลอด...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกในโครงการต่างก็ตระหนักถึงปัญหาทางสังคม มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในโครงการด้วยการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งปันภูมิปัญญากันมาโดยตลอด มีการบอกกล่าวแนะนำบุคคลอื่นที่สนใจให้มาเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมเป็นสมาชิก...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, วันที่ 16 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกในโครงการต่างก็ดูแลกันแบบญาติพี่น้อง มีการหาแกนในการสร้างเครือข่ายให้กับโครงการเพื่อช่วยในการประสานงานการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ มีการสร้างแนวร่วมสมาชิกเครือข่ายในการทำกิจกรรม เช่น ร่วมกันกับหน่วยงานอื่นในการจัดกิจกรรมต่างๆ ...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5, วันที่ 16 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกต่างก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมต่างๆ โดยต่างคอยช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันมาโดยตลอด มีการสร้างแนวร่วมสมาชิกเครือข่ายในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, วันที่ 17 ธันวาคม 2564)

“...สมาชิกต่างก็ถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือดูแลแบ่งปันกัน โดยมีแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยในการประสานงาน ดำเนินงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการสร้างแนวร่วมสมาชิกเครือข่ายในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, วันที่ 18 ธันวาคม 2564)

จากการสัมภาษณ์ โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร มีการสร้างเครือข่ายการสื่อสารซึ่งสามารถสรุปและสังเคราะห์ได้ดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายตระหนักในปัญหา และสำนึกในการร่วมตัว โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการสร้างความความตระหนักในปัญหาและมีการคำนึงถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการเป็นสำคัญ ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้กัน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางโครงการตลอด เช่น กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเย็น การเข้าร่วมปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน สมาชิกในเครือข่ายนำบุตรหลานเข้าร่วม บรรพชาตลอด อีกทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้น

2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการคำนึงถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการเป็นสำคัญ

3) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นการสะดวกในการประสานงานระหว่างสมาชิกในโครงการ

4) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการบอกกล่าวแนะนำบุคคลอื่นที่สนใจให้มาเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมเป็นสมาชิก

ส่วนที่ 2 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

การธำรงรักษาเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 2) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย 3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ 4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ 5) การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา และ 6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

“...กิจกรรมที่จัดต่อเนื่อง คือ การแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำทุกวันพระ การสวดมนต์ทำวัตรแปลในเย็นวันอาทิตย์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ รวมถึงการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม จัดค่ายพัฒนาจิตเจริญปัญญา เป็นต้น โดยการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกมาโดยตลอด ในการจัดงานแต่ละครั้งสมาชิกในเครือข่ายก็จะมีการแบ่งหน้าที่กันเพื่อช่วยกันจัดงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีการติดต่อไปมาหาสู่กันตลอด...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, วันที่ 14 ธันวาคม 2564)

“...เป็นสนามสอบธรรมสนามหลวง จัดค่ายพัฒนาจิตเจริญปัญญา จัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ สวดมนต์ทำวัตรเป็นประจำ มีการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ มีการ

ปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน มีทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าภาพร่วมบริจาคอย่างต่อเนื่อง มีการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันมาโดยตลอดตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย คอยดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด การสร้างสิ่งจูงใจเพื่อให้สมาชิกยังคงเข้าร่วม โครงการโดยการดูแลช่วยเหลือกันสร้างบรรยากาศแบบครอบครัวทำให้สมาชิกรู้สึกมีความผูกพันและอบอุ่นอยู่ตลอดเวลา มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง โครงการจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความรู้ความสามารถของตัวเองออกมาโดยตลอดเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำรุ่นต่อไป...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...มีการจัดกิจกรรมตลอดทั้งปี เช่น สวดมนต์ทำวัตรเย็น จัดงานในวันสำคัญต่างๆ จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น มีการสร้างสิ่งจูงใจให้สมาชิกยังคงอยู่ร่วมในโครงการเช่น ทำเป็นตัวอย่างให้เห็น ทำดีมีรางวัล สร้างบรรยากาศการทำกิจกรรมแบบครอบครัว มีการจัดหาทรัพยากรสนับสนุน โครงการอย่างเพียงพอ มีการให้ความช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ด้วยดีมาโดยตลอด มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, วันที่ 18 ธันวาคม 2564)

“...มีการสร้างแรงจูงใจ โดยวิธีการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าคนที่มาร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างจากเดิมมากน้อยแค่ไหน เช่น ครอบครัวอาจจะเคยมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างมีความทุกข์ใจ แต่เมื่อได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร เจริญสติภาวนา ทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็งมีสติอยู่ตลอดเวลาซึ่งส่งผลกับการใช้ชีวิตประจำวัน เป็นคนมีเหตุผลมากขึ้น ลดการทะเลาะเบาะแว้ง และทำให้ความทุกข์ใจเบาบางลงได้...”

(การสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ, วันที่ 20 ธันวาคม 2564)

“...มีการจัดหาทุนสนับสนุนอย่างเพียงพอสำหรับการจัดกิจกรรม มีการดูแลให้ความช่วยเหลือสมาชิกใน โครงการด้วยดีตลอดมา และมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

โครงการจะให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้แก่คนรุ่นใหม่ได้แสดงออกได้อย่างเต็มที่เพื่อที่จะเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในรุ่นต่อไป...”

(การสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ, วันที่ 21 ธันวาคม 2564)

จากการสัมภาษณ์ โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร มีการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผ่านกระบวนการต่างๆ ซึ่งสามารถสรุปและสังเคราะห์ได้ดังนี้

1) การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำทุกวันพระ การสวดมนต์ทำวัตรแปลในเย็นวันอาทิตย์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม การจัดทำพัฒนาจิตเจริญปัญญา การเป็นสนามสอบธรรมสนามหลวง การจัดทำพัฒนาจิตเจริญปัญญา การปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน การจัดอบรมเสริมความรู้วิปัสสนากรรมฐานแก่พระนวกะ

2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย กิจกรรมต่างๆ ของโครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย โดยสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้นมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ซึ่งในการจัดงานแต่ละครั้งสมาชิกในเครือข่ายมีการแบ่งหน้าที่กันเพื่อช่วยกันจัดงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีการติดต่อไปมาหาสู่กันตลอด มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปันภูมิปัญญาต่างๆ ตลอดจนมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา

3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีสร้างสิ่งจูงใจอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม “ทำดีมีรางวัล” รวมทั้งการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สมาชิกในเครือข่ายจึงมีรู้สึกผูกพันและอบอุ่นอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าสมาชิกในเครือข่ายมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างจากเดิมมากน้อยแค่ไหน เช่น ปัญหาทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวที่ลดลง โดยใช้ร่วมกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร เจริญสติภาวนา ทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็งมีสติอยู่ตลอดเวลาซึ่งส่งผลกับการใช้ชีวิตประจำวัน เป็นคนมีเหตุผลมากขึ้น ลดการทะเลาะเบาะแว้ง และทำให้ความทุกข์ในใจเบาบางลงได้ นอกจากนี้เข้าร่วมโครงการ เช่น ทำดีมีรางวัล

4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าภาพร่วมบริจาคอย่างต่อเนื่องสำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆ

5) การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้กับสมาชิกในเครือข่ายเป็นอย่างดี เช่น ช่วยจัดงบประมาณสนับสนุนในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนให้โดยตลอด การมอบปัจจัยช่วยครอบครัวของสมาชิกในเครือข่ายที่เสียชีวิต รวมทั้งสมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมงานด้วยเพื่อเป็นกำลังใจให้สมาชิกในครอบครัวที่เหลือต่อไป รวมทั้งการให้คำปรึกษาแนะนำเวลาที่สมาชิกในเครือข่ายพบปัญหาต่างๆ ตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น

6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง พบว่า โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องโดยโครงการจะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นคนรุ่นใหม่ได้แสดงความคิดเห็น และความสามารถของตนเองที่แสดงออกมา เพื่อเป็นการสร้างความเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในรุ่นต่อไป

ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร

แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ได้แก่ ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสารการมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเป็นไปได้อย่างสะดวก สบาย รวดเร็ว สม่ำเสมอ และทั่วถึง ทั้งในช่วงเวลาปกติ และช่วงที่มีภาวะวิกฤต

“...ผ่านทางช่องทางออนไลน์เป็นหลัก ป้ายประชาสัมพันธ์ของทางวัด และการบอกเล่าของคนในชุมชนโดยใช้สื่อออนไลน์ เช่น เพจของทางวัด เพจของกลุ่ม ไลน์กลุ่ม ป้ายประชาสัมพันธ์การสื่อสารโดยตรง คือ การบอกกล่าว...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, วันที่ 14 ธันวาคม 2564)

“...รูปแบบสื่อที่ใช้เพื่อการสร้างเครือข่ายใช้การสื่อสารทางตรงโดยการบอกกล่าวผ่านช่องทางออนไลน์ ป้ายประชาสัมพันธ์ของทางวัด โดยผ่านการบอกกล่าว ช่องทางออนไลน์ และป้ายประชาสัมพันธ์ของทางวัด...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4, วันที่ 16 ธันวาคม 2564)

“...มีการสื่อสารแจ้งข่าวกิจกรรมต่างๆ โดยผ่านทางช่องทางออนไลน์เป็นหลัก โดยผ่านช่องทางออนไลน์ การบอกกล่าว และป้ายประชาสัมพันธ์ของทางวัด...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, วันที่ 17 ธันวาคม 2564)

“...มีการสื่อสารระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลัก โดยผ่านออนไลน์ ป้ายประชาสัมพันธ์หน้าวัด และการบอกกล่าวโดยตรง...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7, วันที่ 18 ธันวาคม 2564)

“...เนื่องด้วยสถานการณ์โรคระบาดการสื่อสารจึงผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลัก บางกิจกรรมต้องจำกัดจำนวนคน คนที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ก็ให้รับชมผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลัก โดยผ่านสื่อช่องทางออนไลน์ การบอกกล่าว และป้ายประชาสัมพันธ์ของทางวัด...”

(การสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ, วันที่ 20-21 ธันวาคม 2564)

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารโดยใช้รูปแบบสื่อที่ใช้เพื่อการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ประกอบด้วย

1) สื่อดั้งเดิม ได้แก่ แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อบุคคล (การบอกต่อ) และสื่อกิจกรรม

2) สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก หรือไลน์

รูปแบบสื่อดั้งเดิมที่เครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจใช้เพื่อการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร ได้แก่ การทำความเข้าใจกับสมาชิกในการพบกันผ่านกิจกรรมของสมาชิกเป็นรูปแบบสื่อที่ได้ผลดีในการเข้าถึงสมาชิก สื่ออื่นที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารใช้ ได้แก่ ป้ายโฆษณา และการให้สมาชิกที่เป็นบุคคลใกล้ชิดสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ

แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยจึงควรมุ่งเน้นที่การพัฒนาการสื่อสารซึ่งเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกันได้การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของเครือข่ายเป็นการสื่อสารแบบหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกโดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด โดยเฉพาะการจัดการเครือข่ายการสื่อสารผ่าน “สื่อใหม่” ที่เกิดจากความก้าวหน้าของการสื่อสารที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทางในสื่อเก่า ซึ่งทำให้เกิดการเสวนา

และการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้ตลอดเวลา ลักษณะเช่นนี้ยังทำให้ผู้รับสารมีโอกาสทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารได้ อีกทั้งยังเอื้อต่อการสร้างชุมชน โดยชุมชนที่เกิดจากสื่อใหม่นั้นจะกลายเป็น เครือข่ายความรู้ที่ไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ จึงช่วยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการจัดการความรู้ ทั้งในกระบวนการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาแนวคิดหรือโครงการใหม่ และการเก็บสะสมความรู้ใหม่ ดังนั้นโครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารจึงควรจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยใช้สื่อใหม่ผ่านสื่อออนไลน์เพิ่มเติมที่นอกเหนือจากที่ได้ดำเนินการไว้แล้ว เช่น ยูทูป (YouTube) การจัดทำหนังสือสวดมนต์ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-BOOK) อีเมล (E-mail) เว็บไซต์ (Web site) ทวิตเตอร์ (Twitter) อินสตาแกรม (Instagram) ตี๊กต็อก (TIK TOK) เป็นต้น

ตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารผ่านระบบการติดต่อสื่อสารจำแนกตามประเภทสื่อ

ประเภทสื่อ	ข้อดี	ข้อจำกัด
สื่อดั้งเดิม		
1) แผ่นพับ	1.1) สมาชิกเครือข่ายธรรมะผู้ดวงใจมีความพึงพอใจและรู้สึกเป็นกันเอง 1.2) สามารถสร้างความสนใจแก่สมาชิกเครือข่ายธรรมะผู้ดวงใจซึ่งเป็นผู้รับสารได้อย่างเต็มที่ 1.3) ถ้าได้รับการออกแบบสื่ออย่างประณีตสวยงามจะทำให้สมาชิกเครือข่ายธรรมะผู้ดวงใจนั้นเก็บสื่อด้วยความชื่นชมทำให้เกิดการเผยแพร่ ทั้งทางตรงและทางอ้อม	1.1) ต้องใช้ค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง 1.2) มีความยุ่งยากในการเผยแพร่ให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ 1.3) เกิดการสูญเปล่าหากสมาชิกเครือข่ายธรรมะผู้ดวงใจไม่สนใจข่าวสารนั้น

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทสื่อ	ข้อดี	ข้อจำกัด
2) ป้ายประชาสัมพันธ์	2.1) ทำให้ครอบคลุมพื้นที่สูงเลื้อยติดตั้งเฉพาะแหล่งได้ 2.2) ให้ความถี่ในการมองเห็นบ่อยเพราะจุดติดตั้งจะเป็นเส้นทางหรือบริเวณที่ต้องเดินผ่านไปมาเสมอ 2.3) สามารถดึงดูดความสนใจได้ดีมาก 2.4) ไม่มีความจำกัดเรื่องเวลาที่นำเสนอข้อมูล 2.5) ข้อความที่กะทัดรัดกลายเป็นจุดเด่นที่ทำให้เกิดการเน้นตัวอักษรและภาพลักษณ์เป็นที่จดจำได้ง่าย	2.1) การนำเสนอข้อมูลมีความจำกัดสูงทำให้ขาดรายละเอียดเมื่อเทียบกับสื่ออื่นๆ 2.2) กรณีที่มีตำแหน่งการติดตั้งไม่ดีนักย่อมได้รับความสนใจน้อย 2.3) ต้องการความประณีตสูงทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก 2.4) บางครั้งทำให้เสียบรรยากาศสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะสื่อบางชิ้นที่ออกแบบไม่สวย ไม่สะดวกตา
3) บุคคล (การบอกต่อ)	3.1) ไม่ต้องสิ้นเปลืองในการซื้อสื่อ 3.2) น้ำเสียงประกอบการพูดของสมาชิกเครือข่ายธรรมชาติมีอิทธิพลในการชักจูงและสร้างความสนใจได้มากกว่า 3.3) เป็นการสื่อสารสองทางทั้งสมาชิกเครือข่ายธรรมชาติและผู้ฟังและผู้ฟังสามารถโต้ตอบกันได้ทันที 3.4) สมาชิกเครือข่ายธรรมชาติที่เป็นผู้พูดสามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะกับผู้ฟังได้ทันที	3.1) ไม่มีความคงทนถาวร พูดแล้วก็ผ่านไป 3.2) ไม่สามารถครอบคลุมสมาชิกเครือข่ายธรรมชาติที่เป็นผู้ฟังจำนวนมากๆ ได้ 3.3) หากสมาชิกเครือข่ายธรรมชาติที่เป็นผู้พูดขาดความสามารถในการพูดจูงใจก็จะทำให้การพูดล้มเหลวได้ 3.4) สมาชิกเครือข่ายธรรมชาติที่เป็นผู้ฟังไม่เข้าใจต้องมีอุปกรณ์ประกอบการพูด เช่น ภาพถ่าย ภาพสไลด์ ภาพยนตร์ 3.5) เป็นสื่อที่ไม่มีหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจน
4) กิจกรรม	4.1) ส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายธรรมชาติกล้าแสดงออกและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 4.2) ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน	4.1) จำเป็นต้องเตรียมการเบื้องต้นและฝึกปฏิบัติอย่างระมัดระวัง 4.2) จำเป็นต้องอาศัยทักษะความชำนาญในเนื้อหาประกอบกิจกรรมและวิธีการ 4.3) หากมีสมาชิกเครือข่ายธรรมชาติผู้ร่วมกิจกรรมจำนวนมากอาจมีอุปสรรคในการควบคุม

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทสื่อ	ข้อดี	ข้อจำกัด
สื่อใหม่ (สื่อออนไลน์)	1.1) ช่วยเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่าย ธรรมสู่ดวงใจ	1.1) อาจเสียค่าใช้จ่ายมาก
	1.2) ใช้ง่ายเก็บรักษาง่ายพกพาได้สะดวก	1.2) การออกแบบสื่อต้องอาศัยเวลาสติปัญญา และความสามารถเป็นอย่างยิ่ง
	1.3) สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง	1.3) มีตัวแปรที่เป็นปัญหาออกนอกเหนือจากการ ควบคุมมากเช่น ไฟฟ้าขัดข้อง ระบบServerเป็นต้น
	1.4) ง่ายต่อการใช้งาน	1.4) เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงเร็วมากทำให้ ผู้ผลิตสื่อมีเด็ยต้องหาความรู้ให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงเสมอ
	1.5) ช่วยสนับสนุนให้มีสถานที่เพื่อการจัด กิจกรรมทางศาสนาไม่จำกัดอยู่เพียงที่วัด เท่านั้น	1.5) ต้องการทีมงานที่มีความชำนาญในแต่ละ ด้านเป็นอย่างมาก
	1.6) สามารถใช้กับสมาชิกเครือข่ายธรรมสู่ ดวงใจได้ทุกระดับอายุและความรู้	

ส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัด ระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตาราม
วรมหาวิหาร ประกอบด้วยด้านรูปแบบการสื่อสาร ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมและ
วัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ

“...รูปแบบการสื่อสารมีอุปสรรคเป็นบางโอกาสช่วงที่ไม่ให้มีการรวมกลุ่มกัน หรือ
ช่วงที่เกิดโรคระบาดกิจกรรมหลายๆ อย่างก็ต้องงดจัด นอกจากนี้เนื่องจากว่าสมาชิกในเครือข่ายมา
จากหลายครอบครัวพื้นฐานครอบครัวแตกต่างกัน หลากหลายอาชีพความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ก็จะไม่
ค่อยตรงกันแต่ทุกคนก็มีเป้าหมายเดียวกันสามารถปรับตัวเข้าหากันได้...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1, วันที่ 14 ธันวาคม 2564)

“...การที่มีโรคระบาดเกิดอุปสรรคในการรวมกลุ่มกันจัดงาน ต้องงดจัดกิจกรรมที่มีความเสี่ยง หรือเว้นระยะห่างเพื่อความปลอดภัย ทำให้คนมาร่วมงานได้ในจำนวนที่จำกัด มีอุปสรรคบ้างในช่วงที่สถานการณ์บ้านเมืองไม่ปลอดภัยบางกิจกรรมต้องงดจัด เช่น การสวดมนต์ข้ามคืน เพราะจำกัดด้วยเรื่องของเวลา...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...ช่วงเกิดโรคระบาดกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มคนเป็นจำนวนมากก็จะต้องงดจัด บางกิจกรรมก็ต้องจัดตามสถานการณ์ของบ้านเมือง ช่วงเศรษฐกิจไม่ดีก็ส่งผลกระทบต่อสนับสนุนในการทำกิจกรรมบ้าง...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3, วันที่ 15 ธันวาคม 2564)

“...รูปแบบการสื่อสารมีอุปสรรคบ้างในช่วงของการเกิดโรคระบาดเพราะกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มคนจำนวนมากต้องงดจัดเพื่อหลีกเลี่ยงการแพร่ระบาดของเชื้อโรค และหากเศรษฐกิจไม่ดีอาจจะส่งผลต่อการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนในการทำกิจกรรมบ้าง...”

(สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6, วันที่ 17 ธันวาคม 2564)

“...เนื่องจากเกิดโรคระบาดขึ้นทำให้ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้เพราะเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อ ช่วงเศรษฐกิจไม่ดีส่งผลกระทบต่อทรัพยากรที่สนับสนุน โครงการมีจำนวนจำกัดมากขึ้น...”

(การสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ, วันที่ 20 ธันวาคม 2564)

“...รูปแบบการสื่อสารมีอุปสรรคเพราะต้องงดจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องขออนุญาตจากทางการบางครั้งอาจทำให้เกิดความล่าช้า ช่วงเกิดโรคระบาดคนส่วนใหญ่งดการเดินทางออกนอกบ้าน และการควบคุมจำนวนคนในการเข้าร่วมทำกิจกรรมทำให้หลายกิจกรรมมีคนร่วมงานน้อยลง ช่วงเศรษฐกิจไม่ดีต่างคนต่างต้องดิ้นรนทำงานเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว อาจทำให้ไม่สามารถไปเข้าร่วมกิจกรรมได้บ่อยๆ ...”

(การสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ, วันที่ 21 ธันวาคม 2564)

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารปัญหาอุปสรรคในการสื่อสารซึ่งสามารถสังเคราะห์ได้ดังนี้

1) ปัญหาในการสื่อสาร ได้แก่

1.1) ด้านรูปแบบการสื่อสาร พุทธศาสนิกชนในเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาน้อยลง

1.2) ด้านการเมืองการปกครอง การงดจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา

1.3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจมีความคิดเห็นแตกต่างกันจึงไม่ตรงกัน

1.4) ด้านเศรษฐกิจ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารขาดปัจจัยสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

2) อุปสรรคในการสื่อสาร

2.1) ด้านรูปแบบการสื่อสาร ได้แก่ การระบาดของโรคโควิด 19 การรวมกลุ่มกันจัดงานต้องงดจัดกิจกรรมที่มีความเสี่ยง หรือเว้นระยะห่างเพื่อความปลอดภัย ทำให้คนมาร่วมงานได้ในจำนวนที่จำกัด รวมทั้งการจัดกิจกรรมบางอย่างจำเป็นต้องใช้รูปแบบการจัดในระบบออนไลน์

2.2) ด้านการเมืองการปกครอง การจัดกิจกรรมที่มีระยะเวลาที่สถานการณ์บ้านเมืองกำหนดบางกิจกรรมต้องงดจัด เช่น การสวดมนต์ข้ามคืนเนื่องจากกิจกรรมต้องจัดในช่วงของระยะเวลาเคอร์ฟิว รวมทั้งบางกิจกรรมที่มีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย การประสานงานอาจต้องทำในหลายขั้นตอนมากเกินไป ทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ช้า เนื่องจากจัดกิจกรรมต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของทางราชการ

2.3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากสมาชิกในเครือข่ายมาจากหลายครอบครัว พื้นฐานครอบครัว และหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกัน ดังนั้นความคิดเห็นการจัดกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจจึงไม่ตรงกัน แต่สมาชิกในเครือข่ายทุกคนก็มีเป้าหมายเดียวกันและมีการปรับตัวเข้าหากันได้ นอกจากนี้เนื่องจากการระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการติดเชื้อและการแพร่เชื้อของโรคโควิด 19 รวมทั้งการจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของสมาชิกเป็นอันดับแรก ทั้งการสวมหน้ากาก การเว้นระยะห่าง ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกลดลง

2.4) ด้านเศรษฐกิจ การจัดกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจในยุคเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลต่อการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนในการทำกิจกรรมลดลง ประกอบกับสมาชิกในเครือข่ายมีการเข้าร่วมกิจกรรมลดลงเนื่องจากการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมต่างก็มีค่าใช้จ่าย สมาชิกบางรายต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด จึงทำให้ไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของทางโครงการได้บ่อยนัก

กล่าวโดยสรุปแล้วโครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร มีลักษณะเครือข่ายการสื่อสารในรูปแบบที่หลากหลายออกไป เช่น ลักษณะเครือข่ายใกล้ชิด เครือข่ายที่สมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง หรือเป็นเครือข่ายต่างประเทศ เป็นต้น แต่ก็มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ การทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การสวดมนต์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นต้น และโครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการสร้างเครือข่ายโดยเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายที่สำนึกในการรวมตัว โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการเป็นสำคัญผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้กัน ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยมีแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นการสะดวกในการประสานงานระหว่างสมาชิกในโครงการ รวมทั้งมีการสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่ายด้วยวิธีการบอกกล่าวแนะนำบุคคลอื่นที่สนใจให้มาเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมเป็นสมาชิก

การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ ผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำทุกวันพระ การสวดมนต์ทำวัตรแปลในเย็นวันอาทิตย์ เป็นต้น โดยมีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย กิจกรรมต่างๆ ของโครงการธรรมะสู่ดวงใจการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีการแบ่งหน้าที่กันเพื่อช่วยกันจัดงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี รวมทั้งมีการดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจผ่านกิจกรรม “ทำดีมีรางวัล” เพื่อสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สมาชิกในเครือข่ายจึงมีรู้สึกผูกพันและอบอุ่นอยู่ตลอดเวลา และยังมีการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าของร่วมบริจาคอย่างต่อเนื่อง และการให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา เช่น ช่วยจัดงบประมาณสนับสนุนในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนให้โดยตลอด การมอบปัจจัยช่วยครอบครัวของสมาชิกในเครือข่ายที่เสียชีวิต ตลอดจนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องโดยโครงการจะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นคนรุ่นใหม่ได้แสดงความคิดเห็น และความสามารถของตนเองที่แสดงออกมา เพื่อเป็นการสร้างความเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำรุ่นต่อไป

แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆัง โฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยควรมุ่งเน้นที่การพัฒนาการสื่อสารซึ่งเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกันได้ การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของเครือข่ายเป็นการสื่อสารแบบหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกโดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด โดยเฉพาะการจัดการเครือข่ายการสื่อสารผ่าน “สื่อใหม่” ที่เกิดจากความก้าวหน้าของการสื่อสารที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทางในสื่อเก่า ซึ่งทำให้เกิดการเสวนา และการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้ตลอดเวลา เช่น ยูทูป (YouTube) การจัดทำหนังสือสวดมนต์ใน

รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-BOOK) อีเมล (E-mail) เว็บไซต์ (Web site) ทวิตเตอร์ (Twitter) อิน스타그램 (Instagram) ตี๊กต็อก (TIK TOK) เป็นต้น

ส่วนปัญหาอุปสรรคในการสื่อสาร การระบาดของโรคโควิด 19 การรวมกลุ่มกัน จัดงานต้องงดจัดกิจกรรมที่มีความเสี่ยง หรือเว้นระยะห่างเพื่อความปลอดภัย ทำให้คนมาร่วมงาน ได้ในจำนวนที่จำกัด รวมทั้งการจัดกิจกรรมบางอย่างจำเป็นต้องใช้รูปแบบการจัดในระบบออนไลน์ ทำให้ปัญหาเกิดขึ้นกับทุกด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบการสื่อสาร ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ 4.1

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
2. เพื่อศึกษาการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

1. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้าง เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง ได้แก่ พระสงฆ์ที่เป็นฝ่ายบริหารของวัด 2 รูป และพระสงฆ์ที่อยู่ในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ 5 รูป พุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผู้ซึ่งทำวัตรสวดมนต์แปลเป็นประจำจำนวน 10 คน และสมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์ “วัดระฆังโฆสิตารามครอบครัวบุญ ธรรมะสู่ดวงใจ” 10 คน รวมทั้งหมด 27 คน จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ส่วนที่ 1 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร มีลักษณะเครือข่ายการสื่อสารในรูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เนื่องจากเป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมจากโครงการธรรมะสู่ดวงใจ เช่น การสวดมนต์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยหลักใน

การรวมกลุ่มองค์การ ซึ่งสมาชิกของเครือข่ายในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็นลักษณะเครือข่ายใกล้ชิด เนื่องจากเป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ช่วยเหลือและร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือสนับสนุนส่งเสริมกัน รวมทั้งยังประกอบด้วยสมาชิกที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น และยังมีลักษณะที่เป็นเครือข่ายต่างประเภทกัน ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านการประกอบอาชีพ แต่มารวมกันเป็นเครือข่ายเนื่องจากมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน นอกจากนี้โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการสร้างเครือข่ายการสื่อสาร โดยสร้างความความตระหนักในปัญหาและมีการคำนึงถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการเป็นสำคัญ ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้กัน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางโครงการตลอด เช่น กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเย็น การเข้าร่วมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน สมาชิกในเครือข่ายนำบุตรหลานเข้าร่วมบรรพชาตลอดอีกทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้น โดยจะมีแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นการสะดวกในการประสานงานระหว่างสมาชิกในโครงการ ตลอดจนมีการบอกกล่าวแนะนำบุคคลอื่นที่สนใจให้มาเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมเป็นสมาชิก

ส่วนที่ 2 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผ่านกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนาเป็นประจำทุกวันพระ การสวดมนต์ทำวัตรแปลนเย็นวันอาทิตย์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ การจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม การจัดค่ายพัฒนาจิตเจริญปัญญา การเป็นสนามสอบธรรมสนามหลวง การจัดค่ายพัฒนาจิตเจริญปัญญา การปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน การจัดอบรมเสริมความรู้วิปัสสนากรรมฐานแก่พระนวกะ

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย โดยสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้นมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ซึ่งในการจัดงานแต่ละครั้งสมาชิกในเครือข่ายมีการแบ่งหน้าที่กันเพื่อช่วยกันจัดงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีการติดต่อไปมาหาสู่กันตลอด มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปันภูมิปัญญาต่างๆ ตลอดจนมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา

ในส่วนของการดำเนินกลไกสร้างระบบบุญใจ โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีสร้างสิ่งจูงใจอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม “ทำดีมีรางวัล” รวมทั้งการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สมาชิกในเครือข่ายจึงมีรู้สึกผูกพันและอบอุ่นอยู่ตลอดเวลา ตลอดจน

การทำเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าสมาชิกในเครือข่ายมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างจากเดิมมากน้อยแค่ไหน เช่น ปัญหาทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวที่ลดลง โดยใช้ร่วมกิจกรรมสวดมนต์ทำวัตร เจริญสติ ภาวนา ทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็งมีสติอยู่ตลอดเวลาซึ่งส่งผลกับการใช้ชีวิตประจำวัน เป็นคนมีเหตุผลมากขึ้น ลดการทะเลาะเบาะแว้ง และทำให้ความทุกข์ในใจเบาบางลงได้ นอกจากนี้เข้าร่วมโครงการ เช่น ทำดีมีรางวัล

ในส่วนของการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ โครงการธรรมะสู่ดวงใจ มีการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าภาพร่วมบริจาคอย่างต่อเนื่องสำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆ

ในส่วนของการใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้กับสมาชิกในเครือข่ายเป็นอย่างดี เช่น ช่วยจัดบสนับสนุนในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนให้โดยตลอด การมอบปัจจัยช่วยครอบครัวของสมาชิกในเครือข่ายที่เสียชีวิต รวมทั้งสมาชิกในเครือข่ายเข้าร่วมงานด้วยเพื่อเป็นกำลังใจให้สมาชิกในครอบครัวที่เหลือต่อไป รวมทั้งการให้คำปรึกษาแนะนำเวลาที่สมาชิกในเครือข่ายพบปัญหาต่างๆ ตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น

และในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง พบว่า โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องโดยโครงการจะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นคนรุ่นใหม่ได้แสดงความคิดเห็น และความสามารถของตนเองที่แสดงออกมา เพื่อเป็นการสร้างความเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในรุ่นต่อไป

ส่วนที่ 3 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีรูปแบบสื่อที่ใช้เพื่อการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ประกอบด้วย

1) สื่อดั้งเดิม ได้แก่ แผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อบุคคล (การบอกต่อ) และสื่อกิจกรรม

2) สื่อใหม่ ได้แก่ สื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก หรือไลน์
รูปแบบสื่อดั้งเดิมที่เครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจใช้เพื่อการจัดการเครือข่ายการสื่อสาร

การทำความเข้าใจกับสมาชิกในการพบกันผ่านกิจกรรมของสมาชิกเป็นรูปแบบสื่อที่ได้ผลดีในการเข้าถึงสมาชิก สื่ออื่นที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารใช้ ได้แก่ ป้ายโฆษณา และการให้สมาชิกที่เป็นบุคคลใกล้ชิดสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ

แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร โดยจึงควรมุ่งเน้นที่การพัฒนาการสื่อสารซึ่งเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกันได้ การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของเครือข่ายเป็นการสื่อสารแบบหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกโดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด โดยเฉพาะการจัดการเครือข่ายการสื่อสารผ่าน “สื่อใหม่” ที่เกิดจากความก้าวหน้าของการสื่อสารที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทางในสื่อเก่า ซึ่งทำให้เกิดการเสวนา และการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้ตลอดเวลา ลักษณะเช่นนี้ยังทำให้ผู้รับสารมีโอกาสทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารได้ อีกทั้งยังเอื้อต่อการสร้างชุมชน โดยชุมชนที่เกิดจากสื่อใหม่นั้นจะกลายเป็น เครือข่ายความรู้ที่ไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ จึงช่วยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับการจัดการความรู้ ทั้งในกระบวนการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การพัฒนาแนวคิด หรือโครงการใหม่ และการเก็บสะสมความรู้ใหม่ ดังนั้นโครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหารจึงควรจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร โดยใช้สื่อใหม่ผ่านสื่อออนไลน์เพิ่มเติมที่นอกเหนือจากที่ได้ดำเนินการไว้แล้ว เช่น ยูทูป (YouTube) การจัดทำหนังสือสวดมนต์ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-BOOK) อีเมล (E-mail) เว็บไซต์ (Web site) ทวิตเตอร์ (Twitter) อินสตาแกรม (Instagram) ตี๊กต็อก (TIK TOK) เป็นต้น

ส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร ปัญหาอุปสรรคในการสื่อสารด้านรูปแบบการสื่อสาร ได้แก่ การระบาดของโรคโควิด 19 การรวมกลุ่มกันจัดงานต้องงดจัดกิจกรรมที่มีความเสี่ยง หรือเว้นระยะห่างเพื่อความปลอดภัย ทำให้คนมาร่วมงานได้ในจำนวนที่จำกัด รวมทั้งการจัดกิจกรรมบางอย่างจำเป็นต้องใช้รูปแบบการจัดในระบบออนไลน์

ด้านการเมืองการปกครองนั้น การจัดกิจกรรมที่มีระยะเวลาที่สถานการณ์บ้านเมืองกำหนด บางกิจกรรมต้องงดจัด เช่น การสวดมนต์ข้ามคืนเนื่องจากกิจกรรมต้องจัดในช่วงของระยะเวลาเคอร์ฟิว รวมทั้งบางกิจกรรมที่มีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย การประสานงานอาจต้องทำในหลายขั้นตอนมากเกินไป ทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ช้า เนื่องจากจัดกิจกรรมต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของทางราชการ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากสมาชิกในเครือข่ายมาจากหลายครอบครัว พื้นฐานครอบครัว และหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกัน ดังนั้นความคิดเห็นการจัดกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจจึงไม่ตรงกัน แต่สมาชิกในเครือข่ายทุกคนก็มีเป้าหมายเดียวกันและมีการปรับตัวเข้าหากันได้ นอกจากนี้เนื่องจากการระบาดของโรคโควิด 19

ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อหลีกเลี่ยงการติดเชื้อและการแพร่เชื้อของโรคโควิด 19 รวมทั้งการจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของสมาชิกเป็นอันดับแรก ทั้งการสวมหน้ากาก การเว้นระยะห่าง ทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกลดลง

ด้านเศรษฐกิจ การจัดกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะผู้ดวงใจในยุคเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลต่อการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนในการทำกิจกรรมลดลง ประกอบกับสมาชิกในเครือข่ายมีการเข้าร่วมกิจกรรมลดลงเนื่องจากการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมต่างก็มีค่าใช้จ่าย สมาชิกบางรายต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด จึงทำให้ไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของทางโครงการได้บ่อยนัก

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร สามารถอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

2.1 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจ

2.1.1 ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะผู้ดวงใจ

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะผู้ดวงใจพบว่า มีการใช้กิจกรรมจากโครงการ ได้แก่ การสวดมนต์ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์การ โดยสมาชิกของเครือข่ายในโครงการธรรมะผู้ดวงใจเป็นลักษณะเครือข่ายใกล้ชิด เนื่องจากเป็นเครือข่ายที่มีลักษณะที่เป็นต่างประเภทอาชีพกัน เช่น ราชการ ธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัทเอกชน รับจ้างทั่วไป รัฐวิสาหกิจ ค้าขาย และนักเรียน/นักศึกษา แต่มีการดำเนินงานในกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ช่วยเหลือและร่วมมือทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งสมาชิกบางคนยังมีลักษณะที่ประกอบด้วยสมาชิกที่ใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท เป็นต้น

ลักษณะเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะผู้ดวงใจเป็นลักษณะเครือข่ายที่สมาชิกมีความเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์การของสมาชิก และมีกิจกรรมสม่ำเสมอและมากพอที่จะทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุณ) (2547: 84-90) ที่กล่าวถึง การแบ่งประเภทเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และยังคงคล้องกับแนวคิดของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 44-48) ที่ได้กล่าวถึงประเภทของเครือข่ายใกล้ชิด ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุดได้ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เครือข่ายรอง เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรก ได้แก่ ญาติพี่น้อง ที่ห่างออกไป เพื่อนฝูงและคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ รวมทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของสนธยา พลศรี (2550: 229-242) ที่ได้กล่าวถึงเครือข่ายประเภทเดียวกัน ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สมาชิกประกอบด้วยบุคคล กลุ่มหรือองค์กรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เครือข่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัดต่างๆ สมาพันธ์ครูแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจนภาคอีสาน สันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ชมรม กำนันผู้ใหญ่บ้านแห่งประเทศไทย เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคใต้ เป็นต้น

2.1.2 การสร้างเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการสร้างเครือข่ายการสื่อสาร โดยการให้สมาชิกในเครือข่ายคำนึงถึงประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการเป็นสำคัญ ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมฝึกฝนอบรมตนให้เป็นผู้มีสุขภาพจิตที่เข้มแข็ง มีความอดทน สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในครอบครัวสังคม และการส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้ศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนา รักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายการสื่อสารโครงการธรรมะสู่ดวงใจ โดยการให้สมาชิกของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายผ่านการการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้กัน เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางโครงการตลอด เช่น กิจกรรมสวดมนต์ทำวัตรเย็น การเข้าร่วมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน สมาชิกในเครือข่ายนำบุตรหลานเข้าร่วมบรรพชาตลอดอีกทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ที่ทางโครงการจัดขึ้น โดยจะมีแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นการสะดวกในการประสานงานระหว่างสมาชิกในโครงการ ตลอดจนมีการบอกกล่าวแนะนำบุคคลอื่นที่สนใจให้มาเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมเป็นสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 61) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายในขั้นตอนการก่อรูปเครือข่ายไว้ว่า การก่อตัวของเครือข่ายนั้นอาจเกิดได้สองแนวทางใหญ่ๆ แนวทางแรกคือ เครือข่ายที่เกิดจากรัฐเข้าไปริเริ่มและเครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้ง และในการรวมตัวของเครือข่ายที่สองนั้น หน่วยงานภาครัฐก็อาจเข้าไปช่วยในฐานะของผู้สนับสนุน และผู้อำนวยการความสะดวก ให้การจัดตั้งเครือข่าย

ทำได้งานขึ้น ซึ่งกระบวนการก่อตัวของเครือข่ายมีดังนี้ (1) การสร้างเครือข่ายตระหนักในปัญหาและสำนึกในการรวมตัว เกิดจากฉันทานุมติของทุกภาคีที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ และมีความจำเป็นในการสร้างกระแสให้เป็นกระแสสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระแสที่ลงไปสู่ประชาชนในระดับรากหญ้า ใช้กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ (2) การสร้างจุดร่วมของผลประโยชน์ เป็นการหาประเด็น ที่จะป็นศูนย์กลางที่จะทำให้เกิดการรวมตัวกันและการเข้าหากันอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งประเด็นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (3) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย โดยการหาผู้เด่นหลัก ในแต่ละภาคี และกลุ่มเป้าหมาย ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันด้านต่างๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแส ด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น และ (4) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย เป็นการสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายในลักษณะของ “ดาวกระจาย” โดยเน้นที่แกนนำของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีการรวมตัวหรือเข้มแข็ง อยู่ก่อนแล้วจะทำให้การก่อตั้งเครือข่ายเป็นไปได้อย่างรวดเร็วขึ้น

2.2 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตาราม รวมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามรวมหาวิหารมีการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจผ่านกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่ายโดยมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการติดต่อไปมาหาสู่กันตลอด มีการแลกเปลี่ยนความรู้ แบ่งปันภูมิปัญญาต่างๆ ตลอดจนมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้โครงการธรรมะสู่ดวงใจยังมีสร้างสิ่งจูงใจอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรม “ทำดีมีรางวัล” รวมทั้งการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน และการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าสมาชิกในเครือข่ายมีชีวิตความเป็นอยู่หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการว่ามีความแตกต่างจากเดิมมากน้อยแค่ไหน โดยการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนนั้นจากผู้มีจิตศรัทธาร่วมเป็นเจ้าภาพร่วมบริจาคอย่างต่อเนื่องสำหรับการจัดกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้โครงการธรรมะสู่ดวงใจมีการให้ความช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้กับสมาชิกในเครือข่ายเป็นอย่างดี และการให้คำปรึกษาแนะนำเวลาที่สมาชิกในเครือข่ายพบปัญหาต่างๆ ตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น และในการสร้างผู้นำรุ่นใหม่โครงการธรรมะสู่ดวงใจเปิดโอกาสให้กับสมาชิกในเครือข่ายที่เป็นคนรุ่นใหม่ได้แสดงความคิดเห็น และความสามารถของตนเองที่แสดงออกมา เพื่อเป็นการสร้างความเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในรุ่นต่อไปได้อย่างเต็มที่

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่มีบทบาทสำคัญและมีพลังอำนาจให้เกิดการธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ ได้แก่ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การรักษา

สัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก การติดต่อไปมาหาสู่กันตลอด การแลกเปลี่ยนความรู้ และการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดแรงสนับสนุนในด้านต่างๆ ในเรื่องการธำรงรักษาเครือข่าย สมาชิกจะต้องมีความตระหนักความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเครือข่าย รวมทั้งจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้เกิดการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ เป็นการสร้างความเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในรุ่นต่อไปได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ที่ได้กล่าวว่าการธำรงรักษาเครือข่าย ประกอบด้วย (1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจะรักษาเครือข่ายสามารถกระทำได้ด้วยกำหนดโครงสร้างของกิจกรรมอย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่และการจัดกิจกรรมที่มีความน่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วม (2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย สัมพันธ์ที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการช่วยรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน (3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ สมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่าย ตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม (4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดทรัพยากรที่มาสับสนุนการดำเนินการ (5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา แต่ละเครือข่ายอาจจะเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินการได้ และ (6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง คุณภาพหลักของการรักษาเครือข่ายให้คงอยู่และดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนคือการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแต่ละเครือข่ายจะต้องมีการคัดเลือก ฝึกฝน และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาอยู่เสมอ และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ Burke (1999) ที่เสนอแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายที่มุ่งรักษาความสมดุลระหว่างความต้องการของหน่วยสนับสนุนและเครือข่าย ได้แก่ การให้เงินอุดหนุนเครือข่ายไม่อาจดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเองจำเป็นต้องใช้เงินและทรัพยากรอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินในการทำงานของเครือข่าย แหล่งอุดหนุนเงินที่หลากหลายเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2546) ที่เสนอว่าเครือข่ายของชุมชนจะเจริญเติบโตและประสบความสำเร็จได้ด้วย การมีกลุ่มแกนนำ ทำหน้าที่นำ และประสานงานของเครือข่ายด้วยความมุ่งมั่น และสมาชิกเครือข่ายร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2.3 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยใช้สื่อเพื่อการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร โดยการทำควมคุ้นเคยกับสมาชิกในการพบกันผ่านกิจกรรมของสมาชิกเป็นรูปแบบสื่อที่ได้ผลดีในการเข้าถึงสมาชิก สื่ออื่นที่วัด

ระฆังโฆสิตารามรวมหาวิหารใช้ ได้แก่ ป้ายโฆษณา และการให้สมาชิกที่เป็นบุคคลใกล้ชิดสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ

ดังนั้นแนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามรวมหาวิหาร โดยจึงควรมุ่งเน้นที่การพัฒนาการสื่อสารซึ่งเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกันได้ การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของเครือข่ายเป็นการสื่อสารแบบหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกโดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด โดยเฉพาะการจัดการเครือข่ายการสื่อสารผ่าน “สื่อใหม่” ที่เกิดจากความก้าวหน้าของการสื่อสารที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทางในสื่อเก่า ซึ่งทำให้เกิดการเสวนาและการแลกเปลี่ยนความรู้ ได้ตลอดเวลา

ลักษณะเช่นนี้ยังทำให้ผู้รับสารมีโอกาสทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารได้ อีกทั้งยังเอื้อต่อการสร้างชุมชน ดังนั้น โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามรวมหาวิหารจึงควรจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามรวมหาวิหาร โดยใช้สื่อใหม่ผ่านสื่อออนไลน์เพิ่มเติมที่นอกเหนือจากที่ได้ดำเนินการไว้แล้ว เช่น ยูทูป (YouTube) การจัดทำหนังสือสวดมนต์ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-BOOK) อีเมล (E-mail) เว็บไซต์ (Website) ทวิตเตอร์ (Twitter) อินสตาแกรม (Instagram) ตี๊กต็อก (TIK TOK) เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ รวี แก้วสุกใส และชัยรัตน์ จุสปาโล (2556) ทำการศึกษาวิจัย “การศึกษาถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณีเฟซบุ๊กกับการพัฒนาผู้เรียนเนื่องจากเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่มีความนิยมมากที่สุด” ผลการวิจัยพบว่าช่วยกระตุ้นให้ นักศึกษาเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ส่งเสริมความสนใจที่ตนเองถนัด อย่างไรก็ตามนักวิจัยและนักวิชาการได้ทำการศึกษาอีกแง่มุมหนึ่งของปัจจัย และผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์พบว่าการใช้สื่อประเภทนี้ผู้ปกครองควรมีการสอนแนะให้เยาวชนผู้ใช้สื่อควรมีความรู้เท่าทันสื่อในการวิเคราะห์ก่อนเชื่อข้อมูลจากสื่อนี้ ผู้สื่อสารแชร์หรือโพสต์เนื้อหาเป็นผู้กำหนดเนื้อหาเองและสามารถโพสต์ได้ทันทีในสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ชญาณ์นันท์ ลีเมถาวรานันต์ (2559) ทำการศึกษาวิจัย “การสร้างเครือข่ายในชุมชนออนไลน์ท่องเที่ยวแบบอิสระ กรณีศึกษา I Roam Alone” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มคนที่มีความสนใจในเนื้อหาจะแสดงออกด้วยการกดปุ่มถูกใจ (Like) แบ่งปัน (Share) ร่วมแสดงความคิดเห็น (Comment) ร่วมพูดคุย หรือแม้แต่การแท็กเพื่อนเพื่อให้เข้ามาร่วมพูดคุย นอกจากนี้การแบ่งปัน โพสต์เนื้อหาของบล็อกเกอร์ไปยังเฟซบุ๊กของตนเองส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชนออนไลน์ไปอย่างยิ่งในวงกว้างเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการตลาดออฟไลน์ไปสู่การตลาดออนไลน์ในที่สุด สิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อเนื่องในการสร้างเครือข่ายชุมชนออนไลน์ท่องเที่ยวแบบอิสระให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ต่อไป และยังรวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ดวงพร พุทธวงศ์ (2561) ทำการศึกษาวิจัย “ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็ของผู้ประกอบการธุรกิจ เสื้อผ้าแฟชั่น” ผลการวิจัยพบว่า 1) สมาชิกเครือข่ายส่วนใหญ่ เป็นคนรุ่นใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ได้ดี เป็นนักออกแบบสินค้าแฟชั่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงมาก ส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนา ภายใต้สนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ต้องการให้กลุ่มและภาครัฐสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันให้แน่นขึ้น และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ธนา ประมุขกุล (ม.ป.ป.: 4-5 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2550: 267) ที่กล่าวว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จของเครือข่ายประการหนึ่ง ได้แก่ การสื่อสาร การสื่อสารเป็นแกนกลางที่ทำให้เครือข่ายสามารถเชื่อมโยงกัน ได้การสื่อสารที่มีประสิทธิผลของเครือข่ายเป็นการสื่อสารแบบหลายช่องทางเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกโดยอิสระ คล่องตัว เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด ถึงแม้ว่าเครือข่ายจะมีระบบการสื่อสารหลักผ่านทางผู้ประสานงานอยู่แล้วก็ตาม แต่ไม่ควรกำหนดให้เป็นระบบการสื่อสารที่ตายตัว และต้องผ่านขั้นตอนตามที่กำหนด เพราะจะทำให้เครือข่ายมีระบบที่มากขึ้นตอน เกิดความล่าช้า และยุ่งยากในการดำเนินงาน รวมทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ชีรพงศ์ แก้วหาวงษ์ (2544) ที่ได้กล่าวว่าปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย คือ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์บทบาทของเครือข่ายและมวลสมาชิก เพื่อระดมความร่วมมือ และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานแก่สมาชิก และประชาชนทั่วไป ซึ่งจะทำให้เครือข่ายดำเนินงานด้วยความมั่นคง และขยายเครือข่ายสมาชิกให้กว้างออกไปมากขึ้น ตลอดจนแนวคิดของ อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิจารณ์วิทกุล (2541) ที่มีความคิดเห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายแบบประชาสังคม ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องหรือเป็นเครือข่ายความร่วมมือ การสื่อสารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นความจำเป็นที่จะทำให้เครือข่ายมีความเจริญเติบโต และขยายตัวอย่างมั่นคง เป็นการสื่อสารในแนวราบที่ต้องคิดค้นรูปแบบใหม่ๆ ต้องเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ กับสื่อสารมวลชน

2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

โครงการธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารปัญหาอุปสรรคในการสื่อสารด้านรูปแบบการสื่อสาร ได้แก่ การระบาดของโรคโควิด 19 การรวมกลุ่มกันจัดงานต้องงดจัดกิจกรรมที่มีความเสี่ยง หรือเว้นระยะห่างเพื่อความปลอดภัย ทำให้คนมาร่วมงานได้ในจำนวนที่จำกัด รวมทั้งการจัดกิจกรรมบางอย่างจำเป็นต้องใช้รูปแบบการจัดในระบบออนไลน์ และบางกิจกรรมที่มีหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมด้วย การประสานงานอาจต้องทำในหลายขั้นตอนมาก

เกินไป ทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ช้า และต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของทางราชการ รวมทั้งเนื่องจากสมาชิกในเครือข่ายมาจากหลายครอบครัวพื้นฐานครอบครัว และหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกัน

จากปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นอาจทำให้ความคิดเห็นการจัดกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจจึงไม่ตรงกัน แต่สมาชิกในเครือข่ายทุกคนก็มีเป้าหมายเดียวกันและมีการปรับตัวเข้าหากันได้ ตลอดจนการจัดกิจกรรมในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจในยุคเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลต่อการจัดหาทรัพยากรสนับสนุนในการทำกิจกรรมลดลง ประกอบกับสมาชิกในเครือข่ายมีการเข้าร่วมกิจกรรมลดลง เนื่องจากการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมต่างก็มีค่าใช้จ่าย สมาชิกบางรายต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด จึงทำให้ไม่ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของทางโครงการได้บ่อยนัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Starkey (1997) ที่กล่าวว่า ปัญหาของเครือข่ายที่พบบ่อยครั้งอันเนื่องจากการขาดเงินทุนสำหรับกิจกรรมและการประสานงานภายในเครือข่าย โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อให้สมาชิกมาร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย ส่วนเครือข่ายที่มีทุนก็มักเกิดความเครียดเนื่องจากปัญหาในการจัดการและจัดสรรค่าใช้จ่ายกับสมาชิกให้ทั่วถึง และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของถ้วนเปาชี ภูจิ (2554) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัย “การบริหารงานภาครัฐในรูปแบบเครือข่าย: กรณีศึกษาสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของเครือข่ายมีดังนี้ ปัญหาด้านการบริหารจัดการด้านแผนงาน ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเกี่ยวกับจำนวนบุคลากรในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอต่อจำนวนงานที่ต้องปฏิบัติ ปัญหาด้านทัศนคติของสังคมที่มีต่อเครือข่าย และปัญหาด้านกฎระเบียบของทางราชการ และการเสริมสร้างและการพัฒนาเครือข่ายเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสำนักงานปฏิบัติการภาคใต้ ภาครัฐและภาคเอกชนควรให้การสนับสนุนเครือข่ายทั้งในด้านการเอื้ออำนวย การสนับสนุนด้านเงินทุน การสนับสนุนทรัพยากร การประชาสัมพันธ์ และยังคงสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ พีรีกอย และ โครเดอร์ (Peregoy & Kroder, 2000) ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนากลยุทธ์สำหรับเครือข่ายด้านการศึกษาในมหาวิทยาลัยดัลลัส ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลวิจัยพบว่ากลยุทธ์ในการพัฒนาเครือข่ายด้านการศึกษามีปัจจัยหลายประการที่ช่วยทำให้เกิดประสิทธิภาพและเครือข่ายเกิดความเข้มแข็งคือ การให้สนับสนุนด้านปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่

3. ข้อเสนอแนะ

สำหรับงานวิจัยเรื่อง “การจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม วรมหาวิหาร” มีข้อเสนอแนะ 3 ประการ คือ (1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ และ (3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1.1 สมาชิกเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจควรประสานงานกันระหว่างเครือข่ายทางสังคมกลุ่มอื่น เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการแลกเปลี่ยนแนวคิด และรูปแบบการจัดการเครือข่ายให้มากขึ้น

3.1.2 เครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจควรมีเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน เช่น ยูทูป (YouTube) การจัดทำหนังสือสวดมนต์ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-BOOK) อีเมล (E-mail) เว็บไซต์ (Website) ทวิตเตอร์ (Twitter) อินสตาแกรม (Instagram) ติกต็อก (TIK TOK) เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมไปด้วยกัน นำมาซึ่งการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ตามแนวพุทธที่เข้มแข็งขึ้น

3.1.3 ควรสนับสนุนการสร้างผู้นำในการตั้งเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการที่จะบริหารเครือข่ายการสื่อสารได้นั้น ผู้นำควรต้องมีคุณสมบัติด้านภาวะผู้นำองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษา ผลักดัน และบริหารกลุ่มให้เกิดกิจกรรมการสร้างเครือข่ายการสื่อสารที่ยั่งยืน

3.1.4 ควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายและระหว่างเครือข่ายให้มากขึ้นกว่าเดิม

3.1.5 ควรมีการศึกษาการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายของโครงการธรรมะสู่ดวงใจกับโครงการอื่นๆ

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

3.2.1 ควรมีการจัดการให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจให้กับสมาชิกเพื่อให้สมาชิกในเครือข่ายสามารถวางแผนการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายการสื่อสารอย่างเป็นระบบ

3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจกับโครงการอื่นๆ

3.2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจของสมาชิกในแต่ละประเภทของโครงการธรรมะสู่ดวงใจเพื่อพัฒนาการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่ตามแนวพุทธ

3.2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

บรรณานุกรม

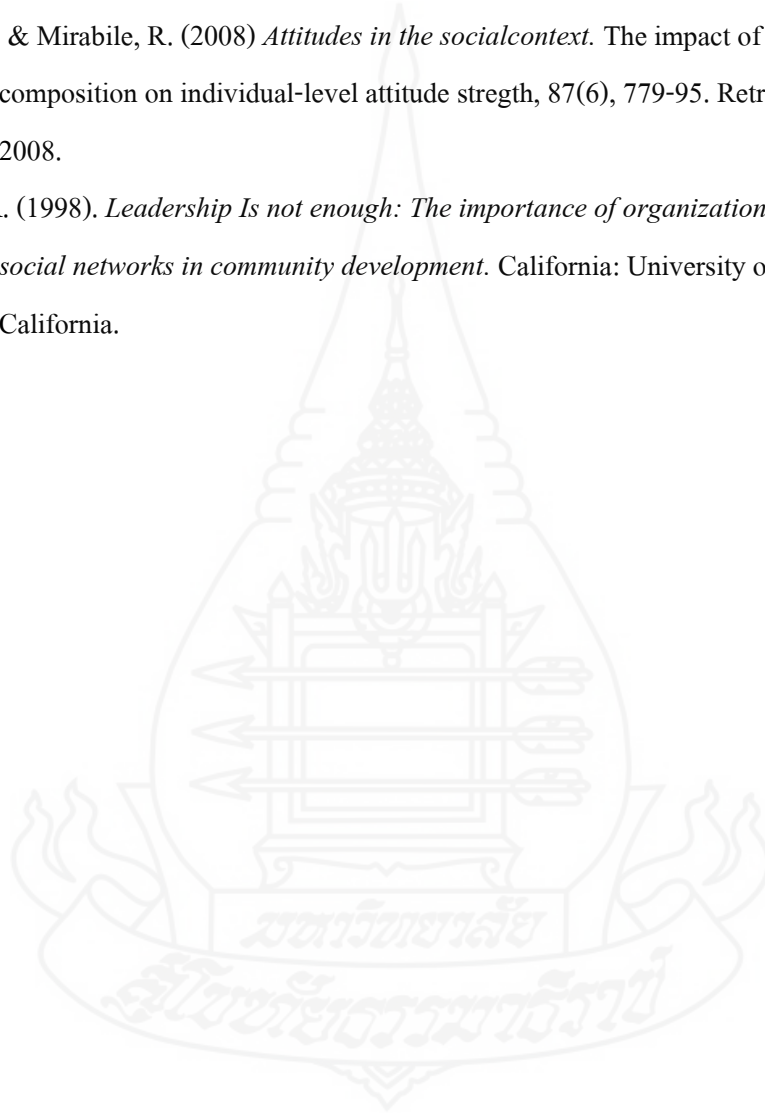
บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กุลทัต หงส์ชยางกูร และ ผศ.ดร.ปรัชญานันท์ เทียงจรรยา. (2552). *การสร้างและการบริหารเครือข่าย*. สืบค้นจาก http://hsmi2.psu.ac.th/upload/forum/paper_1598_5f69ce9304e915f69ce.pdf. วันที่ 27 ม.ค. 2565.
- ชญานันท์ ลิ้มถาวรานันต์. (2559). *การสร้างเครือข่ายในชุมชนออนไลน์ท่องเที่ยวแบบอิสระ กรณีศึกษา I Roam Alone*. (การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.
- ดวงพร พุทชวงค์. (2561). “ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็กของผู้ประกอบการธุรกิจเสื้อผ้าแฟชั่น”. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ* สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปีที่ 7 ฉบับพิเศษ ประจำเดือนมกราคม - มิถุนายน 2561.
- ดำรงศักดิ์ มีสุนทร. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน กรณีศึกษา วัดนามสมมุติกับชุมชน นามสมมุติ จังหวัดกาญจนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธนา ประมุขกุล. (2544). “เครือข่าย” *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม*. 24(3) (กรกฎาคม-กันยายน): 23-28.
- ธีรพงษ์ แก้วหาญ. (2544). *กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง ประชาคม และประชาสังคม*.
ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา.
- นฤมล นิราทร. (2543). *การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัณฑิต อ่อนดำ และ สามารท ศรีจ้านงค์. (2540). *ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญวิทยาการพิมพ์.

- บุญเพิ่ม สอนภักดี ฉลอง ชาตธูประชีวิน และ สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2559). “รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* ปีที่ 18 ฉบับที่ 4 ตุลาคม – ธันวาคม 2559.
- ประชาสรรค์ แสนภักดี. (2549). *การจัดการความรู้ของเครือข่ายทางสังคมเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรทิพย์ พิมลสินธุ์. (2551). การวิจัยเพื่อการประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาสุทนต์ อากาโร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติความรู้และการจัดการ*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2552). *องค์การและการบริหารจัดการ*. นนทบุรี: ชิงค์บียอนด์ บุ๊คส์.
- ยุทธศิลป์ ยินเจริญ. (2550). *แนวทางการสร้างเครือข่ายองค์กรประชาชน: กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์กรณีศึกษา ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา).
- ระวิ แก้วสุกใส และ ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2556). *เครือข่ายสังคมออนไลน์: กรณี เฟสบุ๊ก (Facebook) กับการพัฒนาผู้เรียน*. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์* ปี 2556 (5) 197.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน. (2546). *เครือข่ายภาคประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย แสงศรี. (2552). *การศึกษาวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรัช ลภีรัตนกุล. (2549). *การประชาสัมพันธ์ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเอสพรีนติ้ง เฮ้าส์.
- สมศักดิ์ เอี่ยมดี มานิตย์ไชยกิจ กาญจนา เจริญ และ สุมาลี จันทร์ชะลอ. (2556). “การพัฒนากระบวนการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา”. *คู่มือบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษา ภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*.
- สะอาด ตันศุภผล . (2539). *การประชาสัมพันธ์ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงเรียนการประชาสัมพันธ์กรมประชาสัมพันธ์ □.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). *แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไท.

- _____ . (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ:เจริญวิทย์ การพิมพ์.
- สิน ลือสวน. (2530). *ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในเมือง: ศักยภาพ สหกรณ์ เครดิตยูเนียนชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิจารณ์ทัศน. (2541). *ประชาสังคม: คำ ความคิด และความหมาย*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- Biegel, D. E., et al. (1994). *Strengthening social Networks: Intervention strategies for mental health case managers*. *Health & Social Work*, 19(3), 2, 8.
- Black, Marvin. (1979). *Practical Public Relation*. New York: Harper and Bros.
- Black, Sam. (1975) *Practical Public Relation*. 3rd ed. London: Pitman Publishing Ltd.
- Brent, C. H., & Geoffrey, N. (1996). *Social networks, social support, personal empowerment, and the adaptation of psychiatric consumers/survivors: Path analytic models*. *Social Science & Medicine*, 43(12), 1743-54.
- Burke, Adam. (1999). *Communications & Development: A Practical Guide*. London: Social.
- Cutlip, Scott M., and Center, Allen H., and Broom Glen M. (1978). *Effective Public Relations*. 8th Edition Prentice Hall, Inc, New Jersey. Semenik, Richard J. 2002. *Promotion and Integrated Marketing Communication*. Ohio: South-Western.
- Donnelson, A. J. (2005). *Social networks poverty and development: an analysis of capacity building in arizona and new mexicocolonias*. Arizone: The University of Arizona.
- Doug Newsom and Alan Scott. (1976). *This is PR: The Realities of public Relations*. Belmont Calif: Wadsworth Publishing Company Inc.
- Edward L. Bernays. (1952). *Public Relations*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Farlow, Helen. (1979) *Publicizing and promotion programs*. New York. McGraw Hill.
- Miles, R., & Snow, C. (1992). *Causes of failure in network organization*. *California Management Review*, 34(4), 53-72.[25] .
- Mitchell, J.C.S. (1968). *Networks in Urban Situation*. Manchester: Manchester University Press.
- Peregoy, R., & Kroder, S. (2000). *Developing strategies for networked. Education*, 28(1).
- Robinson, Edward J. (1983). *Public Relations and survey research*. New York: Appleton Century Craft.

- Ross, Robert D. (1979) *The Management of public relations*. New York. McGraw Hill.
- Schuler, D. (1996). *New community networks: wired for change*. New York, NY: ACM Press.
- Simon, Ramond. (1984). *Public Relation: Concepts and Practices*. 3rd ed. New York: John and Son.
- Starkey, Paul. (1997). *Networking for Development*. London: IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development).
- Visser, S., & Mirabile, R. (2008) *Attitudes in the socialcontext*. The impact of social network composition on individual-level attitude strength, 87(6), 779-95. Retrieved August 22, 2008.
- Zdenek, R. (1998). *Leadership Is not enough: The importance of organization capacity and social networks in community development*. California: University of Southern California.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
จดหมายขอสัมภาษณ์

ที่ โทร ๐๖๖๒๕๐/ปีเศษ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ถนนสมเด็จฯ ตำบลปากเกร็ด
จังหวัดบึงกาฬ ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

ที่ โทร ๐๖๖๒๕๐/ปีเศษ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ถนนสมเด็จฯ ตำบลปากเกร็ด
จังหวัดบึงกาฬ ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอด่วนขอความเห็นชอบให้ไม่มีสถานะเป็นภาคีสมาชิกของคณะที่ปรึกษาคณะมนตรี
อธิการบดี มหาวิทยาลัย

เรื่อง ขอด่วนขอความเห็นชอบให้ไม่มีสถานะเป็นภาคีสมาชิกของคณะที่ปรึกษาคณะมนตรี
อธิการบดี มหาวิทยาลัย

เนื่องด้วย พระครูโพธิ์ธรรมวิมล (ทอง นาค) นักศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขา
บริหารการสื่อสารและการจัดการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี ได้รับอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษา
ระดับโศภิตการามมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดากานต์ เอี่ยมวีระกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

เนื่องด้วย พระครูโพธิ์ธรรมวิมล (ทอง นาค) นักศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิต สาขา
บริหารการสื่อสารและการจัดการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
อุบลราชธานี ได้รับอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษา
ระดับโศภิตการามมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดากานต์ เอี่ยมวีระกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความเห็นชอบจากท่านอธิการบดีขออนุญาตให้นักศึกษาไม่มีภาคีสมาชิก
ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังกล่าวทั้งสามวันและเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์และศรัทธา เพื่อนำข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์มาใช้ประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความเห็นชอบจากท่านอธิการบดีขออนุญาตให้นักศึกษาไม่มีภาคีสมาชิก
ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังกล่าวทั้งสามวันและเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์และศรัทธา เพื่อนำข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์มาใช้ประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษาไม่มีภาคีสมาชิกของคณะที่ปรึกษาคณะมนตรี
อธิการบดี มหาวิทยาลัย
ขอขอบคุณฯ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดากานต์ เอี่ยมวีระกุล)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษาไม่มีภาคีสมาชิกของคณะที่ปรึกษาคณะมนตรี
อธิการบดี มหาวิทยาลัย
ขอขอบคุณฯ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดากานต์ เอี่ยมวีระกุล)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สาขาวิชานิติศาสตร์ ม.อ.
โทร. ๐ ๒๕๐๔-๔๑๑๑
โทรสาร. ๐-๒๕๐๓-๑๕๕๐

สาขาวิชานิติศาสตร์ ม.อ.
โทร. ๐ ๒๕๐๔-๔๑๑๑
โทรสาร. ๐-๒๕๐๓-๑๕๕๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานผู้ช่วยอธิการบดี
จังหวัดสุโขทัย ๖๑๑๒๐

ที่ ตบ ๐๖๑๑-๒๕๖/วิษย

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
เรียน นายบุญมี แสงใส

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (เอกราช นาคอุป) นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต และวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมศาสตร์ ได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษามิติของการสื่อสารมวลชนช่วงสงคราม
ระบอบเผด็จการในประเทศไทย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมวีร์จันทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในกรณี สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษามีสถานะ
ตั้งอยู่ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังกล่าวข้างต้นตามที่แนบมาและขอให้ผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณา เพื่อให้ข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์มาใช้ประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ดำเนินการพิจารณาและอนุญาตให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่ต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมวีร์จันทร์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มสส.
โทร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๕
โทรสาร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานผู้ช่วยอธิการบดี
จังหวัดสุโขทัย ๖๑๑๒๐

ที่ ตบ ๐๖๑๑-๒๕๖/วิษย

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
เรียน นางสาวพร นุชแสง

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (เอกราช นาคอุป) นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต และวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมศาสตร์ ได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษามิติของการสื่อสารมวลชนช่วงสงคราม
ระบอบเผด็จการในประเทศไทย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมวีร์จันทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในกรณี สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษามีสถานะ
ตั้งอยู่ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังกล่าวข้างต้นตามที่แนบมาและขอให้ผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณา เพื่อให้ข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์มาใช้ประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ดำเนินการพิจารณาและอนุญาตให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่ต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมวีร์จันทร์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มสส.
โทร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๕
โทรสาร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

ที่ ฮว ๐๑๐๒.๒๘/วิศษ

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการเพื่อให้นักศึกษามีงานอดิเรกเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายทอง ศรีเมือง

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิวัฒน์ (ธงทอง ปภสฺสโร) นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้ยื่นขอผู้ให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษารายชื่อผู้ประกอบการสื่อสารธรรมะสู่วงสังคมระดับ
ระเทศในสื่อการบรรณสารมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพัฒน์ เอี่ยมเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ ขิชอบความอนุเคราะห์ถึงท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษามีงาน
อดิเรกที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ในสิ่งที่ส่งมาขอรับและเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์สมควร เพื่อให้มีงานอดิเรก
การสัมภาษณ์ไปยังประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษามีงานอดิเรกต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพัฒน์ เอี่ยมเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ ม.สธ.
โทร. ๐-๒๕๐๔-๔๓๕๓
โทรสาร. ๐-๒๕๐๓-๕๘๖๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

ที่ ฮว ๐๑๐๒.๒๘/วิศษ

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการเพื่อให้นักศึกษามีงานอดิเรกเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายสมหมาย อู่เอือร

เนื่องด้วย พระครูสิทธิวิวัฒน์ (ธงทอง ปภสฺสโร) นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้ยื่นขอผู้ให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษารายชื่อผู้ประกอบการสื่อสารธรรมะสู่วงสังคมระดับ
ระเทศในสื่อการบรรณสารมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพัฒน์ เอี่ยมเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ ขิชอบความอนุเคราะห์ถึงท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษามีงาน
อดิเรกที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ในสิ่งที่ส่งมาขอรับและเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์สมควร เพื่อให้มีงานอดิเรก
การสัมภาษณ์ไปยังประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษามีงานอดิเรกต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพัฒน์ เอี่ยมเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ ม.สธ.
โทร. ๐-๒๕๐๔-๔๓๕๓
โทรสาร. ๐-๒๕๐๓-๕๘๖๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานผู้ช่วยอธิการบดี
จังหวัดสุโขทัย ๖๑๑๑๐

ที่ อว ๐๖๑๑-๒๕๖/วิษย

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
เรียน นายรัฐ พันธุ์ดี

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (เอกราช นาคอุป) นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต และวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางไกลการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมศาสตร์ ได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษารับรู้ต่อการสื่อสารของพระสงฆ์ธรรมะจังหวัด
ระยองในสื่อสาธารณะทวิตทาร์" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.วิสิทธิ์พันธ์ เยี่ยมเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในกรณี สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านที่เกี่ยวข้องอนุญาตให้นักศึกษามีสถานะ
ตั้งอยู่ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังกล่าวข้างต้นตามที่แนบมาและขอให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจาก
การศึกษาดำเนินการต่อไปโดยดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์และส่งนิตยสารต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ดำเนินการตรวจสอบและอนุญาตให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่ต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิสิทธิ์พันธ์ เยี่ยมเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มธส.
โทร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๕
โทรสาร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๐

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานผู้ช่วยอธิการบดี
จังหวัดสุโขทัย ๖๑๑๑๐

ที่ อว ๐๖๑๑-๒๕๖/วิษย

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
เรียน นายธีรพร ทรงสุภ

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (เอกราช นาคอุป) นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต และวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางไกลการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมศาสตร์ ได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษารับรู้ต่อการสื่อสารของพระสงฆ์ธรรมะจังหวัด
ระยองในสื่อสาธารณะทวิตทาร์" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.วิสิทธิ์พันธ์ เยี่ยมเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

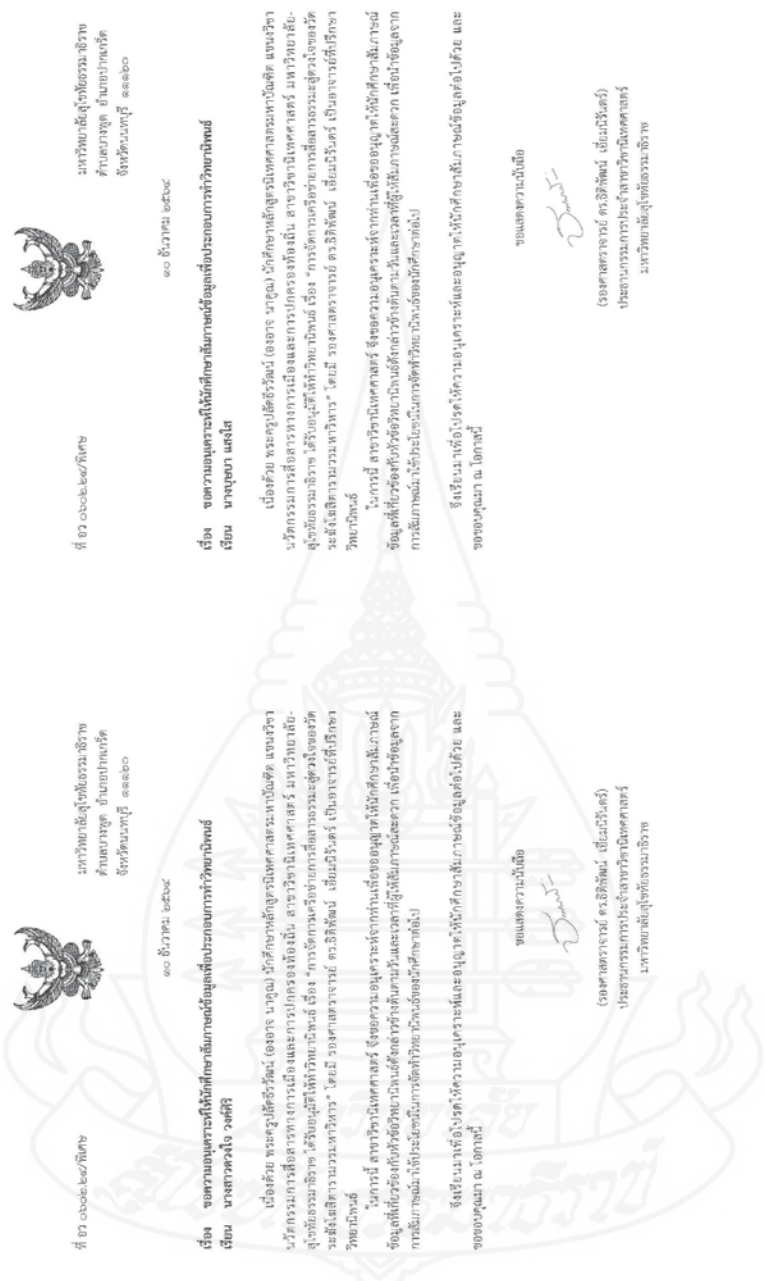
ในกรณี สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านที่เกี่ยวข้องอนุญาตให้นักศึกษามีสถานะ
ตั้งอยู่ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ดังกล่าวข้างต้นตามที่แนบมาและขอให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจาก
การศึกษาดำเนินการต่อไปโดยดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์และส่งนิตยสารต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ดำเนินการตรวจสอบและอนุญาตให้นักศึกษามีสถานะตั้งอยู่ต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิสิทธิ์พันธ์ เยี่ยมเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มธส.
โทร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๕
โทรสาร. ๐-๕๕๐๔-๑๕๓๐

ที่ ฮจ ๐๖๐๒๒๖/วิศบ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานชุด อำนวยการบริหาร
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๖๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอรับใบมีสิทธิออกสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
เรียน นางศุภมา นฤโก

เบื้องต้น ขอเรียน ขอเรียนขอรับแจ้ง (เอกสาร มาตรฐาน) ว่าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
นิติกรรมการบริหารงานการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้รับใบมีสิทธิออกสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
ระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ตามมติที่ประชุม เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๓ เป็นเอกสารที่ปรึกษา
วิทยาลัย

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขอผู้ใดให้ศึกษาสัมภาษณ์
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ขอรับใบมีสิทธิออกสัมภาษณ์และขอผู้ที่ผู้สัมภาษณ์แล้ว
การสัมภาษณ์ ให้มีประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดฯ ให้ความอนุเคราะห์และอนุมัติให้นักศึกษาสัมภาษณ์ข้อมูลต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิชัย เตี่ยมดีวิเศษ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มสธ.
โทร. ๐ ๒๕๔๙ ๕๙๔๑
โทรสาร. ๐ ๒๕๔๑ ๕๕๕๐

ที่ ฮจ ๐๖๐๒๒๖/วิศบ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานชุด อำนวยการบริหาร
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๖๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอรับใบมีสิทธิออกสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
เรียน นางศุภมา นฤโก

เบื้องต้น ขอเรียน ขอเรียนขอรับแจ้ง (เอกสาร มาตรฐาน) ว่าศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
นิติกรรมการบริหารงานการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้รับใบมีสิทธิออกสัมภาษณ์เพื่อประกอบการศึกษาปริญญาตรี
ระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ ตามมติที่ประชุม เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๓ เป็นเอกสารที่ปรึกษา
วิทยาลัย

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขอผู้ใดให้ศึกษาสัมภาษณ์
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ขอรับใบมีสิทธิออกสัมภาษณ์และขอผู้ที่ผู้สัมภาษณ์แล้ว
การสัมภาษณ์ ให้มีประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดฯ ให้ความอนุเคราะห์และอนุมัติให้นักศึกษาสัมภาษณ์ข้อมูลต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิชัย เตี่ยมดีวิเศษ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มสธ.
โทร. ๐ ๒๕๔๙ ๕๙๔๑
โทรสาร. ๐ ๒๕๔๑ ๕๕๕๐

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
สำนักงานอธิการบดี
จังหวัดนครราชสีมา ๓๑๑๐๐

ที่ อว ๐๖๐๒.๒๖/วิศษ

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตศึกษามีภาพข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายวราภร ประสานสุข

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (ทอง บุญ) บัณฑิตวิทยาลัยสุรนารีมหาศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นครศรีธรรมราช การสื่อสารทางไกลและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาปกครองบริหาร มหาวิทยาลัยสุรนารี ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณวราภร ประสานสุข อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษารัฐธรรมนูญการสื่อสารของพระสงฆ์ในจังหวัดระนองเพื่อการบูรณาการมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิริลักษณ์ เต็มเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชาปกครองบริหาร ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้บัณฑิตศึกษามีภาพข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ในลักษณะที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น และเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์จะสะดวก เพื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไปใช้ประกอบในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตศึกษาคณะ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้บัณฑิตศึกษามีภาพข้อมูลก่อนไปด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริลักษณ์ เต็มเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาปกครองบริหาร
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
สำนักงานอธิการบดี
จังหวัดนครราชสีมา ๓๑๑๐๐

ที่ อว ๐๖๐๒.๒๖/วิศษ

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตศึกษามีภาพข้อมูลเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางสาวณัฐธิดา ชูชูตะ

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (ทอง บุญ) บัณฑิตวิทยาลัยสุรนารีมหาศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช นครศรีธรรมราช การสื่อสารทางไกลและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาปกครองบริหาร มหาวิทยาลัยสุรนารี ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณวราภร ประสานสุข อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษารัฐธรรมนูญการสื่อสารของพระสงฆ์ในจังหวัดระนองเพื่อการบูรณาการมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิริลักษณ์ เต็มเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชาปกครองบริหาร ขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้บัณฑิตศึกษามีภาพข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ในลักษณะที่กล่าวถึงแล้วข้างต้น และเวลาที่ผู้ให้สัมภาษณ์จะสะดวก เพื่อนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไปใช้ประกอบในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตศึกษาคณะ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้บัณฑิตศึกษามีภาพข้อมูลก่อนไปด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริลักษณ์ เต็มเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาปกครองบริหาร
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สาขาวิชาปกครองบริหาร มธส.
โทร. ๐-๕๒๐๔๕๔๑๑๑
โทรสาร. ๐-๕๒๐๔๕๔๑๑๐

สาขาวิชาปกครองบริหาร มธส.
โทร. ๐-๕๒๐๔๕๔๑๑๑
โทรสาร. ๐-๕๒๐๔๕๔๑๑๐

ที่ ยว ๐๖๑๔.๒๔๖/ปี๒๕

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
ตำบลบางซู้ด อําเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอใบสมัครเข้าศึกษาชั้นปริญญาตรีที่ประกอบด้วยสาขาวิชา

เรียน พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (ต.อาจ น.ทอง) นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชา
นวัตกรรมการจัดการศึกษาการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้เข้าศึกษาชั้นปริญญาตรี "การจัดการศึกษาด้านการศึกษาระดับ
ระดับต้นสู่การรวมรวมมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดาทิพย์ เอี่ยมวีร์นทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรี
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าวทั้งหมดในวันและเวลาที่ผู้เขียนมีกำหนด และขอ
การดำเนินการต่อไปจะขอเป็นภาระที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์จะรับผิดชอบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรีขอสมัครใบสมัคร และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดาทิพย์ เอี่ยมวีร์นทร์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ ม.สช.
โทร. ๐-๕๑๐๔-๕๓๕๓
โทรสาร. ๐-๕๑๐๔-๕๓๕๐

ที่ ยว ๐๖๑๔.๒๔๖/ปี๒๕

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
ตำบลบางซู้ด อําเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอใบสมัครเข้าศึกษาชั้นปริญญาตรีที่ประกอบด้วยสาขาวิชา

เรียน นางสาวทัศนีย์ ฟู่อุ

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (ต.อาจ น.ทอง) นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชา
นวัตกรรมการจัดการศึกษาการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้เข้าศึกษาชั้นปริญญาตรี "การจัดการศึกษาด้านการศึกษาระดับ
ระดับต้นสู่การรวมรวมมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดาทิพย์ เอี่ยมวีร์นทร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรี
ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ดังกล่าวทั้งหมดในวันและเวลาที่ผู้เขียนมีกำหนด และขอ
การดำเนินการต่อไปจะขอเป็นภาระที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์จะรับผิดชอบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษาชั้นปริญญาตรีขอสมัครใบสมัคร และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดาทิพย์ เอี่ยมวีร์นทร์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ ม.สช.
โทร. ๐-๕๑๐๔-๕๓๕๓
โทรสาร. ๐-๕๑๐๔-๕๓๕๐

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ท่าบ่อเปือย อำเภอท่าบ่อ
จังหวัดสกลนคร ๕๑๑๐๐

ที่ โทร ๐๖๖๒๒-๒๕๖/๖๒๖

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

**เรื่อง ขอดำเนินการขอความเห็นชอบเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางฉวีรัตน์ คุ้มมงคลใจ**

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (อรรถ นามบุญ) นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาสารคามเป็นศิษย์ สาขาวิชา
นวัตกรรมการจัดการทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาด้านจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ดำรง
ตำแหน่งบริหารส่วนราชการ" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ฉวีรัตน์ คุ้มมงคลใจ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในกรณี สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษาสามารถ
ขออนุญาตให้วิทยานิพนธ์ที่วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาที่งานด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อให้สามารถ
ดำเนินการดำเนินการต่อไปได้โดยไม่มีอุปสรรคใดๆ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษาสามารถขออนุญาตไปศึกษา และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉวีรัตน์ คุ้มมงคลใจ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มคอ.
โทร. ๐-๕๕๐๔-๘๕๑๑
โทรสาร. ๐-๕๕๐๓-๕๕๑๐

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ท่าบ่อเปือย อำเภอท่าบ่อ
จังหวัดสกลนคร ๕๑๑๐๐

ที่ โทร ๐๖๖๒๒-๒๕๖/๖๒๖

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

**เรื่อง ขอดำเนินการขอความเห็นชอบเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน พนมทวนทิศา ปิ่นใบ**

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (อรรถ นามบุญ) นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาสารคามเป็นศิษย์ สาขาวิชา
นวัตกรรมการจัดการทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาด้านจริยธรรมและคุณธรรมของผู้ดำรง
ตำแหน่งบริหารส่วนราชการ" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ฉวีรัตน์ คุ้มมงคลใจ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในกรณี สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษาสามารถ
ขออนุญาตให้วิทยานิพนธ์ที่วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาที่งานด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรมศาสตร์ เพื่อให้สามารถ
ดำเนินการดำเนินการต่อไปได้โดยไม่มีอุปสรรคใดๆ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษาสามารถขออนุญาตไปศึกษา และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉวีรัตน์ คุ้มมงคลใจ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มคอ.
โทร. ๐-๕๕๐๔-๘๕๑๑
โทรสาร. ๐-๕๕๐๓-๕๕๑๐

ที่ ฮว ๐๖๑๒.๒๖/วิศย
มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอให้บัณฑิตศึกษานิเทศศาสตร์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน พระครูสังฆรักษ์ธรรมชาน บุปผโก

เนื่องด้วย พระครูสังฆรักษ์ (ธเชลา นาคฺญ) บัณฑิตศึกษานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต ธรรมวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมชานฯ ได้ยื่นขอสมัครให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษานวัตกรรมการสื่อสารธรรมะสู่วงใจของวัด
ระสังฆสิขารามธรรมชานวิหาร" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ธิตทิพัฒน์ เอี่ยมฉวีรัตน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษานิเทศศาสตร์
ซึ่งมีผลสัมฤทธิ์ของกับวัดสุโขทัยนิคมสงฆ์สังฆารามธรรมชานและเวลาที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการและสะดวก เพื่อร่วมข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์กับพระเถรบัณฑิตในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษานิเทศศาสตร์ดำเนินการต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิตทิพัฒน์ เอี่ยมฉวีรัตน์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชาน

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ ม.ส.
โทร. ๐-๕๑๐๔-๕๓๕๖
โทรสาร. ๐-๕๑๐๓ ๕๕๕๐

ที่ ฮว ๐๖๑๒.๒๖/วิศย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชาน
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอดำเนินการขอให้บัณฑิตศึกษานิเทศศาสตร์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นายพิเชษฐ์ ศิริวัฒนแสงโร

เนื่องด้วย พระครูสังฆรักษ์ (ธเชลา นาคฺญ) บัณฑิตศึกษานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต ธรรมวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมชานฯ ได้ยื่นขอสมัครให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษานวัตกรรมการสื่อสารธรรมะสู่วงใจของวัด
ระสังฆสิขารามธรรมชานวิหาร" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.ธิตทิพัฒน์ เอี่ยมฉวีรัตน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อขออนุญาตให้นักศึกษานิเทศศาสตร์
ซึ่งมีผลสัมฤทธิ์ของกับวัดสุโขทัยนิคมสงฆ์สังฆารามธรรมชานและเวลาที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการและสะดวก เพื่อร่วมข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์กับพระเถรบัณฑิตในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษานิเทศศาสตร์ดำเนินการต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิตทิพัฒน์ เอี่ยมฉวีรัตน์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชาน

สาขาวิชานิเทศศาสตร์ ม.ส.
โทร. ๐-๕๑๐๔-๕๓๕๖
โทรสาร. ๐-๕๑๐๓ ๕๕๕๐

ที่ ฮท ๐๖๑๒๒๗/พิเศษ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
กำแพงบางเขน อ.บางเขน กทม. ๑๑๑๖๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตศึกษามีงานจัดตั้งคณะที่ปรึกษาบัณฑิตศึกษา
เรียน พระครูสุภัทรวิมลคุณธำมณี อธิการบดี

เรียนคุณ พระครูสุภัทรวิมลคุณธำมณี (อ.เอกภพ นาคูผล) บัณฑิตศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชา
นิติกรรมการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ สืบเนื่องมาซึ่งบัณฑิตศึกษานี้มีเรื่อง "การจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสังคม
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข" โดยคุณ อธิการบดีธรรมศาสตร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นักศึกษามีงาน
จัดตั้งที่ปรึกษาขึ้นเพื่อช่วยกันพัฒนาบัณฑิตศึกษานี้ให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับสังคม
การศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิตศึกษานี้เป็นการจัดการศึกษาที่บัณฑิตศึกษาต้องไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษามีงานจัดตั้งคณะที่ปรึกษา
ของอนุคนมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมวันจันทร์)
ประธานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มธส.
โทร. ๐ ๒๕๖๔-๘๓๕๑
โทรสาร. ๐-๒๕๖๔-๗๕๕๐

ที่ ฮท ๐๖๑๒๒๘/พิเศษ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
กำแพงบางเขน อ.บางเขน กทม. ๑๑๑๖๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้บัณฑิตศึกษามีงานจัดตั้งคณะที่ปรึกษาบัณฑิตศึกษา
เรียน นายแพทย์สุภัทร ฤทธาพรหม

เรียนคุณ พระครูสุภัทรวิมลคุณธำมณี (อ.เอกภพ นาคูผล) บัณฑิตศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชา
นิติกรรมการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ สืบเนื่องมาซึ่งบัณฑิตศึกษานี้มีเรื่อง "การจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับสังคม
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข" โดยคุณ อธิการบดีธรรมศาสตร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชานิติศาสตร์ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่ออนุญาตให้นักศึกษามีงาน
จัดตั้งที่ปรึกษาขึ้นเพื่อช่วยกันพัฒนาบัณฑิตศึกษานี้ให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับสังคม
การศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิตศึกษานี้เป็นการจัดการศึกษาที่บัณฑิตศึกษาต้องไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษามีงานจัดตั้งคณะที่ปรึกษา
ของอนุคนมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมวันจันทร์)
ประธานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มธส.
โทร. ๐ ๒๕๖๔-๘๓๕๑
โทรสาร. ๐-๒๕๖๔-๗๕๕๐

ที่ ฮว ๐๖๐๔.๒๘/๓๕๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอมติขอความเห็นชอบให้บัณฑิตศึกษามีอำนาจตั้งศูนย์เพื่อประกอบกิจการศึกษานานาชาติ
เรียน พระศุภธรรมธาดาฯ สุชาโต

เนื่องด้วย พระศุภสังฆวิวัฒน์ (อ.เอียง น.ต.) บัณฑิตศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการท่องเที่ยวและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษานานาชาติเพื่อการสื่อสารธรรมะสู่ชาวเมืองวัด
ระดังในสังฆารามธรรมมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ ซึ่งขอความเห็นชอบจากท่านเพื่อขอเปิดให้บัณฑิตศึกษามีการ
ตั้งศูนย์เพื่อวิจัยกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒราชบุรีให้มีลักษณะและ
การดำเนินการเช่นเดียวกับบัณฑิตศึกษานานาชาติของมหาวิทยาลัยสุโขทัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้บัณฑิตศึกษามีการตั้งศูนย์ต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ ม.สธ.
โทร. ๐-๒๕๐๔-๕๔๓๓
โทรสาร. ๐-๒๕๐๔-๕๕๖๐

ที่ ฮว ๐๖๐๔.๒๘/๓๕๖

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอมติขอความเห็นชอบให้บัณฑิตศึกษามีอำนาจตั้งศูนย์เพื่อประกอบกิจการศึกษานานาชาติ
เรียน นางสาววิภาภรณ์ ฤทธาพรหม

เนื่องด้วย พระศุภสังฆวิวัฒน์ (อ.เอียง น.ต.) บัณฑิตศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางการท่องเที่ยวและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษานานาชาติเพื่อการสื่อสารธรรมะสู่ชาวเมืองวัด
ระดังในสังฆารามธรรมมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมเจริญศรี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ ซึ่งขอความเห็นชอบจากท่านเพื่อขอเปิดให้บัณฑิตศึกษามีการ
ตั้งศูนย์เพื่อวิจัยกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒราชบุรีให้มีลักษณะและ
การดำเนินการเช่นเดียวกับบัณฑิตศึกษานานาชาติของมหาวิทยาลัยสุโขทัย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์และอนุญาตให้บัณฑิตศึกษามีการตั้งศูนย์ต่อไปด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริทิพย์ เอี่ยมเจริญศรี)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาศาสตร์ ม.สธ.
โทร. ๐-๒๕๐๔-๕๔๓๓
โทรสาร. ๐-๒๕๐๔-๕๕๖๐

ที่ ฮว ๐๖๐๒.๒๔/กศษ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์
สำนักงานชุด อำนวยการภาค
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๒๐๐

๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

**เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษามีแนวทางตั้งมูลนิธิเพื่อประกอบการศึกษาในชนบท
เรียน นายปิยะ นันทรักษ์**

เนื่องด้วย พระครูปลัดธีรวัฒน์ (อโฆส มาตุลา) นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชา
นวัตกรรมการสื่อสารทางไกลและการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชาวิทยาศาสตร มหาวิทยลัย-
สุโขทัยธรรมศาสตร์ ได้ริเริ่มผู้ให้วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การจัดการเครือข่ายบริการสื่อสารมวลชนระดับ
ระดัสูงเสื่อศึกษาระดับมหาวิทยาลัย" โดยมี รองศาสตราจารย์ ศรสิทธิ์พัฒน์ เอี่ยมนันทน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์

ในการนี้ สาขาวิชาวิทยาศาสตรฯ จึงขอเสนอแนะให้ท่านตั้งมูลนิธิเพื่อสนับสนุนให้นักศึกษามีโอกาส
ตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อช่วยเหลือวิทยานิพนธ์ดังกล่าวข้างต้นและขอให้ผู้ที่มีแนวทางดังกล่าว เห็นด้วยเสนอจาก
การสัมภาษณ์เจ้าที่เกี่ยวข้องในการจัดทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ท่านอนุเคราะห์และอนุญาตให้นักศึกษามีแนวทางตั้งมูลนิธิด้วย และ
ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

รองศาสตราจารย์ ศรสิทธิ์พัฒน์ เอี่ยมนันทน์
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์

สาขาวิชาวิทยาศาสตร มธส.
โทร. ๐ ๒๕๐๔ ๕๔๕๓
โทรสาร ๐ ๒๕๐๔ ๗๕๑๐

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

ลำดับที่ □□□□

แบบสัมภาษณ์พระที่เป็นฝ่ายบริหารของวัด และพระที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะ
 ผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ-สกุล.....
2. ตำแหน่ง.....
3. สังกัด.....
4. ประสบการณ์ในการทำงานที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร..... ปี
5. อายุ.....ปี
6. เพศ 1) ชาย   2) หญิง
- 7) ท่านเข้าร่วมกิจกรรม ธรรมะผู้ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เพราะอะไร

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะผู้ดวงใจ

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการสร้างเครือข่ายการสื่อสารของพุทธศาสนิกชนใน
 โครงการธรรมะผู้ดวงใจเป็นอย่างไร

1) เครือข่ายแนวนอน.....

.....

.....

2) เครือข่ายแนวตั้ง .....

.....

.....

3) เครือข่ายระดับบุคคล .....

.....

.....

.....

4) เครือข่ายระดับชุมชน/เครือข่ายเชิงพื้นที่ .....

.....
.....
.....

5) ท่านมีสังกัดกลุ่มย่อย ในโครงการ ชลระมະສູ່ດວງໃຈຂອງວັດຣະໝັ່ງໂພສີຕາຣາມວຣມຫາວິຫາຣ ຫຼື ບໍ່ ຈື່ອວ່າ ..... ແລະມີການສື່ອສາຣກຸ່ມຍ່ອຍອ່າງໄຣ

.....

6) ທ່ານໃຊ້ສື່ ໃນການສື່ອສາຣຮ່າວ່າງສມາຊິກຂອງໂຄຣງກາຣ ຫຣຣມະສູ່ດວງໃຈຂອງວັດຣະໝັ່ງໂພສີ ຕາຣາມວຣມຫາວິຫາຣ ອ່າງໄຣ

7) ຄຳພຸດສື່ນໆ ທີ່ໃຊ້ບ່ອຍໆ ໃນການສື່ອສາຣ ເພື່ອເຂ່າວ່າຣມກິຣຣຣມໂຄຣງກາຣຫຣຣມະສູ່ດວງໃຈຂອງ ວັດຣະໝັ່ງໂພສີຕາຣາມວຣມຫາວິຫາຣ ຄືອ່າງໄຣ

- ວັດຣະໝັ່ງໂພສີຕາຣາມວຣມຫາວິຫາຣ ມີວິຶຶກາຣສຣ່າງເຣື່ອຂ່າຍຂອງພຸທຣສາສນິກຣນໃນ ໂຄຣງກາຣຫຣຣມະສູ່ດວງໃຈ ອ່າງໄຣ

1) ຕຣະນັກຄິງປັດຸທາແລະສຳນິກຣມຕ່ຳເປັນເຣື່ອຂ່າຍ .....

.....
.....

2) ການຄຳນິງຄິງປຣະ ໂຍຣນ໌ຣ່ຳວ່າກັນ .....

.....
.....

3) ຄວາມສັມພັນໃນອຳກຳເຣື່ອຂ່າຍ .....

.....
.....

4) ການແສວງຫາແຄນນຳທີ່ດີຂອງເຣື່ອຂ່າຍ .....

.....
.....

5) ການສຣ່າງແນວຣ່ຳວ່າສມາຊິກເຣື່ອຂ່າຍ .....

.....
.....

ตอนที่ 3 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการธำรงรักษาเครือข่ายของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็นอย่างไร

1) การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง .....

.....

2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย .....

.....

3) การดำเนินกลไกสร้างระบบหัวใจ .....

.....

4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ .....

.....

5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา .....

.....

6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง .....

.....

7) ทำอย่างไร ให้สมาชิกอยู่ร่วมกิจกรรมกับโครงการ ธรรมสู่ดวงใจ ตลอดไป .....

.....

**ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม
วรมหาวิหาร**

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร จะใช้ข้อความ คำพูด รูปภาพ ในการสื่อสาร ให้
พุทธศาสนิกชนเข้าร่วม ในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ จำนวนมากอย่างไร

.....
.....
.....

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการใช้สื่อใดบ้าง เพื่อสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้า
ร่วมในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

- ท่านคาดหวังให้โครงการธรรมะสู่ดวงใจ มีการพัฒนา ให้เจริญก้าวหน้า มากกว่านี้
อย่างไร

.....
.....

ตอนที่ 5 ปัญหา และ อุปสรรคในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ

- 1) ด้านรูปแบบ .....
- 2) ด้านการเมืองการปกครอง .....
- 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม .....

.....
.....

4) ด้านเศรษฐกิจ .....

.....
.....

5) ด้านอื่น ๆ .....

.....
.....

...

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ลำดับที่ □□□□

ประเด็นการสนทนากลุ่มพุทธศาสนิกชนในเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. ชื่อ-สกุล.....
2. ตำแหน่ง.....
3. สังกัด.....
4. ประสบการณ์ในการทำงานที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร..... ปี

ตอนที่ 2 การธำรงรักษาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจ

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารมีการธำรงรักษาเครือข่ายของพุทธศาสนิกชนในโครงการธรรมะสู่ดวงใจเป็นอย่างไร

1) การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง .....

.....

2) การรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย .....

.....

3) การดำเนินกลไกสร้างระบบจูงใจ .....

.....

4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ .....

.....

5) การใช้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา .....

.....

6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง .....

.....

**ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารธรรมะสู่ดวงใจของวัดระฆังโฆสิตาราม
วรมหาวิหาร**

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ต้องมีการสื่อสารให้กลุ่ม พุทธศาสนิกชนใดบ้าง เข้า
ร่วมในโครงการธรรมะสู่ดวงใจอย่างไร

.....
.....
.....

- วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร จะใช้สื่อใดบ้าง เพื่อสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนแต่ละ
กลุ่ม เข้าร่วมในโครงการธรรมะสู่ดวงใจ

1) .....

.....
.....

2) .....

.....
.....

3) .....

- สิ่งจูงใจอะไร ที่จะทำให้ประชาชน เข้าร่วมโครงการธรรมะสู่ดวงใจ

.....
.....

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคในการสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมเครือข่ายธรรมะสู่ดวงใจ

1) ด้านรูปแบบ .....

.....
.....

2) ด้านการเมืองการปกครอง .....

.....
.....

3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม .....

.....
.....

4) ด้านเศรษฐกิจ .....

.....
.....

5) ด้านอื่น ๆ .....

.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระครูปลัดธีรวัฒน์ (องอาจ นาคุณ)
วัน เดือน ปีเกิด	8 ตุลาคม 2528
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ประโยค ป.ช.1-2 สำนักเรียนวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ป.บส.ประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ รุ่นที่ 5 ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พุทธศาสนา) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตร์ (บริหารภาครัฐและเอกชน) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
สถานที่ทำงาน	วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

